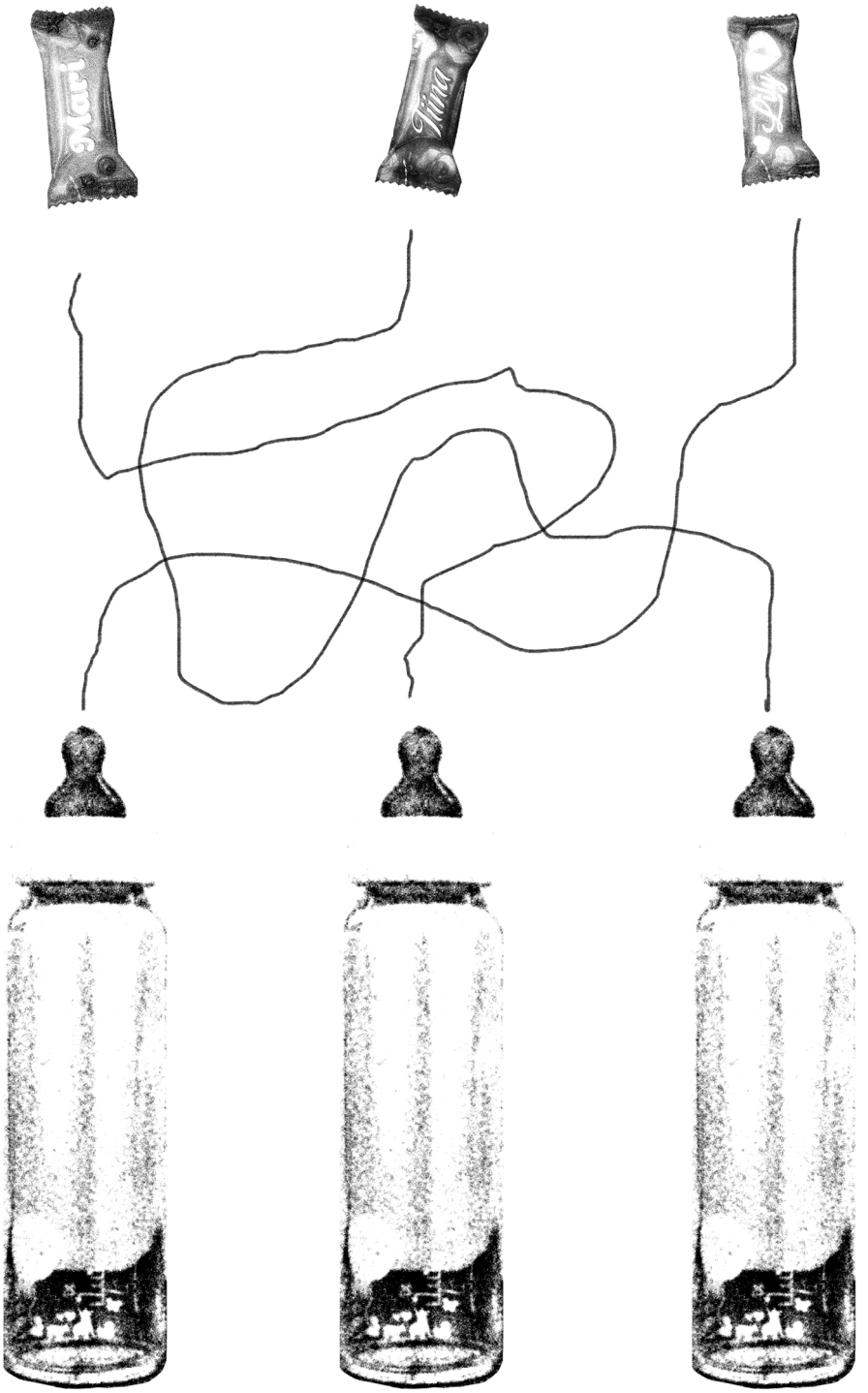
Mars
Twix

Mari-Liis Müürsepp

1.

haiglas kus sündisin
pandi kõigi naiste rinnapiim
ühte suurde katlasse kokku

jagati beebide vahel laiali
piim on piim laps on laps

ema on ema

nad kõik olid mu emad
16- 25- ja 45-aastased
Linda-Mariad Tiinad
Margaritad ja Darjad

piima voolas mu suhu
ei teadnud
ei mõelnud
kes on selle koostis

nad kõik

õnnelikud ja suhtes
õnnelikud ja üksi
mõni surmast mõtleja
mõni juba surnud

ametnikud teadlased
koristajad kirjanikud
rätsepad ja kelmid

ja kõikjal kuhu lähen tean

üks neist oli võlur

2.

ema on rääkinud
kuidas tuli kunagi töölt
ja nägi kuueaastast mind
maja taga liivakastis

põlvitasin ja
hoidsin kõvasti
ühe võõra hulkuva hundikoera
kaela ümbert kinni

koer
oli minust suurem
ja tema paljastatud kihvad
jäid sentimeetri kaugusele mu kaelast

ära karda ema
samamoodi hoian kinni kõigest
mis mulle tähtis

ÜLESTIMULEERITUD

öeldakse
et oled see
millega end ümbritsed

ma olengi

külmkapi alumisel riiulil
kuivav sidrun

pesemata aknad
seitse korda
lukku keeratud
korteriuks

olen sügavale
lükatud kõrvatropid
väljalülitatud telefon
ja vastamata meilid

olen öö
olen varjud
olen voodi
kolme koorega pistaatsiapähkel
mis veereb kindlas suunas
selle alla

SOOVID

leidsin kümneaastase enda sünnipäevasoovid

purk rohelist lima
Poo-Chi robotkoer
uus Tamagotchi
ja muidugi
kommi

14-aastaselt
tahtsin juba teisi asju
mis seal olid

roosa nahktagi
must silmapliiats
Eminemi Shakira
või System of a Downi plaat
huuleneet (selle oli ema
paberil hoolega maha kriipsutanud)
võrksukad
uued teksad
miniseelik
lauvärvikomplekt
ilusaid märkmikke
roosa tutiga pastakas

ja eks alati võib kommi kinkida

mul tuleb varsti jälle sünnipäev
ema juba küsis
mida ma tahan
mida tahab 33-aastane
tänapäeva maailmas

mõtlesin
ja panin kirja

akupank
soe jope
gaasipriimus
maailma rahu
mida tahab 33-aastane
ellu jääda

(ja kommi)

ÕHTU OKSEGA

astun okse sisse
vanalinna tänaval

okse tuleb minuga kaasa

ja me läheme

mööda ehitusplatsist
kus keegi vilistab
okse või minu järele me ei tea
aga läheme kiiremini

poes kuuleb okse
kuidas ärimees karjub
kassapidaja peale

okse tahaks kaugele ära
vabaneda
end lahti rebida
mu talla alt
aga on kõvasti kinni

kinni nagu kassapidaja suu

varsti ootame jaamas bussi
loen oksele uudiseid
valitsus raha ahnus
kliima
laibad ja sõda
ja sõda ja sõda

ja oksel
hakkab halb

TUKK

sa küsid mis teema
mul tukaga on

kas varjan sellega
laubakortsud akne
või ebaloomuliku sünnimärgi

jah teatud mõttes
on sul õigus

tukaga saab katta
kõik koleda

mõnel ebakindlamal hetkel
tahaksin tukka igale poole

varvaste põlvede
kõhu rindade õlgade
huulte ja nina ette

tahaks olla üleni tukaga kaetud
rohkem tukk kui inimene

siis jälle olen endas kindel
mõtlen ei
mulle pole seda vaja
ja palvetan tukka hoopis sulle

et üks pikk ja tihe
teatrikardina raskusega tukk
kasvaks sinna
kus seda kõige rohkem vajad

ja kataks kogu su kortsuse hinge

Kuidas minust sai kusik

Emel-Elizabeth Tuulik

Proloog

14-aastasena tutvusin *nightchat*'is 45-aastase Reedikuga, kes kutsus mind ja minu sõbrannat enda Nõmme koju külla. Olin toonaste sõpradega Tartus Supilinnas ja jõime odavat viina või veel odavamat puuviljasiidrit. Saateks kontakteerusime numbritega, mis telekaekraani alumisel ribal järjest vaheldusid. Kollektiivsest entusiasmist hoolimata olin mina see, kes vestlusi modereeris, sest kõik teised kartsid. Alati, kui on vaja teha midagi transgressiivset või ennastületavat, siis vahitakse vaikuses mulle otsa. Ilmselt on see esimene tõestusmaterjal, et *ma pole kusik*. Kõigist numbritest jäi pinnale härda häälega Reedik, kes minu ja mu sõbrannaga vastava tasu eest kohtuda soovis. Raha on alati vaja ja paisunud adrenaliini harjal mõtlesime: „Ülipohhui, teeme ära."

I

Jõudis kätte aeg sättida sõbrannaga Nõmme metsade vahele. Sõbrannaga, kes viimasel hetkel vabanduse välja mõtles ja mind täiesti üksi jättis. Otsustasin julgustükile iseseisvalt vastu astuda, sest *mina pole kusik*. Võtan otsuse vastu Viru ringi trammipeatuses ja sompan läbi jõulueelse Tallinna Nõmme bussile. Veendun taaskord ja endiselt, et Tallinn pole kunagi lume tulekuks valmis. Sisenen bussi, ilmselt 5 või 33, üks nendest, kuhu ma tavaliselt ei istu, sest Nõmmele üldjuhul asja pole.

Interlüüd

Minu peamine mälestus Nõmmest on eelteismelisena külastatud piibli- ja lauamänguõhtud. Mäletan viivuti, kuidas „Uno" mängimisele eelnes toona veniv ja surmavalt igav piibliring, mille raames jagati traumaatilisi kogemusi. Tagantjärele mõistan, et lauamängude mängimine oli lihtsalt turundusvõte, et mind ilma raskusteta kohale saada. Mina tahtsin mängida ja suhelda, nemad lootsid vastutasuks uut Jeesuse pruuti. Kuna põhikooli lõpuni polnud mul ühtegi kauaaegset sõpra, siis neelasin neetult igavad traktaadid pipармünditee ja küpsistega alla, et saaksin õhtu lõpus omaealistega

network'ida. Nüüd, kui mõtlema hakkan, siis möödus suur osa mu varasest lapsepõlvest Nõmmel. Kuna Tallinna Vabariigis puuduvad head restoranid, on Sõõrikukohvik tänase päevani see koht, mida hea sõnaga meenutada. Nagu ütleb kohviku loosung: „Kes on käinud, need kiidavad!" ja rohkem pole vaja midagi lisada. Sõõrikukohvikuid on Tallinnas kaks: Kentmannis ja Nõmmel. Ja kui Kentmannis olen veetnud täiskasvanuea pohmellihommikud, siis Nõmme kohvikuga meenub algkoolieelne lapsepõlv. Sõõrikukohvikus (ja igal teisel võimalusel) tellin enamasti kartulisalatit viineritega, paremal päeval desserdiks glasuuritud sõõrikud või pannkoogi moosi ja jäätisega. Aja jooksul on emotsionaalset küpsust sümboliseerima hakanud tihke sinepivinjett (Põltsamaa kange), mis taldriku serva dekoreerib. Nüüd olen naasnud nõnda märgilisse Nõmme rajooni, kuid kristluse ja kulinaaria asemel külastan tundmatut tüüpi, kes heal juhul tapab mu või halval juhul vägistab ja piinab mu surnuks.

II

Tulen bussi pealt maha ja möödun keskusest, mille järjekordne ärimogul on tänaseks maha lammutanud. Jõuan kahekorruselise puumaja ette, mis tänavavalgustite kumas lumele purpurset tooni projitseerib. Enne situatsiooni registreerimist vahin tuima kalapilguga kergelt räämas hoonet ja selle hiiglaslikku aeda. Ma ei tunne hirmu, sest ma ei tunne mitte midagi. Hoovi seisukord reedab, et lund pole aetud vähemalt nädal aega, sest siidine lumekiht ulatub põlvedeni. Reedik ei vasta ja otsustan pärast 10-minutilist ootamist kergendunult koju naasta. Möödub paar päeva ja saan Reedikult uue sõnumi: „olin sõidus palun tule homme jälle, reedik". Vastan järgmisel hommikul enne geograafiatundi „oki" ja patseerin pärast kehalise tundi Nõmmele. Sõbranna on end taaskord korterisse lukustanud ega saa minuga liituda. Mina otsustan minna, sest nagu ma juba ennist mainisin, *ma pole kusik*.

Võtan ette järjekordse rännaku pimedal õhtupoolikul Nõmmele. Teen Valdeku tänaval edasi-tagasi paar julgestustiiru ja jõuan taaskord kahekorruselise purpurse puumaja ette. Aknad on pimedad. Saadan sõnumi „olen kohal", millele saan hetk hiljem vastuse „tule aiast sisse maja taha, reedik". Nüüdseks üle põlve kasvanud lumi sillerdab jahedas tänavalguses ning lumevallide vahele on sahaga rajatud kitsas teerada. Avan roostes aiavärava ja kasutan lagedaks aetud teed orientiirina, mis viib hoomamatusse majatagusesse perifeeriasse. Näen kaugustes üht puukuuritaolist hoonet. Ühekorruselise vildaka hoone plastakende vahelt huugab kaugele soe valgus. Jõuan lävepakule ja koputan kolm korda uksele, mille seejärel ettevaatlikult avan.

III

Astun otse elutuppa. Madala laega avaras elutoas mängib esimese generatsiooni plasmateleris Kanal 2. Nii põrand kui ka seinad on kaetud sama masti männipuuliistudega, ühele seinale on paigutatud põdrasarved, teisele loomanahad ja kahe heleda nahkdiivani kohal laiub punakirju gobelään metsamotiiviga. Sisekujundus nagu hotell „Twin Peaksis", mõtlen esimese asjana. Või järjekordse bensiini ja Priima konide järgi lõhnava bemmiga kauboikapitalisti kamber. Soe ja erk küünlavalgus loob ruumis sõbraliku atmosfääri, nagu oleks sattunud Coca-Cola jõulureklaami, kuid rõõmsate laste asemel on kaadrisse eksinud introvertne teismeline ja jõuluvana pole läheduses näha. Möödun telerist ja jõuan avatud kööki. Tundsin juba tuppa astudes, et soe ja kergelt paks õhk lõhnab millegi kulinaarse järele. Kuuekohaline söögilaud on luksuslikult kaetud ahjulõhe, kartulisalati, näpuvõileibade ja muu nodiga, mida ajaviiteks suhu pista. Lisaks küünaldele on laual avamata pudel mulli kohalikust keskusest. „Tere," kõlab heleda tooniga meeshääl ukselävelt paremal käel. Rahuliku pilguga laiendan vaatevälja sinnapoole, kus tervitab mind häbelik Reedik – mingitud näoga, võrksukkadesse ja mustvalgesse koduperenaise sekskostüümi riietatud hallipäine meessoost isik. „Tere," vastan enesekindlalt. Vahin teda üpris skänniva pilguga ja pärast hetkelist pausi komplimenteerin ta sukkasid. Tema komplimenteerib mu musta klassikalise lõikega põlvedeni tekstiilmantlit, mille sain ilmselt Rotermanni kvartali kiirmoepoest. Vahime teineteist umbes neljameetriselt distantsilt, kui ta lõpuks häbelikult lähemale liigub ja toidulaual kala sättima hakkab. „Kas sa kala soovid?" küsib Reedik viisakalt. Vastan sama viisakalt, et olen just kodus söönud, kuid tegelikult on mul ärevusest süda paha. „Aga kartulisalatit?" Kurat, veits tahaks, aga keeldun, lisades alandliku naeratuse, et vältida potentsiaalset konflikti. Reedik vaatab mind kergelt pettunud ilmega ja osutab vaikuses toasoojale mullile, alateadlikult aimates, et minu vastus ka sellele on ei. „Selles suures majas elab minu ema, aga teda pole hetkel kodus," üritab teenijannavormis Reedik seni pisut puist vestlust arendada. „Norman Bates!!!!!" karjub mu kujutluspilt. „Kus ema siis on?" küsin viisakusest. „Teda pole kunagi väga kodus olnud," vastab mees vaoshoitud pilguga. „Kas soovid mantli ära võtta?" vahetab ta kiirelt ja natuke närviliselt jututeemat. Vastan, et mul on külm, mis kõlab kõige sulaehtsama valena, sest toas on u 25 kraadi ja lõõmav kamin.

Reedik vahib toidulauda ja muutub agressiivsemaks, kui teist korda kõigest laualolevast keeldun. „Nägin vaeva," ütleb ta mossitades. Üritades enda ilmselget nördimust kostüümi ja üle ruužitud krohvi alla peita, suunab ta mind elutoadiivanile istuma. Mina istun

ühele diivanile, tema istub teisele diivanile ja me vaatame vaikuses Kanal 2-te. „Kust sa need sukad said?“ küsin sunnitud, kuid huvituval toonil, sest inimestest huvitumine on väidetavalt hea *small talk*'i alus. „Raplast,“ vastab Reedik lakooniliselt. „Kas sa mulle... *golden shower*'it tahaksid teha?“ uurib Reedik meelal pilgul. Ma olen 14-aastane ja senise elu jooksul vaevu poistega kokku puutunud. Ma ei tea, mis on *golden shower*.

Interlüüd

Mulle meeldisid lasteaias kaks poissi: Harri ja Joonas. Neile mõlemale meeldis Kristiina. Ühel hommikul, kui tulin lasteaeda uute roosade salkudega, tuli Joonas mu juurde ja ütles: „Sul on ilusad salgud.“ Loomulikult olin ma seda salkude asja ise ennist kõva häälega kuulutanud, sest üldiselt ei pane inimesed, veel vähem 4-aastased, selliseid asju tähele. Aga toona sümboliseeris juuste värvimine kauget ja magusat täiskasvanuiga, *cool*'i ja dissidentlikku, mis tõi kogu Nurmenuku rühma kulutulena mu ümber. Minu viisteist minutit kuulsust, mida tänaseni helge sõnaga meenutada. Tänu nendele roosadele salkudele sain Joonasega tol päeval kodu mängida. Järgmisel päeval oli teatepulk taas Kristiina käes, kes ilmus lasteaeda samuti salgutatud juustega. Täiesti kusine situatsioon. Millegipärast konkureerin alati blondidega ja enamasti nemad võidavad. Hakka või uskuma, et juuksevärvil on transtsendentaalne mõjujõud ja blondidel on tõesti lõbusam.

Lõpp

Teadmatuses küsin: „Mis on *golden shower*?“ Aga küsin piisavalt diplomaatiliselt korrektselt, et minu küpsusaste tunduks endiselt *well-done*, mitte *medium-rare*, nagu see tegelikult on. „Pead mulle peale kusema ja mulle meeldib kõige rohkem, kui kustakse suhu.“ Mõtlen, et *ma pole kusik*, seekord sõna otseses mõttes. Mõtlen ka seda, et pean siit renoveeritud puuriidast kiiresti minema saama, enne kui tüüp mind magamistoaseina külge aheldab. „Mul on päevad, ma ei saa,“ vastan valetades, teadmata, et avan perverssuse Pandora laeka. „Veri,“ ütleb Reedik irvitades ja vaatab Kanal 2-te edasi, „mulle küll meeldiks.“ Keeldun ja tema aktsepteerib. „Aga kui ma oma väikse mehega pihku panen, kas sa tahaksid vaadata?“ Kingin Reedikule kõige hüperenergilisema „Jaaaa, loomulikult“ ja ta võtab seeliku vahelt oma *väikse mehe* välja. Ma tahan oksendada. Nii me istume heledatel nahkdiivanitel, tema ühel, mina teisel. Taustaks käib Reporter ja küünlavalgusest oranži tuba täidab higine kalalõhn. Me oleme endiselt teineteisest viisakal distantsil. Reedik vaatab

mind ja mina teda. Mustvalges teenijannakostüümis hallipäine mees, Raplast soetatud võrksukkade ja viksitud lakk-kingadega, rahuldamas end ja saamas naudingut sellest, et 14-aastane tüdruk teda vaatab. Kogu olukord saabumisest onaneerimiseni on kestnud u 20 minutit. Ütlen, et pean minema, sest *sõber ootab maja ees*, ja liigun enne tema õnnelikku lõppu välisukse juurde. Olen kogu aja mantlit ja jalanõusid kehas hoidnud, et vajaduse korral kiiresti minema pageda. Reedik tuleb minu juurde ja annab mulle 100€: „Mul rohkem hetkel pole, aitäh." Küüsi peopesasse uuristades avan ukse ja pilkugi tagasi heitmata kiirendan sammu. Väljun hüvasti jätmata hoonest ja tutsan sama teed pidi tagasi, kust tulin. Märkan, et kahekorruselise purpurse puumaja teise korruse aknas põleb tuli. Emme on kodus.

Marion Tammet

üks suvepäev

kriimused põlved merepõhjas
lokid vedelevad merelõhnas
paljad rinnad lipendava särgi all
maanteel
võidujooks metskitsedega
nägu soe või külm
ei saa aru
meenub päev enne
tahan jääda
mõtted süvendavad lühinägelikkust
laine triigib nad ära
laine triigib nad ära

kummikud

suvel
sulanud TERE kohukesed Kloogarannas.
sinulõhnaline T-särk mu kaisus.
jahe vesi unistab tulla kummikutest läbi.
merelained möllavad vahel varvaste vahel.
südame alt hakkab kõdi.
mulle meeldib.
ma kaob
läbi kivide ja mererohu
läbi liiva ja muda
läbi vee maa sisemusse
pimedusse.
musta vedelikku tungib suhu.
musta vedelikku oksendan sohu.
poelettide vahel
üksinda –
ma arvasin, et jätad mu maha.
keegi on seal veel
laevaga olnud teel.
hiiglasuurte kummikutega mees Koplist.
seisab
vaikuse
vaibal.
millest sa täna unistad?
need kes on juba läinud
või need kes pole veel käinud.
kõrvad meid vee all ei kuule.
identiteedikriis trammipeatuses,
ma olen su maneeriga.
ma pelgan,
ei mäleta miks.
telefonijuhtmete otsas
ma olen nii väike.
hilissügistel
parfüümiks päikesekreem.

Udu ood

Niiske kämmal sõidab rannikule otsa.
Signaal.
Paus.

Ta katsub mu nägu ja juukseid.
Muudab mind uimaseks ja segaseks.
Matab silmapiiri,
mürgitab meeled.
Tuigun,
ei leia enam õiget teerada.
Kahtlen,
kas saan asjadest õigesti aru.
Tuttav on tundmatu,
nähtamatu on nähtav –
kogu maailma ämblikuvõrgud.
Tujukas:
hakkab lahkuma ja siis petab.
Kogu küla on jalgadel.
Tormavad õue vaatama.
Sa ei näe mind, aga ma kuulan...
kõiki su salajasi vestlusi.
Tuuletu ja lainetu,
tuuline ja laines.
Ta hakkab minema.
Saarekesed pistavad nina uuesti vee seest välja.

Mulle ei meeldi enam selgus.
Ma ei taha, et sa läheksid veel!

Vaikus

tuule-vaikus
ilmutas end
lume-lainete
vahel –
kõndides
vastu-tuult
vastu
tormi-tuultest
tuulatud
kala-võrke
sättima tulnud
lume-saaniga
kohalikule
kala-mehele,
kes oli
mõtte-segaduses,
sest pidavat
tütar-last
oma näitsikuks,
kes olnud teel
jää-teel
pool-saare
taha,
kesk merd konutava
pilli-roost
ja
kivimitest
ja
lume-kattest
laiuvale laiule,
kus näitsik polnud veel iial käinud.

kollane žiguli

kollane žiguli podiseb meie vahele.

kollased ja rohelised
ühevärvilised ja täpilised
sümmeetria
joped.
mees ja naine
või
naine ja mees.
kindlasti mitte kohalikud.
liiga stiilne olukord.

retro-armastust pole olemas.
enda päritolus ei saa kahelda...

mul on tunne, et ma segan armastust.
hingan sisse sooja sügist ja adru lõhna.
maitsen lõpetamata pisaraid kurgus.
katsun tulevaid vihmapilvi,
mis suruvad end mulle kunagi taas kaela.
kuulata –
kalapaat on veel merel!

ma olen ka igatsenud maitsta selle õunapuu õunu.
pelgan väljamõeldud takistusi –
tahan noppida mõned su viljad.
kujutan kõike ette.

kollane žiguli podiseb minema,
jättes mind küsima küsimusi.

*

Ma olen alati mõelnud,
kesse valas ennast
prügikastil
kägarasse litsutud
kohvitopsi peal välja.
See oled sina!
Kessa põrutad oma parema käega.
Kessa kisad tänavail
ja ehmatad palgatööga inimesi.
Kessa otsid juhuslikke vestluspartnereid,
kuna ei jaksa dialoogitada iseenesega.
Kessa meenutad väljanägemise poolest üht teatrikriitikut.
Comme il faut:
sünkjassinine
jakk
ja mokassiinid.
Ma hakkasin täna kaubanduskeskuses nutma.
Tundsin, et olen imelik.
Me oleme imelikud!
Sina, kessa kisad tänavail
ja vägistad kohvitopse,
sa meelitad mult naeratuse välja.
Mina ühel pool perrooni,
sina teisel pool,
kavatsusetagi rongile minna.
Äkki ma peaks ka parem tulema kisama?

Elu nagu valmis. Elo ja Riste teevad nalja, millel on potentsiaal olla tõde

Elo Valner ja Riste Sofie Käär

Fotod: Aasa Ruukel

KIRRE

„Kust jooksevad nalja ja pärise piirid? Nalja ja tõsise? Pärise ja iroonia?“

„Pole olemas.“

MAJAVAMMILÕHNASE AHJU KÜLJE ALL

Armastusega tehtud praekartulite ja musta tee lõhn. Elo küttis ahju nii kuumaks, et ta pere kardab, et see tänast õhtut vastu ei pea. Toanurka said tunnikese eest löödud viimased lauad, sest Riste kipub puhtkogemata lammutama ja kardeti vastpaigaldatud soojustust kaotada.

„Millal me hakkasime teineteist kasvatama?“

„Hmm... Koos koolis käies tekkis meil ühine huvi eesti pungi, tüdrukute pungi, kirikumuusika ja vene muusika vastu, millest me päevad ja ööd rääkisime; sina hakkasid vaikselt „Supipäeva“ laule kirjutama. Ma ei tea, kui palju kokkupuudet sul pungiga enne oli.“

„No oli natuke, aga see polnud kunagi otseselt... minu teema.“

„Sest mul oli tolles eas olnud palju-palju kokkupuudet pungiga, kodus mängiti mul J.M.K.E. mussi enne, kui ma rääkidagi oskasin, mis tähendab ka, et punk oli minu jaoks toredalt nostalgiline. Ning et ma suhestun vähe inimestega, kes on pungi teismelisena leidnud, sest minu pungikogemus on vähem „jee, ma elan ennast välja!“, rohkem „jee, kiikumine ja printsessinukud“!“

„Ma arvan, et see on ka hea, kui punk tuleb nii vara või nii hilja, et see ei saa su neljateistaastaseajuga liiga palju trikke teha.“

„No mul tuli see kõik uuesti peale 12- ja 16-aastasena. Normaalne puberteedi ilming.“

„Punk oli selles mõttes hea ühenduspunkt, et iga nädalavahetus sai minna vaatama, mida uut ja naljakat nüüd oli siinkandis välja mõeldud. Aga minu jaoks oli kõige tähtsam hoopis see, kui sa kinkisid mulle Valtoni „Mustamäe armastuse“.“

„Mis on muidugi naljakas, sest seda raamatut arvatakse eesti pungi algusaegade tüvitekstiks.“

„Jah. Halb raamat, ei soovita. Aga täiesti uut viisi maailma sõnastamise praktika sai minu meelest sealt alguse, ja samuti kõik, mida hiljem teinud oleme...“

„Mõned lood olid väga head ka. Aga „Mustamäe armastuses“ oli samuti piisavalt halba, kõiki tahke sai pikalt arutada. Näiteks see jube „Laternaad“.“

„Ühine vaenlane ühendab kõige rohkem... Ehk Arvo Valton.“

„Või Vennaskond. Aga juba enne „Mustamäe armastust“ hakkasid sina ju muusikat kirjutama.“

„Jaa, muss oli küll meie kahe nali. Haa-haa — laulude kirjutamine.“

„Su esimese laulu, „Metairoonilise kiilaspea“ üle olin ma küll väga üllatunud, kui sa selle helifaili mulle üks päev saatsid, sest tolle pealkiri oli ju lihtsalt tobe ühine nali, et me mõlemad olime tol hetkel kiilakad.“

„Mul on tunne, et kõige paremad asjad, mis me oleme teinud, on olnud naljad — kuni need on lihtsalt tõeks saanud. Kõigel, mida me ütleme, on potentsiaal olla tõde.“

„Ja ongi nii, et üks meist otsustab, et okei, mul on natuke vaba aega, ju ma siis teen ühe filmi või näidendi või luulekogu või albumi või bändi või 400-kilomeetrise rattasõidu Riiga.“

„Mulle alati tundub, et... kui raske see ikka olla saab. Nagu kui ma

väiksena lugesin Juhan Liivi ja mõtlesin, et okei, hakkan samamoodi kirjutama.“

„Jah! Ja rattamatk ja film ja näidend ja luuletus ja laul on lihtsalt erinevad tööriistad — rattamatka ideed on raske lauluna edasi anda. Igatahes. Ühel hetkel, kui me olime piisavalt palju paralleelselt loominguga tegelenud ja selle kohta mõtteid jaganud, selgus, et me saame väga hästi ka täielikku koostööd teha.“

„Ma tean, et asju, mida mina ei suuda, suudad sina ära teha. Ma ei pea sulle ütlema, mis seda teksti või üritust või filmi edasi viima peaks, kuhu see jõuda võiks, sest meie mõtted niikuinii ühtivad ja sobivad.“

„Aga selleks, et tükid omavahel kokku sobiks, teeme igal koosolekul väga vähe tööd ja räägime selle asemel tunde kõigest, mis meie elus juhtunud on. Tähtis ei ole piirangute ja eesmärkide seadmine, vaid teadmine, kuidas teine mõtleb ja milliseid naljakaid ja tarku inimesi ta viimasel ajal kohanud on.“

KAGU

„Mul on tunne, et ma mõtlesin kõik oma mõtted ära enne 15. sünnipäeva, ja nüüd ma lihtsalt laiendan neid. Keegi ütles seda ka, et muidugi — sa ei saa midagi uut teha või öelda, aga sa pead tegema ja ütlema, et ammuõeldu energiat edasi kanda. Et maailm seisma ei jääks.“

„Osalema selles tsüklis. Oota, meile on külaline.“

Järgneb pikk (ja edukas) kassi meelitamine.

„Ta võiks ka öelda midagi. Mõtle, kui ta rääkima hakkaks. Kas sa oleks üllatunud?“

„Hmm...“

„Mis oleks selline asi, et sa oleksid üllatunud, kui ma seda teeksin?“

„Kui sa hakkaks bukowskilikult nimetama kõiki asju, mis sinuga on juhtunud.“

„Kui ma hakkaks oma elust rääkima? Sellega tuli mulle meelde...“

Lugu kärbse pihta kusemise tagajärgedest budistlikus vaates, mis kahjuks/õnneks ei juhtunud kummagagi meist, mistõttu me ei saa seda ka trükisõnas pikemalt lahata. Arutame, kas enda kodus tohib sääski ja nälkjaid tappa, ja Riste nendib, et väiksena oli tal kaks unistust: saada teada, kuidas sääsk maitseb, ja seda, kas surnutel on silmad lahti või kinni.

„Nii et kui ma paluks sul mind bussipeatusesse matta, siis su unistus täituks?“

„Ma arvan, et see oleks minu jaoks lihtsam kui paljude teiste jaoks.“

„Okei, aga kas sa sööks mu ära, kui me Leningradi blokaadi ajal...“

„Jaa.“

„Okei. Sa pole päris sõber.“

„Appikene küll. Ma ei pea, kui sa ei taha. Aga mina tahan, et sa mu ära sööksid. Kui ma juba surnud olen. Palun söö mind Leningradi blokaadi ajal ära. See on mu viimane soov, Elo.“

„Mulle väga ei maitse liha. Võib-olla ma annaks su kellelegi teisele süüa. Mõnele nälgivale lapsele. Võib-olla isegi koertele.“

„Lastele meeldiks rohkem.“

„Mis on asi, mida mina teeks, mis sind üllataks?“

„No üldiselt oleks ma üllatunud, kui sa midagi halba teeksid. Kui aus olla.“

„Milline on surmapatt, mida ma kõige vähem teeksin? Ma loodan, et sa tead, et kui sa ütled, et ma ei teeks midagi, siis ma hakkan puhtalt kiusust seda tegema.“

„Ma arvan, et kadedus pole väga sinu teema. See ei tuleks sul üldse hästi välja.“

Järgneb ohtralt segasevõitu keskustelu Daodejingi, Psychoterrori, seadmuseratta käimapanemise, tantsiva dalai-laama ja tõelise armastuse definitsiooni teemadel. Igav.

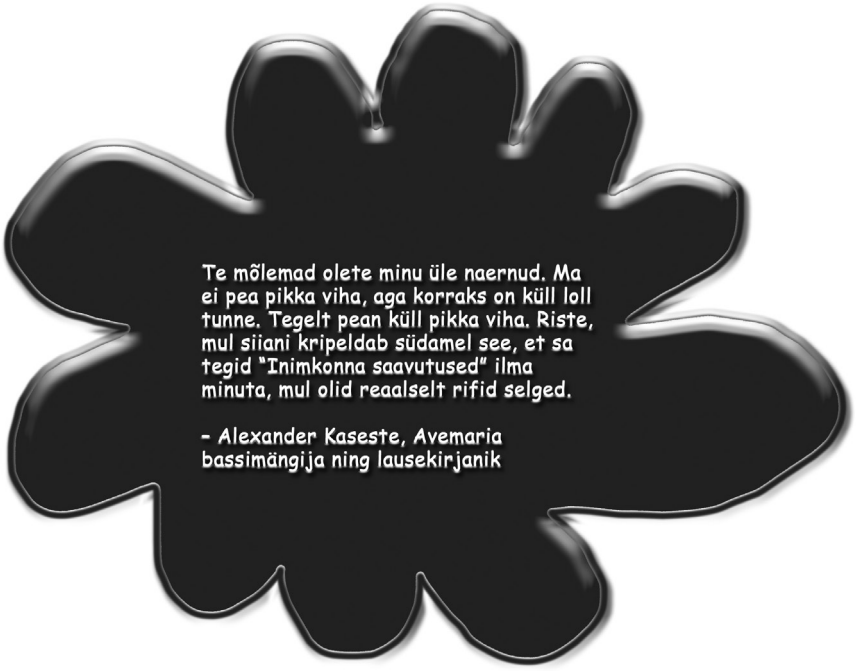

„Kas sa mäletad, millal sa oma esimese luuletuse kirjutasid?“

„Ei mäleta. Mul ei olnud väiksena väga loovat mõtlemist, ma pigem õppisin asju pähe. Tekstid on mulle alati tähtsad olnud ja olen neid meeletus koguses tarbinud, aga kunagi pole olnud tähtis see, et seal oleks minu arvamus või kogemus kajastatud. Kui ma kaheaastane olin, õppisin lindude entsüklopeedia pähe. Mulle võis mõnda lindu näidata ja ma ütlesin ta nime, lemmik oli mul maasikamadiin. Igatahes — tänapäeval on mul sarnane mõtteviis. Ma pigem loetlen nähtuseid.“

„Üks asi, mis mulle sinu loomingu puhul kõige rohkem meeldib, ongi, et see ei ole välja mõeldud. Ma vihkan seda, kui lugedes saab ette kujutada, kuidas autor kõigest väest... asju välja mõtleb. Mulle pole nii tähtis see, mida autor öelda tahab, vaid tema tähelepanelikkus maailma suhtes. Viimasel ajal on mul tunne, et see ei päädi ainult loominguga, vaid et too tähelepanelikkus on kõiges asendamatu. Ma ei usu väga andesse, aga sellesse küll, et osa inimesi on hästi tähelepanelikud ja uudishimulikud ja... hea tööeetikaga.“

„Dostojevski kohta lugesin ka hiljuti, et miks ta romaanid nii hästi töötavad, on see, et kõigi tegelaste kohta saab lugeja uskuda, et neil on õigus.“

„Mul on kordi olnud ka seda, et ma olen pidanud tekstid omavahel lahti lükkama, sest ühes tekstis on liiga palju tõeseid vaatepunkte. Näiteks „Diskoteek“ ja „Andmebaas“ pidid alguses üks lugu olema, aga siis olid kogemata kõik read puändid. Niimoodi ei saa elada.“

„Jah, see ülekontsentreeritus ajab mind alati endast välja. Stiiliga samamoodi. Suutke end vajaduse korral talitseda ja öelda „mets“, mitte „laas“ või „salu“. Mind häirib, kui sõnad on tekstis lihtsalt dekoratiivsed ja eesmärgipäratud. Üks asi, mis ma tahtsin küsida tähelepanelikkuse kohta, on see, et... mul on küll nii, et kui ma pean hakkama projektiga tegelema, siis ma saan oma tähelepanelikkuse vängemaks keerata. Kas sul on ka tunne, et... noh, sa ei ole ju kogu aeg täisvõimsuse peal?“

„Mingi tähelepanelikkus on mul ikkagi vist kogu aeg. Lähen metsa jalutama, ise sõnastan seda pidevalt, kirjeldan oma peas, et sellest aru saada. Ma arvan, et paljuski selle pärast, et ma väiksena mängisin hästi palju üksi. Telesaateid näiteks. Istusin liivahunnikus ja rääkisin, rääkisin, rääkisin. Aga see on küll tõsi, et kui ongi mingi projekt, siis käid ringi nagu mingi... antenn. Ma vist varem olen seda kirjeldanud nii, et... sa justkui torkad pulga keset jõge. Ja — jõgi toob seda prügi niikuinii, aga kui sa pulga sinna otsustad torgata, hakkab see kinni jääma.“

„Aga kui sa pulga sinna liiga kauaks jätad, hakkab käsi külmetama ja jääb kangeks. Hoiad seda mitu aastat sees, kukub otsast ära. Ja üldse, kui sa seda liiga kaua sees hoiad, siis sa kused püksi.“

„Jah, see on kõige valusam õppetund sellest. Ja pulk mädaneb ära.“

„Aeg-ajalt oleks hea see ära kuivatada. Pulk. Ja vaadata, mis ta külge on takerdunud. Räägi sellest edasi, ma käin vahepeal ära. Ma tean juba seda kõike niikuinii.“

„Ma ei saa ilma sinuta rääkida. Ma mõtlen.“

„Sa ei saa ilma minuta rääkida?“

„Ei saa. Kuule, kas sa oled mind kunagi näinud rääkimas nii, et sind pole?“

„Ei ole.“

VARAHOMMIKUNE PELGULINNA MAGAMISTUBA

Põrandal on laiali pits, neoon, miniseelikud ja kontsad. Vinüülimängijas surisevad vaheldumisi augustikuine Vilsandi äikesetorm ja HU? teatamas, et siia jäävad meie suved ja talved, meie esimene bänd ja meie nimed betoontrepil.

„Tüdruk on hästi lihtne olla.“

„Ainult et tihti on tunne, et ei kuulataks, kui ühtlasi ei tahetaks vahtida.“

„Aga peabki vist aru saama, et on mehhanisme, mis maailmas ilma sinutagi toimiks, ja seda vähemalt enda heaks ära kasutama. Põhikoolis lükkasin oma klassivenna laua ümber, sest ta ajas mu vihaseks, ja õpetaja ei uskunud, kui ta kaebama läks. Ütles, et ma ei teeks niimoodi, ma ei ole selline. Aga teeksin. Paraku.“

„Absoluutselt saame me teha asju, mida meestel ei lastaks. Vahepeal oli meie omade peamine nali ju see, et igal üritusel oli vaja teha üks maadlusmatš avalikus ruumis. Ninad verised Tuvi pargis. Poisid viiks politsei ära...“

„Kiusata, lollitada, pahandust teha... Tüdrukute pärusmaa! Ühesõnaga: annaks jumal tarkust seda õigesti ära kasutada. On ikka keeruline, kui kõigile meeldivad tüdrukud.“

„Ma arvan, et seda meeldimist tasub tajuda, aga vahepeal peab end vastukaaluks meelega koledamaks tegema. Nagu sinu sõjapõgenikusoeng. Rotisabad, kiilakas olemine, tonsuurid, oranžikas pakiblond, kammimata juuksed...“

„Viimasel ajal on kõik projektid kuidagi hästi läinud, ja mida edukam ma olen, seda mustem ma tahan olla. Et ma meelega panen triikimata särgi. Üldse — ma hakkasin hästi vara ennast ise riidesse panema. Mul olid lapsena hästi lühikesed juuksed, aga ma tahtsin printsessimänge mängida — nagu normaalne inimene. Ja siis ma panin endale sukkpüksid juusteks pähe, printsessikleidi selga, salli keebiks... Meil oli kodus nii külm, et ema käskis pükse kanda, ja siis olid need alati kleidi all, sest ma ei olnud nõus kleiti ära võtma. Kandsin nädalate kaupa samu riideid ka ja olin hästi must. Juba siis.“

„Tead, ma arvan, et see must olemine tuleb vahel pigem kahjuks kui kasuks. Mind kiusatakse, kositakse ja meelitatakse metsa ja auto tagaistmele ainult siis, kui ma kannan sitaseid meeste tööpükse, higiseid-krohviseid-mudaseid. Seega — kui sa lähed kõige haisvamasse kohta maailmas, siis peab end tohutu pidulikult riidesse panema, et tüütuid olukordi vältida. Kui vetsul pole ust ja sa said just niimoodi vastu kolpa, et lõualuu vastaskõrvas midagi põrguvalule koksas, siis sul peab lips ees olema. Viimasel ajal vaatan, et paljud punkarid käivad ringi, Estoniasse minekuks sobivad riided seljas.“

„Kummikutega Estonias käimine on püha.“

„Ja lips *mosh pit*'is on ka püha.“

„Ühtlasi eluohtlik.“

„Ütleb inimene, kes mind umbes neli korda *mosh pit*'is kägistanud on. Lips on eluohtlik... Riste Sofie Käär on eluohtlik!“

EDEL

„Kultuurisoovitus: sõita Varssavisse, et seal Kultuuri ja Teaduste Palees vaadata pärsiakeelset filmi poolakeelsete subtiitritega Gruusias toimuvast Iraani naiste judovõistlusest. Kui kuskile minna, siis sinna. Kuhu veel?“

Pikk vaikus ja tuberkuloosihaige köhatus.

Nimetatakse kõik vanausuliste palvelad, Vilniuse kirikud, Vene kultuurikeskus, Paldiski tuumaobjekt, üks tsikuraadikujuline suvila, Rumeenia külad, Tšernobõli tuumajaama bussipeatus, Bukaresti parlamendipalee, Siili pubi, Valli baar, Ufo pubi, sanatooriumid, õigeusu kirikute ikonostaaside tagused (ainult meesterahvastele) ja Toompea miljonipeldik.

„Vabaduse väljak on ainult siis hea koht, kui sa seal kused. Kõik mu klassi poisid kusesid ükskord koos Vabaduse väljakul.“

„Ma olen seal ühel tormisel juunikuisel varalõunal oksendanud.“

„See on ilus.“

„Jaa, kõik võiksid selle korra läbi teha. Ma kuulasin veel „Sügisballi“ saundträkki ka. Pärast läksin koju, panin siidsärgi ja miniseeliku selga ning sidusin suure lehvi patsi otsa, pühkisin taskurätiga tagilt ja saabastelt okseplekid, läksin otse su kontserdile ja pärast seda käisime koos veel terve õhtu mööda linna ringi.“

„See seab sihi paika. Teeb inimeseks.“

„Täpselt nagu see, kui rändmungad ei kanna riideid, et endale alandlikkust sisendada. See on ka meie kultuurisoovitus.“

„Vabaduse väljakul oksendamine on jah kuidagi väärtuslik ja... puutumatu kogemus. Püha. Keegi ütles mulle hiljuti sõna „püha“ etümoloogia kohta, et „püha“ algne sõnatüvi on lihtsalt mingi... aia nimetus. Ma ei tea, kas see on tõsi, aga et püha ei tähenda paremat või suuremat või paremat või tähtsamat — vaid eraldatut. Ja lõviosa probleeme ajaloos on sellest segadusest tulenenud. „Püha“ ei ole samas sahtlis mõistetega „hea“ ja „halb“. See on lihtsalt püha.“

„Jah, pühadusekogemus on lihtsalt kardinaalselt teistsugune igapäevasest. Ja seeläbi võib kõik olla püha. Nagu Salingeri „Frannys ja Zooeys“ selgub, et lakkamatu palvetamine pole üldse nii püha kui kanasupp. Sinu töö on aru saada sellest, mis on sinu elu kanasupp.“

„Püha on see, kui sa saad aru, et mittepühasid asju pole olemas.“

„See on see sama päevaplaani tekitamise viis, millest me tihti rääkinud oleme — et käia täisväärtuslikult kirikus, võiks olla äsja peksa saanud.“

KOHVIKUDIIVAN

Pooltel koosolekuosalistel on lusikad ninade külge riputatud.

„No enamik asju, mida me teinud oleme, on olnud lõpuks lihtsalt supiköögi *front*. Kuuajased avalikud luulemaratonid. Riitused metsas Meie Mehe „Valge Mersu“ lastekooriarranžeeringu saatel. Aida lammutamise teemaline festival rahvuspargis. Viktoriinid. Anekdoodi-vabalavad elektriorelikontserdiga. Näitused vetsukabiinides või tahmaseks suitsetatud lagedega jääkülmas kunstnikemajas. Paar ajakirja, paar tekstikogumikku, 400-kilomeetrised rattasõidud ja jalutuskäigud ühest pärapõrgust teise. Nipet-näpet.“

„Meie kõige lollim projekt oli kindlasti ramadaan. Sest mina küll ei viitsinud ühelgi hommikul enne päikesetõusu ärgata, et korralikult hommikust süüa.“

„See on vist ainuke mõte, mis on meid surma veerele viinud. Sellest me taastusime ikka mitu kuud, sest ramadaani häid osi peab ka tegema, aga me ei tulnud tolle peale. Ja kõik olid meie pärast nii mures ja Jumalale see meid lähemale ka ei toonud.“

Elo teeb kindlasti liiga palju tööd ja Ristel on vist mingi hull kopsuhaigus. Mõlemad peaksid läbi lugema bodhisattva 37 toimimisviisi ja Tilopa 6 nõuannet ning neid rohkem harrastama.

– Elo ema, bodhisattva

LOE

„Me räägime üksteisega unes ka, seda ma ei ole kunagi varem kellegagi teinud.“

„See on hea praktika. Mis oli esimene kord, kui me unes rääkisime?“

„No koolis käies ööbisin ma liigagi tihti sinu korteris ja meil oli komme nii palju lobiseda, et üks juba pooleldi magas, silme ees jooksis unenägu, aga vestlus veel käis.“

„Nagu kui ma unes ütlesin, et mu hukkamiseelne söögikord oleks borš, hapukurk ja mõdu.“

„Minu lemmikjuhtum oli see, kui ma sel suvel sind poole öö pealt müksasin ja me tegime silmad lahti, surusime vaikuses kätt ja jäime taas magama. Aga sinu kõige parem telepaatia on ikkagi see, et sa saad hästi kiiresti aru, kui mõnel inimesel on halb olla, nagu oskaks ta mõtteid lugeda.“

„Vist on see, et mul endal on hästi palju seda olnud, et keegi ei saa aru, et ma tol hetkel ei taha mitte midagi teha. Nii et ma tunnen kohustust ise kõike tähele panna, proovin olla hea lapsevanem, hea klassijuhataja selles loos. Minu jaoks on väga suur osa muusika tegemisest see, et ma kuskil maja ees mingeid nutvaid tüdrukuid lohutan. Looming ei tohiks piirduda sellega, et ma lihtsalt ütlen, et mulle ei meeldi mitte miski, vaid ma pean ka aitama neil tüdrukutel siis taksot tellida, ütlema, et ära muretse, ja et hei, ma nägin seda hästi naljakat käepaela, leidsin täna sellise helkuri, kas sa tahad seda endale saada...“

Siinkohal hakkab Elo kahtlustama, et ta taskud on täis kingitud helkureid, kive, paberilipikuid ja kastanimune seetõttu, et ta on liiga kurb välja näinud.

„Mis on ka see, miks meile on loomingu tingimus ka kultuuri võimalikult odavaks tegemine ja luuletustest saadud rahaga inimestele supi söötmine — sest me vastutame oma publiku eest ja teame, kui tühjad on nende kõhud ja taskud. Mäletan ikka veel seda, kuidas tasuta jagatud purgiborši ja leivatüki eest ütles üks poiss, et see on vist esimene kord ta elus, kui ta head inimest kohtas. Ja toda on tähtis rahastada nii, nagu me seda alati rahastame — müües isekirjastatud 5-sendiseid ajakirju ja 5-euroseid üleni värvilisi ja illustreeritud luuleraamatuid, sest muidu ei jaksaks meie oma sõbrad neid osta.“

KOHT

„Noore tüdrukuna ei lasta sul tihti lolluseid teha ja oma tegude tagajärgi tunda, sest arvatakse, et sa midagi ei tea ega oska. Igasugune õpetamine ja hoolitsemine ja ideoloogia, ükskõik kui õige ja kui heade kavatsustega, on teatud olukordades vägivald.“

„Kirsipuu on vägivald, sest kirsipuuks olemine välistab teisteks puudeks olemise võimaluse, nagu mu õppejõud ütles. Ja mu emale meeldib öelda, et laiskadel vanematel on virgad lapsed, virkadel laisad. See käib vaheldumisi ja alati risti vastupidi õpetatule.“

„Ja et inimestele õpetada, kuidas tark olla, pead sa vahepeal ennast võimalikult lolliks tegema.“

„Ise toimima nagu valm. Seetõttu on mul hea meel, et on olemas mungad ja et on olemas Valli baar. Mõlemat tasub tähele panna ja austada. Kas ma arvan, et kõik inimesed peaksid elama kloostris või rääkima jokkis vanameestega? Ei, aga see on hästi hea, kui osa inimesi viitsib, ja võib-olla kui sa ühe protsendi sellest eluviisist võtad ja oma elus rakendad, siis on heam. Ma kirjutan rahvuseepost ja käin Elisabethiga rõdul suitsul sama suure innuga. Mõlemad on minu meelest väga head tegevused.“

„Ja lõpuks — sellest, mida sa teed, on hoopis tähtsam see, mille sa tegemata jätad.“

Vaikus.

„Muide, Elisabeth lõikas mu kõrvast tüki välja, kui ta mulle uut soengut tegi. Hästi väikse, aga naljakas ikka.“

Vahukommilugu

Gustav Nikopensius

Kallel on suur sületäis kuivi priskeid roikaid. Miks mina nii ilusaid roikaid ei korja? Siin on ainult õblukesed pehkinud oksad ja rondid. Minust ei saa iial korralikku ellujääjat. Üksi metsas saaks must huntide roog või kangestunud jääpurikas. Kas pilliroog, kui sellele õnnetult otsa kukkuda, võiks läbi tungida inimsilmast ja sealt edasi peaajju ning põhjustada pöördumatu äkksurma? See oleks inetu surm. Või kui tunkevarrukas jääks treipingi vahele kinni ja kisuks mind nägupidi masinasse. Sellest ei oleks pääsu. Enne kui ma jõuan hädaabipidurile vajutada, rebib võll mul käe otsast ja ma jooksen tööõpetuse klassi põrandale verest tühjaks. Mu nägu on kaame ja hall ning veri selle taustal on sarlakpunane – kire värv. Minna jookseb käsitööklassist minu juurde, aga juba on liiga hilja. Ma näen tema pisarais õhetavat nägu enda kohal ja tean, et ta armastas mind salaja ja ma elan temas igavesti edasi. Ja siis ma kustun. Tema hääl on kähe ja kauge.

Kalle klopsib kuivi roikaid kokku. „Küll kõlavad kaunisti kuivanud kolakad!“ hüüab ta rõõmsasti ja tatsub mõmisedes jalalt jalale, nagu vihma välja manades või viljapõldu õnnistades. „Näed sa, siin on sulle kolakas,“ ütleb ta ja korjab minu jalge eest ühe kauni kuiva rondi. „Sul on selle peale hea nina,“ vaatab ta mu õnnetule sületäiele eitavalt otsa ja kroonib seda vast korjatud kuiva kolakaga. „Pane aga samas vaimus edasi!“ Oleks see ükskõik kes peale Kalle, siis ma virutaksin selle rondi talle tagasi. Aga miskipärast usun ma nüüd, et korjasin selle kolaka sama hästi kui ise ning tunnen selle üle veidikene uhkustki ja saan edasiseks tööks uut indu.

*

Vahukomme röstitakse tule kohal. Lahtine leek – niimoodi üteldakse selle kohta. Alati, kui mina vahukommi tule kohal röstin, läheb see kärssama. Nemad naeravad ja ütlevad: „Söö ära, söö ära!“ Ma teen suu lahti ja pistan keele välja, aga ma ei suuda. Pulk, mille otsast vahukomm alla valgub, vajub norgu, ja mu keele peale tilgub kõrbenud vahukommi kibe maitse, mis teeb suu vesiseks, aga ka kõrvetava vahukommi tulitav kuumus, mis vajutab suu vägisi kinni. Kohe niimoodi, et lõualuude sees on verevalu, mis surub hambad valusasti

kokku, teinekord krigistab neid öösel, kui ma kehvasti magan. Uni on see. Söö ära, söö ära. See on minu uni, kuidas nad sosistavad teispool leeke, nende ninaotsad kuumuses punetamas, nende silmad tõllarattaina pärani. Nende täiuslikud tossavad kuldpruunid vahukommid, mis sulavad irvakil suudel. Ma vaatan oma vahukommi ja see mullitab nagu musta tõrva ja kärssab. „Lasid veel ühe kõrbema," ütlevad nad. „Varsti tuleb sul terve kotitäis kinni maksta," ütlevad nad. Mitte kinni maksta, ainult mitte kinni maksta, mõtlen mina vastu. Nõnda erineksin mina kõigist teistest. Peaksin tasuma oma võlga ühiskonna ees. Aga kui ma ei pea maksma, pole minu viga veel ametlik. Nii pea, kui võlg on makstud ja laiali jaotatud, on minu eksimine kindel – nad kannavad seda tõendina taskutes kaasas. Need mündid tähistavad minu eksimust ja alati, kui mul on midagi ütelda, saavad nemad taskust münd välja võtta ja seda minu ees viibutades päiksekiirte peegeldusi püüda ning ütelda: „Näed sa, siin on sinu arvamuse väärtus. Kuldmünt minu taskus, see on sinu eksimuste hind." Aga see on palju enamat kui hind – see on pitser. Raha teeb asja ametlikuks. Ma olen süüdistustega nõus, kui ma maksan. Maksan neile kõigile ja nemad pistavad mündid oma tasku. Jaotavad ja irvitavad, elevil, et said kedagi tüssatud, madaldatud ja välja tõrjutud. Nad võivad mind kiusata ja togida, mult lisatasu nõuda, kui nad tahavad. Ja mina pean end kaitsma hakkama. Ei, parem, kui ma kohe keeldun. Ma söön oma kõrbenud vahukommi ära. Olen otsustanud ja tõstan pulga suu juurde, aga sellele on jäänud ainult vahukommikarvake – kõrbenud komm on maha vajunud. See on kaetud kuivanud männiokaste ja männikoorepuru tükikestega. Tahtmatult piilun ma üles, mida teised lõkke ümber sellest arvavad, ja mõistan kohe, et piilumine oli viga. Noh, mis sulle ei kõlba maast süüa või? Ja selle kommentaariga kaob mul igasugune võimalus võita. Kui ma ei söö kõrbenud vahukommi, mis on kaetud männikübemetega, olen ma kaotanud. Siis nad ütlevad, et ma olen kõrk ja äpu toiduraiskaja. Kui ma aga võtan vahukommi üles ja söön ära, siis nad kirtsutavad nina. Esiteks selle peale, et ma kärsanud vahukommi söön, teiseks selle peale, et ma männikübemeid ja teab mis prahti veel lisaks sisse söön. Isegi need, kes ei sööks eluilmas mahakukkunud kõrbenud vahukommi ära, ootavad elevusega, mida ma teha kavatsen, ning valmistuvad seda mulle ette heitma. Lisaks, kui ma kommi nüüd ära söön, siis arvavad kõik, et ma tegin seda provokatsiooni ajel. Mis, mulle ei kõlba maast süüa? Küll ma neile näitan. Ma korjan kõrbenud vahukommi maast üles, pistan selle pulga otsa ja pulga lükkan vahukommiga tulle, kus ma seda paar sekundit keerutan. Musta kooriku võtan vahukommi pealt ära ja pakun seda oma provokaatorile. Tema kirtsutab ainult nina ja ütleb, et ma sööksin seda ise.

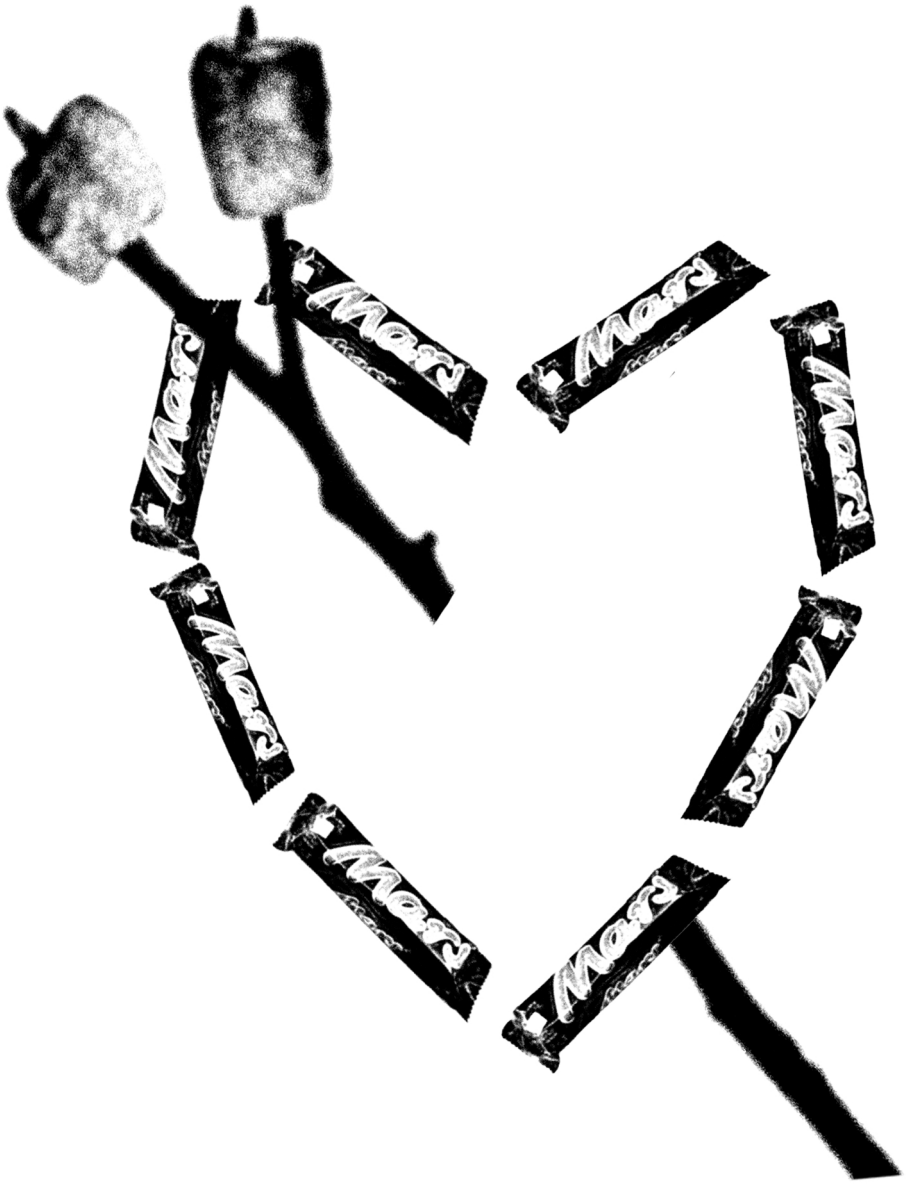
Mars
Mars
Mars
Mars
Mars
Mars
Mars

„Liiga kuum on," vastan ma ja viskan kõrbend kesta lõkkesse. „Fuik, mis kärsahais," ütleb teine. „Kui ei meeldi, mine minema," vastan talle, tehes muretut nägu ja proovides huuleotstega vahukommi poolsulanud sisu pulga otsast napsata. „Võib-olla sa peaksid ise minema minema, kui keegi sind siia ei taha," vastab tema. Mu süda prõmmib meeletult, aga ma proovin ainult tulikuuma vahukommikesta pulga otsast hammustada ja ütlen: „Ai, kui kuum on," kui see mu keelt kõrvetab, ja loodan, et keegi mulle kallale ei karga ja et nad kogu asja unustavad.

*

Nad ei mõistnud mind, kui ma ütlesin, et mul on telgis kaks vaba kohta. See oli minu enda rumalus, kui ma ütlesin, et üksi hakkab suures telgis külm. Tulnud mulle telki seltsiliseks kes iganes, mul sellest ükstapuha. Tore oleks seltsis uinuda, võib-olla juttugi rääkida. Nüüd on narr ja kõle üksinda siin suures telgis. Tuhka mul sellest! Vaat, kui palju ruumi mul on. Kui ma poleks vaid ütelnud, et üksinda on suures telgis külm. Pigem vastupidi just: väikses telgis kambakesi on umbne ja palav. Ma juba kuulen, kuidas nad avavad oma telgiukse, et värsket õhku sisse lasta, ja nende lämbuvad naerukuginad ei lase mul rahulikult magada. Mulle tundub, et kõik lõbusad inimesed peavad rumalad olema. Muudmoodi pole see võimalik. Mul on enda pärast vastik, meenutades seda haledat irvet, mida ma oma näol tundsin, kui nad püüdsid mind kõrbenud vahukommi sööma sundida. Leekide soojusest hõõgavaid põskesid ja suitsust kipitavaid silmi. Nad ei teadnud, et mul läksid silmad vesiseks suitsust, mitte nõrkusest. Oleks ma siis silmad kinni pigistanud, veerenuks mu põske mööda alla pisar, aga suitsust, mitte sellest, et ma ennast väljaheidetuna tundsin. Kalle pani silmad kinni, kui ta lõkke ääres kitarri mängis ja laulis. Ta hääles oli nõnda palju tunnet ja ta laulusõnad tulid pimedas mu ette pildina. Ma ei saanud aru, kuidas see võimalik on, et Kalle lauldes silmad sulges. Kui ma püüan silmad sulgeda ja ümisen, siis mulle tuleb meeleliigutusest klomp kurku ja hääl tahab kinni jääda. Kuidas ma alles laulaksin oma südame laulu ja nad vaataksid mind imetlevalt ning nende seeski tärkaks samasugune laul. Ja Minna vaataks mind imetluses. Nüüd ei ole veel liiga hilja, et ta mulle oma tundeid avaldaks. Pärast sellist laulu, nagu ma ennast kinnisilmi laulmas kujutlen, ei jääks mul julgusest puudu, vaid ma avaldaks Minnale oma tundeid ja tema vastaks samaga. Ma nõjatuksin oma kitarrile ja ta küünitaks mu poole. Ja ma jääksin tema juurde nii heas kui halvas, ealeski lahti laskmata. Ka siis, kui ta vanas eas vähki põeb ja sureb. Ma oleks lõpuni tema kõrval. Või raviksin ta oma armastusega terveks. Tal on lina pea ümber

seotud ja ta on kuivetunud, aga mina olen tema kõrval ja lükkan tema ratastooli. Üteldakse, et see või teine võitles vähiga. Üteldakse, et ta ei andnud alla, üteldakse, et tema võitles lõpuni. Kas siis nii ongi, et vähk on lihtsalt võitlus, mille sa kas võidad või kaotad? Ja ellujäämine on lihtsalt tahte küsimus? Sel juhul ei annaks mina küll eluilmas alla. Ma paneksin igal hetkel viimse jõuraasuni vastu ja see viimne jõuraas ei tuleks kunagi kätte, sest ma tean, et iga hetk on elu ja surma küsimus, ning minu ees avanevad otsatud jõuvarud. Ka kõige raskemas masenduses ja meeleheites vastaksin ma alati surmale eitavalt ning tõrjuksin ta tagasi. Ent milleks kõnelda tinglikult? Mina ütlen alati surmale ei. Tänasest päevast alates ei anna mina mitte kunagi surmale alla. Öeldakse, et suremine on paratamatu. Öeldakse, et see seob kõiki elusaid ühte. Aga mina ütlen, et paratamatu on hoopis surmale alla vanduda. Või õigemini, oli siiamaani, sest tänasest päevast on esimene surematu maailmasse sündinud. Millist väge see otsus mulle annab! Kas see ongi üks neid hetki, kus ma otsustan midagi elumuutvat, ja see tõstab mind täiesti uuele tasemele? Ja miks ainult mind? Kas see pole mitte üks neid otsuseid, mis muudab kogu inimühiskonna senist kurssi? Milline tunne see on! Tänasest peale teen ma iga päev ühe elumuutva otsuse. Või ei! Ma pühendun sellele ühele. Tänasest alates otsustan ma iga päev mitte kunagi surmale alla vanduda ja elada igavesti. Just nimelt! Küllap on varemgi otsustanud üks või teine surematuse kasuks, aga lõpuks ikka alla vandunud. Mina otsustan iga päev, iga tund, iga minut – keegi krabistab telgi uksel.

„Oled sa siin üksi?“ kuulen Kalle häält küsimas.

„Jaa,“ vastan talle.

„Kas ma võin sisse tulla?“

„Tule! Siin on ruumi küllaga.“

Ta avab telgiukse küllalt, et oma pea sisse pista, ja näeb veidi koomiline välja, nagu kehata pea hõljuks mu ees õhus.

„No tšau!“ ütleb ta.

„Tšau!“

„Kuidas läheb?“

„Hästi. Kas sa ei tahtnud sisse tulla?“

„Aitäh! Nii on hästi. No kuidas läheb?“

„Hästi, sa juba-“

„Ma juba küsisin seda, õigus. Mis sul siin on? Oh, mis noos. Kas ma võin ka midagi saada?“

„Jaa, mis sa soovid? Mul on Snickersit, Marsi, Skittlesit, prääänikuid, Coca-Colat, *popcorn*'i, soolaga ja võiga, Piraadi rõngaid...“

„Sul on siin ju terve peolaud. Mina valisin vist vale telgi.“

„Sa võid siia tulla, kui sa tahad.“

„Aah, pole midagi. Ma olen juba lahti pakitud. Aga kas ma ühe prääniku saaksin?“

„Jaa, palun! Võid rohkem ka võtta, kui sa tahad.“

„Ei, aitäh! Ühest piisab,“ ta pistab selle omale hammaste vahele, aga ampsu ei võta.

„Tahad sa veel midagi? Marsi, Cocat, krõpsu?“

„Ei ole vaja, mul on hambad juba pestud,“ ütleb ta, võtnud prääniku suust välja ja pistnud selle taskusse. Sellel olid hambajäljed ja tume ilane rant nende ümber. Sealt, kust ta käsi läbi ukse tuli, puhub veidi jahedat õhku sisse ja ma tunnen nüüd, et mu rind ja kael on higised. Kas see on sääsk, kes sisse lendas?

„Kuidas muidu? Ma juba küsisin,“ ta jätkab, tahaks nagu millegagi pihta hakata. „Kuule, ma tahtsin sellest rääkida, mis seal lõkke ääres juhtus. Ega sa ei arva, et keegi sulle midagi halba tahab?“

„Ei.“

„Mis siis juhtus?“

Aeg muutub järsku talumatult aeglaseks ja ma tunnen ennast oma telgis süüdlase ja vangina ja suur hõljuv pea mõistab minu üle kohut ja ma vihkan seda, et ma ei suuda talle vastata, ja seda, et ma kehitan oma õlgu ja ei julge talle silma vaadata. Mul võiks olla küllalt mune, et öelda, mis ma mõtlen.

„Pole vaja siis teiste üle naerda kogu aeg.“

„Sa arvad, et ta naeris sinu üle?“

„Ma tean, et naeris.“

„Kuidas sa seda tead? Kas ta ütles sulle?“

„Ei.“

„Kuidas sa tead siis?“

„Ta vaatas minu poole.“

„Ta vaatas sinu poole, kui ta naeris?“

Ongi sääsk, ma tunnen teda kaela peal, aga kui ma teda löön, siis mu käsi vääratab ja ma taban ennast käeseljaga vastu lõuga. Kalle saab sest indu, et jätkata.

„Vahel vaatavad inimesed, et näha, kas teised ka naeravad. Näiteks kui ma räägin nalja ja inimesed naeravad ja mulle keegi meeldib, siis ma vaatan ikka tema poole, kas tema ka naerab. Või kui ma nalja kuulen ja naeran, siis ma vaatan tema poole. Naermine on mõnus. Sulle meeldivad ka ju naljad? Onju?“

„Jah.“

„Mis jah?“

Ma vihkan seda.

„Meeldivad küll naljad.“

„No näed. Ja Minnale meeldivad naljad.“

Aga seest läheb kergemaks.

„Aga mina arvan, et oleks hea, kui te omavahel ära lepiksite. Mis sa arvad? Kas sa arvad, et sa võiksid temalt andeks paluda? Kuidas oleks see, kui mina räägin Minnaga ja selgitan talle ära, et te saite lihtsalt teineteisest valesti aru ja sa oled valmis temalt vabandust paluma, ja te lepite ära. Kuidas see sulle sobib?“

„Sobib.“

„Väga hästi. Sa oled tubli mees.“

„Aitäh...“

„Kuidas muidu?“

„Hästi.“

„Väga hästi. Noh, head ööd siis! Näeme hommikul.“

„Head ööd!“

„Kuule, Kalle.” Ta on juba läinud... „Kalle!“

„Jaa, mis on?“

„Mis sa arvad, kas Minna vaatas mind... kas ma meeldin talle?“

„Ma arvan, et kui te kenasti ära lepite, siis te võite sõbrad olla küll.“

„Sa ütlesid, et kui sa kedagi naerdes vaatad, siis ta meeldib sulle.“

Ma ei näe läbi telgiukse, kas ta on veel siin või juba lahkunud.

„Nii?“

„Kas sa arvad, et Minna vaatas mind, sest ma meeldin talle?“

„Ma ei tea... mis sina arvad? Võib-olla, ikka võib olla. Muidu on tüdrukud ikka endast veidi vanemaid poisse vaadanud. Või omavanuseid. Sina oled tast vist paar aastat noorem?“

„Üksteist kuud.“

„Suur mees juba. Kuule, räägime sellest homme? Mul on juba uni silmades,“ ta simuleerib haigutust. „Sobib see sulle?“

„Olgu, sobib küll.“

„Noh, head ööd siis!“

„Head ööd!“

Ja nii jääbki, ma kuulen veel, kuidas ta teise telgi lukku tõmbab ja kellegagi midagi räägib. See on Minna ja keegi veel. Nad jäävad ootuselevuses kuulama, mis Kallel on neile ütelda, aga Kalle ütleb, et ta räägib homme. Midagi seesugust. Kõik need kommid ja krõpsud tunduvad nüüd nii rõhuvalt tobedad ja ma pillun need oma telki laiali. Kõik need kommid ja unistused, mul on siuke tunne, et ma lämbun kohe surnuks, ja ma ei taha homme hommikul enam ärgata ega Kallet ega Minnat näha ega üldse kedagi, ma tahan lihtsalt maa alla vajuda ja kujutan ette, kuidas telk mu ümber minuga kaasa tuleb, ja surun oma näo magamiskotti, et nemad ei kuuleks minu nuukseid.

Reijo Roos

Täna

Aktsepteerida, et elu on kahtlane, ambivalentne ja närvidelekäiv.

2.4 Täna laulsid jääkillud nagu lagletavad haneparved.
7.4 Täna magasin pettumusest seniidini.
10.4 Täna ostsin lennupiletid Ameerikasse.
17.4 Täna oli lihtsalt yks tavaline esmaspäev.
21.4 Täna. Olen unustanud asju.
28.4 Täna võistlesin masinaga.

1.5 Täna otsisin rahu, väga pingsalt.
6.5 Täna nutsin etendusel silmad peast.
8.5 Täna magasin laevas,
9.5 täna ärkasin Tallinnas.
13.5 Täna pettusin Eurovisioonis.
14.5 Täna raiskasin aega.
21.5 Täna mõtlesin tema suudlemisele.
22.5 Täna mõtlesin ikka tema suudlemisele.
28.5 Täna käisin vanaema korteris viimast korda.

3.6 Täna jäin palavikku.
12.6 Täna kuulasin loodust.
14.6 Täna matsin nastiku.
15.6 Täna mõtlesin araabiale.
20.6 Täna lõikasime päris pika tuule lahti ja jõudsime kesköökseks tagasi koju, kus iganes see ka poleks.
22.6 Täna alustasime luuleryhmitust.
24.6 Täna alustati mu luulemaratoni ajal Venemaal riigipööret.
28.6 Täna sain käsikirja toimetatud.

14.7 Täna nägime Mona Lisat ja lennukeid yle Louvre'i lendamas.
15.7 Täna Pariis, Pariis, Pariis alati.
23.7 Täna ärkasin New Yorgis.
26.7 Täna badtrippisin New Yorgis.
28.7 Täna kuulasin Chicagos Broadway klassikuid.

2.8 Täna maandusin Los Santoses.
4.8 Täna jalutasin Hollywoodil.
9.8 Täna ytlesin tere argipäev, ma kardan sind.
12.8 Täna magasin seitsmeni õhtul.
15.8 Täna kohkusin tyhja tuleviku ees. Pean ennast jälle välja mõtlema.
19.8 Täna jooksin maratoni.
27.8 Täna tutvusin tydrukuga, kelle nimi oli Sandra, kuigi ma tahtsin talle kogu aeg Sofia öelda.
31.8 Täna hoidsin lootust, et minu uus argipäev on siin, et jääda.

7.9 Tänään juoksin tauolla Kallion kirkon ympäri.
16.9 Täna mingi väike kurbus.
17.9 Täna lihtsalt jalutasin.
20.9 Täna tundsin kolmandat õhtut järjest end hästi.
21.9 Täna nägin, kuidas keegi mängis andunult prygikastil trummi.
28.9 Tänään sanoin euroa kysyvälle naiselle että mulla on viisitoista senttii :D
29.9 Täna astusin sita sisse, literally.

1.10 Täna tundsin end eksinud olevat.
3.10 Täna kahetsesin.
4.10 Täna ei kahetsenud.
17.10 Täna tundusid eskalaatorid aeglasemad.
19.10 Täna avastasin, kui kaunis on Varssavi, Ida-Euroopa Pariis.
20.10 Täna jäi mulle yks hispaania tydruk silma.
22.10 Täna rääkisin temaga.
23.10 Täna sain teada, ta ei ole hispaanlane, vaid euskaldunak, baskimaalane.
25.10 Täna leinan.
26.10 Täna mõtlesin euskaldunaki peale. Kuradikreeklased!

7.11 Täna mõtlesin, et mis mõttes Hiina myyr on ainuke asi, mida on kosmosest näha. Ja lahkusin koolist.
15.11 Täna olin yksildane.
16.11 Täna olin yksildane.
18.11 Täna ytlesin yhest esinemisest ära ja kahetsesin seda.
26.11 Täna nägin Lasnamäel rebast.

2.12 Täna ytles naine rongis telefoni, et tal on olnud halb päev.
7.12 Täna Eesti, mu vaikne melanhoolia.
17.12 Ostsin pileti Ateenasse, aga ei tea, kas lähen.

19.12 Ei lähe.
25.12 Täna oli natuke ebamäärase tundega päev.
31.12 Kõik läheneb keskele.

2024

2.1 Esimene tööpäev.
3.1 Töö, töö, töö.
4.1 Veel tööd.
5.1 Ma olen nii väsinud.
9.1 Töö.
14.1 Lõputu väsimus.
16.1 Töö ja nagu ikka.
22.1 Töö.
28.1 Kah päev.
30.1 Jaanuar juba läbi.

3.2 Väsimus.
6.2 Palk tuli yle. Olen õnnelik.
10.2 Kohtasin tydrukut, kellesse võiksin vabalt armuda.
11.2 Reisiväsimus.
12.2 Töö.
13.2 Väsimus.
16.2 Töö.
17.2 Päev.
18.2 Päev.
20.2 :)
21.2 :)
25.2 :(
27.2 Väsimus.

3.3 Värviline makaron.
6.3 Ilus päev. Sain 21.
11.3 Lootuse päevad.
15.3 Amsterdam.
19.3 Antwerpen.
26.3 Õpingud.
28.3 Kõik see raha, mida ma tegelikult ei peakski saama.

7.4 Madalmaade kauneim auringoloojang.
9.4 Ja ilma sotsiaalmeediata on tõesti parem.
12.4 Täna ma ostsin endale uue arvuti, maksis 532,98€, käisin linnas jalutamas, vaatasin Valokuvataiteen muuseumis Daido Moriyama näitust, toimetasin õhtul oma luulekogu ja saatsin meilid WSOY-le ja EKSA-le ja läksin magama.
16.4 Hoovus on aeglaselt tõusev, pinnal on tasased lained.
19.4 Päevade õnn...
20.4 ...paneb mind uskuma, et...
21.4 ...luuletaja eesmärk on lõpetada luuletamine.
23.4 Ma ei mäleta neid päevi,
26.4 „Ring saab täis. / Ja ikka sama maja / seisab keset linna: Harju 1." (Doris Kareva)
29.4 An article a day keeps the stress away.

3.5 Keskmine õnn, keskmine elu, vsjo v parjadke.
6.5 Dorpat.
15.5 Inimestetäidlane päev, soe päev, harakas lendab.
16.5 Aktsepteerida, et elu on kahtlane, ambivalentne ja närvidelekäiv.
23.5 Täna koju jalutades istus mul terve tee õlal väike putukas.
28.5 Today I felt at home with all the Europeans I kind of randomly have met.
29.5 Plugga, springa runt, plugga lite mer.

4.6 Sisseastumiskatsed tehtud, elu senine suurim ootamine algab.
9.6 I fakking laav kirjanike liidu noored.
10.6 Tulin Austriasse projektile, aga oih, olin kuupäeva valesti vaadanud. Lähen tagasi koju.
11.6 Tänane on olnud mingi veider eurodeliirium, Sloveenia, magamatus, kesköö.
13.6 Ootan tulemusi.
17.6 Mökkilaiffii.
24.6 Sain ylikooli. Mardikad jalutavad linnas.
28.6 Täna sain teada, et yks tydruk, kellest olin luuletuse kirjutanud, oli saanud teada, et see luuletus oli temast.

1.7 :)
2.7 :)
3.7. Täna võtsin vetsus oma õppekoha vastu.

Triinu Kree

*

oli sul kael kaetud
kui su vägistatu sind metsas üles poos
pannud siis käe ette nöörile
lõdvestu rohkem siis pole valus
nagunii tahtsid ;)

ja keegi ei paitanud põski

tol naisekujul linna keskväljakul
olid kuldsed vaid rinnad
mida turistid õnne tarvis sajandeid katsusid
kuid kuldne oli ta olnud mujaltki
ent muu oli lastud mattuda
viha ja tolmu alla
ja keegi ei paitanud põski

*

kõik naised tõusevad
oma maharaiutud sõrmedest emad
külvavad mulda
kuhu tütred puistavad oma
paokil marraskil huulte vahelt
õunaseemneid
et nende väiksed plikad tuleksid kokku
maailma parima õunapuu juurde
mis sirutub taevasse
ja nad annavad ladvaubina jumalale
oma piitsutatud ravitsetud piitsutatud kätel
vere eest verd võta kui sa nii väga nõnda tahad

ei ole ma mitte kivi

õgi mind mu roiete rüpest
hävita mind mu tuumani enda
veretute hammastega
oma vihase südamega teen seda nagunii
ei ole ma mitte kivi
mida teeservast võtta
võta mind ühegi kahtluseta
nagu oleks ma viimane piisk vett
rändajale kõrbes
ja vahel ma seisan üksi keset lund
õndsalt õnnetu
sest olen kihlatud maailma kurbusega
sest see kes sirutub taevast maa poole
ei saa ealeski võrdseks sellega
kes küünitab maalt taeva poole

Katkendeid teosest „Nukker tiiger“

Neige Sinno

prantsuse keelest
Annabel Juhkental

Tekst sisaldab lastevastase seksuaalvägivalla kirjeldusi.

See oli enneolematu tunne: rusuv salajane kõhedus,
nagu oleksin äsja kellegi tapnud
ja nüüd istub mu kõrval väike vaim.
— Vladimir Nabokov „Lolita“[1]

Sest sügaval sisimas tundub ka minu jaoks huvitavam see, mis toimub piinaja peas. Ohvritega on lihtne, võime kõik ennast nende asemele panna. Isegi kui me pole seda kogenud – traumajärgset mälukaotust, šokiseisundit, ohvrite vaikust –, suudame kõik seda endale ette kujutada või usume, et suudame.

Piinajaga see-eest on teine asi. Olla toas üksi seitsmeaastase lapsega, kogeda erektsiooni mõttest, mida talle tegema hakkad. Hääldada sõnu, mis panevad lapse sulle lähenema, panna oma erutunud peenis lapse suhu, teha nii, et ta suurelt suu avab. Tõsi, see on paeluv. See on üle mõistuse. Ja kõik muu, kui see on läbi: uuesti riidesse panna, naasta pereelu juurde, nagu midagi poleks juhtunud. Ja kui see hullumeelsus on korra aset leidnud, alustada uuesti ja jätkata nii aastate viisi. Sellest mitte kellelegi rääkida. Uskuda, et su peale ei kaevata, olenemata sellest, et seksuaalne vägivald aina süveneb. Teada, et su peale ei kaevata. Ja kui ühel päeval kaevataksegi, leida julgust, et valetada, või julgust rääkida tõtt, ausalt üles tunnistada. Uskuda, et sind on ebaõiglaselt karistatud, kui määratakse aastatepikkune vanglakaristus. Nõuda õigust andestusele. Öelda, et sa oled mees, mitte koletis. Ja kui vanglakaristus on kantud, lahkuda ja alustada oma elu uuesti.

1 Vladimir Nabokov. „Lolita“ — Tallinn: Eesti Raamat, 1990, lk 115. Tõlkinud Hans Luik.

Isegi mina, kes ma olen näinud seda väga lähedalt, nii lähedalt kui üldse võimalik, kes ma olen end aastaid nende küsimustega painanud, ei saa siiani sellest aru.

[---]

Mu kasuisa ise nägi ennast kindlasti üksildase kauboina. Ta ütles, et tal on ebaõigluse suhtes terav meel. Tal oli kombeks rääkida paarikolme lugu kiusamisest, mida ta oli algkoolis pealt näinud ja mis teda marru ajasid. Kui ta tabas mind ja mu õde lollitamas, karistas ta meid mõlemaid rangelt, rõhutades fakti, et karistus on kollektiivne. Ta pani meid kärudega kive aia ühest otsast teise tassima, auke kaevama, puid korjama.

Tal olid kõrged moraalsed standardid, milles ta ei olnud nõus meile järeleandmisi tegema. Nägin oma lapsepõlve jooksul teda mitu korda kangelaslikult reageerimas, et kedagi aidata. Mägedes, õnnetuse korral, tulekahju puhkedes. Ta oli paar aastat kiirabiauto juht. Ta juhtis tiimi, mis töötas ohtlikel ehitusobjektidel, ning võttis teiste ohutuse enda hooleks. Nendel hetkedel ta muutus. Kõik tema kehas hakkas toimima eesmärgi nimel, musklid ja vaim pingul, ta lõi justkui sisimas särama, ja kõik tahtsid järgida tema juhiseid, usaldada tema otsustusvõimet ja instinkte. Ta oli teejuht, kes meid turvalisse paika juhatas; see, kes on valmis ohverdama ennast teiste hüvanguks; kes ei kahtle sekundikski; kes seisab silmitsi ohu, tule, lumega. Vaprus isiklikult.

Minu silmis oli ta pikemat aega justkui jumalus, üleelusuurune olevus. Ta tundus nagu mõni mütoloogiline olend, deemonitest piinatud Sisyphos või Prometheus. Hiljem tagasi mõeldes ütlesin endale, et võib-olla oli ta lihtsalt üks vaene mees, kellel oli manipuleerimisannet ja kes kasutas ära endast veelgi nõrgemate haavatavust. Perekonna suletud uste taga oli ta kõikvõimas. Kahtlemata olidki temas need kaks loomust koos: titaan ja luuser. Kas pole mitte parem olla esimese kui teise ohver?

Me tegime koos palju tööd. Eriti majas, mille me perekeskis täielikult restaureerisime, tema, mu ema, õde ja mina. Me olime pisikesed, nii et meile anti jõukohased ülesanded: tassisime materjale ühest kohast teise, lihvisime seinu, ulatasime täiskasvanutele tööriistu. Olime nagu nemad, igal nädalavahetusel tööplatsil, seljas vanad krohviplekkidega dressid. Me jagasime kohustusi ja rahulolu füüsilisest tööst, nälga, mis sai pausi ajal väljateenitud võileivaga maitsvalt rahuldatud, konkreetsetele liigutustele keskendunud vaikset mälumist. Kõike seda raadiot või Johnny kassette kuulates. Veel tänagi, kui ma juhtun neid laule kuulma, ja seda juhtub tihti, sest

nad on alati populaarsed, on raske mitte tunda neid nugadena haava lahti rebimas, nagu sõnad oleksid kahemõttelised, alati sama varjatud tähendusega, mida ainult mina kuulen.

Quand ta bouche se fait douce
Quand ton corps se fait dur
Quand le ciel dans tes yeux
D'un seul coup n'est plus pur
Quand tes mains voudraient bien
Quand tes doigts n'osent pas
Quand ta pudeur dit non
D'une toute petite voix
Que je t'aime, que je t'aime, que je t'aime[2]

Ta ütles, et armastab mind. Ta ütles, et see, mis ta minuga teeb, on selleks, et ta saaks väljendada seda armastust, ta ütles, et tema suurim soov on, et ma armastaks teda vastu. Ta ütles, et kui ta hakkas mulle sel viisil lähenema, mind puudutades, mind silitades, oli see sellepärast, et tal oli vaja minuga lähedasemat kontakti, kuna ma keeldusin ennast pehmena näitamast, kuna ma ei öelnud talle, et armastan teda. Niisiis karistas ta mind ükskõiksuse eest seksuaalaktidega. Ta lubas mulle, et kuni ma kellelegi ei räägi, ei tee ta teistele lastele midagi. Hiljem ütles ta ka, et kui ma nõustuksin ütlema, et armastan teda, käituma, nagu ma armastaks teda, muudaks ta oma suhtumist. Ma ei suutnud. Oli liiga hilja, see oli muutunud võimatuks. Ma oleks pigem surnud, kui talle need sõnad öelnud. Ta lubas lõpetada tingimusel, et ma olen tema vastu sõbralik või vähemalt teesklen teiste ees. Ma ütlesin jah. Nii see lõppeski.

[---]

Lugesin Nabokovi „Lolita" uuesti läbi. Esimest korda lugesin seda Ameerika kirjanduse kursusel, kus käsitleti transgressiivseid autoreid ja jutuks tulid ka Henry Miller, William Burroughs ja Charles Bukowski. Ma olin umbes 20-aastane, mind tõmbasid ekstreemsed kogemused, enesehävitus, hullus, kuid see raamat ajas mind segadusse. Ma ei oodanud, et leian sealt nii palju ühiseid jooni omaenda võika looga.

2 Kui su suu muutub pehmeks / Kui su keha muutub raskeks / Kui taevas su silmis / Järsku pole enam selge / Kui su käed tahaksid / Kui su sõrmed ei julge / Kui su tagasihoidlikkus ütleb ei / Väga tasasel häälel… / Et sind armastan, et sind armastan, et sind armastan (Johnny Hallyday, „Que je t'aime")

Provokatiivseks ei muuda seda raamatut mitte niivõrd kirjeldatav lugu kuivõrd vaatepunkt, millest lugu on jutustatud. Et jutustaja on süüdlane, pedofiil, ja et jutustav hääl sunnib lugejat sisenema tema pähe, tungima tema arutluste, põhjenduste, fantaasiate müsteeriumisse, see ongi see, mis muudab selle raamatu nii kaasahaaravaks ja häirivaks. Me liigume heakskiidust põlguseni, vastikusest kaastundeni, jutustaja ainulaadse huumori üle naermisest täieliku õuduseni. Me mõistame või ei mõista, me käime tema hullusega algusest peale kaasas, pelgame ta võite ja rõõmustame tema allakäigu üle. Selline vaatenurga valik eeldab peent kavalust lugemislepingus: me mängime autori mängu, kes on ennast seadnud kurjategija rolli ilma tegelase vastu empaatiat tundmata. Ja kui me juhuslikult lasemegi ennast kaasa tõmmata, hoolitseb tekst kindlatel hetkedel selle eest, et meile meelde tuletada, et selline empaatia teeb meist koletise kaasosalised.

See on kirjanduses haruldane. Kui ohvri vaatepunktist kirjutatud romaane on küllaga, siis neid, mille tegevus toimub piinaja peas, on vähe, eriti realismi traditsioonis. Õieti on see küll haruldane ainult laste vägistamisega seonduvas. Kõikide muude kuritegude puhul asetatakse meid ju sageli kurjategija poolele. Me kujutame end vabatahtlikult ette vargana, reeturina, isegi mõrvarina. Tabu pole meie kultuuris aga mitte vägistamine ise, mida pannakse toime kõikjal, vaid sellest rääkimine, sellest mõtlemine, selle analüüsimine.

Mu kasuisa ei öelnud kunagi välja sõna „vägistamine“. Isegi mitte kohtu ees, kes ta selles kuriteos süüdi mõistis – tema jaoks jäi see millekski muuks.

[---]

„Kuulasin kõrgel mäenõlval neid meloodilisi hääli, vaikset taustasuminat, kust vahetevahel kostis mõni valjem hüüe, ning taipasin siis, et kõige lohutum, kõige valusam polnudki see, et Lolita ei seisnud mu kõrval, vaid et tema hääl ei kõlanud selles kooris.“[3]

Seda kommentaari saab tõlgendada mitmel moel. Juba algusest peale paneme tähele väikese vaimu esilekutsumist, Humberti süütunnet, et ta ei andnud Lolitale võimalust olla laps teiste seas. Mina kuulen siin ka tõdemust, et „tema häält ei kõla“ üleüldse kogu raamatus. Nendel mõnel korral, kui ta sõna võtab, mõistame, et see, mida ta tunneb ja tajub, on täiesti erinev sellest, mida meile on öelnud tema kasuisa. „„Va seksihull,“ ütles ta, naeratades mulle üliarmsalt. „Jäle elukas. Olin tüdruk nagu õienupp – ja näe, mis sa minuga tegid. Peaksin politseisse helistama ja kaebama, et sa

3 „Lolita“, lk 252.

vägistasid mu. Ossa ropp, ropp vanamees!““[4] Suures osas dialoogidest, kus tema juttu on sõna-sõnalt edasi antud, tõrgub ta selle mehe nõudmiste vastu, kes ennast talle peale surub: „Juba jälle? Ei-ei!“ „Pa-alun jäta mind rahule, eks ju,“ „jumala pärast, jäta mind ometi rahule.“[5]

Ei, mulle ei meeldi. Pole kunagi meeldinud, mitte kordki.

Aeg-ajalt saab Humbert sellest aru. Tema enesekeskse itku tuumas kostub tüdrukukese hääl, nagu pinnale tõusev räbu, ning avab talle sisemaailma, mida ta pigem sooviks ignoreerida. „Mulle meenuvad mõned hetked – nimetagem neid jäämägedeks paradiisis –, mil ma pärast uskumatuid, hullumeelseid kiresööstusid rampväsinuna, silmaalused sinised, himud rahuldatud, viimaks võtsin ta inimlikust õrnusest ägades kaissu (tema nahk läikis neoonvalguses, mida läbi ribikardina pilude immitses asfalteeritud hoovist, tõsiste hallide silmade pilk tuhmide nõgimustade ripsmete varjus oli veel mõttelagedam kui muidu – ausõna, ta oli nagu väike haige, kes on läbi teinud raske operatsiooni ega ole veel narkoosist toibunud) – ning õrnus paisus häbiks ja kahetsuseks; äiutasin-kiigutasin oma väikest orvukest Lolitat külmadel kätel, ägasin tema soojadesse juustesse, paitasin teda, kust aga juhtus, anudes vaikselt, et ta mulle andestaks, ning selle meeleheitliku, isetu inimliku helluse tipul (kui mu hing hõljus pattu kahetsedes tema alasti keha kohal), valdas mind – naljakas küll – järsku kohutav iha, ja – „Ah, *ei*!“ õhkas Lolita taeva poole, ning hetk hiljem ei jäänud mu taevalikust hellusest enam midagi järele.“[6]

On vaja kuulda kõlamas selle jõuetu *ei* jõudu. Kui seda kuuleb isegi Humbert, kes sooviks sellele kurdiks jääda, peaksime seda kuulma ka meie.

Lugejat, kellele Nabokovi tekst mõeldud on, nähakse kui intelligentset olendit, kes on võimeline kriitiliselt mõtlema ja pöörduma kõlvatu jutustaja vastu, langemata kaastunde lõksu. Kirjanduskriitikas kutsutakse seda *tour de force*'iks, tehniliseks vägiteoks: kasutades jutustajat, kes näib kuritegu õigustavat, õnnestub autoril kui mitte tegu hukka mõista, siis vähemalt näidata selle võikust.

On lugejaid, isegi suuri lugejaid – ma mõtlen neid, kelle jaoks see on amet, kes ei lase ennast kergelt haneks tõmmata –, nagu Maurice Couturier või Mary Gaitskill, kes arvavad, et „Lolita“ on ikkagi armulugu, ja põletavamgi, kuna see on üles ehitatud tabule.

4 Samas, lk 116.

5 Samas, lk 159.

6 Samas, lk 324.

Äraspidi ja hukka mõistetud armastus, kuid armastus sellegipoolest. Tundub veidi imelik, et tänapäeval saab veel nii öelda. Armulugu, see peaks koosnema vähemalt kahest inimesest. Aga „Lolitas“ on Humbert ainus, kes tunneb, mida ta tunneb. Armastada ilma vastuarmastuseta, ihata ilma vastu ihkamiseta, jagada silitusi ilma nõusolekuta, kuidas saab sellest välja kasvada armastuslugu? Jutustaja on kogu aja üksi oma iha, oma kinnisidee, oma sunniga. Ta on oma fantaasia, hiljem Lolita vaimu seltsis. Kui ta on koos Lolitaga, peab ta tunnistama, et tüdruk ei vasta tema tunnetele. Ta ei anna kunagi nõusolekut, „ta ei vastanud kunagi mu hellitustele“[7]. Pealegi teab ta hästi, et lõpuks leiab tüdruk ikka põgenemisviisi. Ta jälgib tüdrukut nii, kuis jaksab. Ta teab, et tüdruk tahab lahkuda. Ja lahkudes pole tal muud võimalust, kui kasutada väljapääsu, mida pakub talle järgmine kõlvatu mees.

Miks siis püsib alates 1950. aastatest raamatukaantel kujutis sensuaalsest ja provokatiivsest teismelisest, alati vanemast kui raamatu Lolita, kes oli 12-aastane, kui röövija ta pikale hukatuse teekonnale viib? Kas Nabokov kirjutas mitmetähendusliku raamatu, mis laseb mõelda, et tüdruk võtab suhtest vabatahtlikult osa? Ma ei usu — on selge, et tal pole selles mingit süüd. Elu avastava eelteismelise tüdruku tegelaskujus, kes tahab trotsida emalikke keelde, on tõepoolest sensuaalsust, kuid väärkohtlemise algusest kuni Lolita põgenemiseni on kõik ainult manipuleerimine ja sundsuhe.

[---]

Ta võttis isegi oma süüdimõistmise enda kätesse. Lõpus, kui vanglakaristuse võimalus lähenes, püüdis ta end kaitsta, leida pehmendavaid asjaolusid, teatud fakte varjata. Ta oli valmis tunnistama oma süüd, kuid ei tahtnud kanda liiga karmi karistust, kuna ta vääris ühiskonda taasintegreerumist, ta tõotas, et ei tee enam midagi sellist. Ta vääris usaldust.

Kohtuprotsessi ajal asus terve rida tunnistajad teda kohtupingil kaitsma. Mitte keegi neist ei eitanud tema kuritegu, aga nad jutustasid kõikidest tema iseloomujoontest, mis tegid temast, kui see kuritegu kõrvale jätta, eeskujulikult ausa inimese, ustava kuti, hea poja, truu sõbra, julge, mõnikord isegi kangelasliku kõva töömehe, kui tuli kedagi mägedes või ekstreemsetes tingimustes päästa. Täna, kakskümmend aastat hiljem, küsin ma endalt, mida nad praegu endast mõtlevad, tunnistustest, mille nad andsid, et kaitsta meest, kes vägistas last. Neil polnud sellest midagi võita, nad tegid seda vabatahtlikult, puhtast südamest, nad arvasid seega, et on

7 Samas, lk 137.

sobilik minna tunnistama selle mehe kasuks. Nende hulgas oli mu vanemate lähedane sõber, tüüp, kes mulle väga meeldis, kes töötas koos temaga ohtlikel ehitusplatsidel – ühe tammi parandusel Alpides ja Lyoni ooperimaja kupli ehitusel –, vangla vabatahtlikud, tema pereliikmed. Nad andsid tunnistusi tema elu kõikide tahkude kohta, lapsepõlvest kuni kohtuprotsessini (ta oli neljakümne ühe aastane), kõik ühtviisi laitmatud. Antud kuritegu oli anomaalia.

See on veider, sest minu jaoks on see vastupidi. Tema kuritegu teeb kogu tema ülejäänud eksistentsist kõrvalekalde, see ei lase seda vaadelda läbi väärikuse või mistahes moraalse kvaliteedi prisma. Pealegi liialdasid need tunnistajad veidi, sest nad kõik teadsid, et ta on võimutseja, et ta ei luba kellelgi endale vastu hakata. Nad kõik ütlesid, et ta on autoritaarne, aga seda nähti pigem kui voorust, märki tugevast tahtest, enesekindlusest. On tõsi, et keegi neist ei näinud seda, mida meie, lapsed ja mu ema, nägime kodus, kus ta käitus nagu türann. Ja see tulebki sellise iseloomu juures kõige enam esile: ta on inimene, kes ei salli vasturääkimist, kes peab kogu aeg kõike kontrollima, kes langetab otsuseid, jälgib, karistab ega jaga mitte kunagi oma võimu teistega.

„Kõik siin maailmas on seotud seksiga, välja arvatud seks. Seks on võimu küsimus," ütleb kuulus tsitaat, mida sageli omistatakse Oscar Wilde'ile. Ma ei tea, kas see maksiim kehtib igas olukorras, kuid seksuaalse vägivalla puhul tundub mulle, et ta tabab täpselt märki. Muidugi puutub asjasse ka seks, kuid siinkohal on seks ennekõike võimu näitamise vahend. Lapsed teavad seda, isegi kui neil on seda keeruline väljendada. „See ei olnud seks," ütleb Dorothy Allisoni väike kangelanna, „mitte nagu kui mees ja naine oma alasti kehasid üksteise sisse lükkavad, aga see tundus siiski natukene nagu seks, midagi võimsat ja hirmsat, mida tema raevukalt tahtis ja millest mina üldse aru ei saanud."[8]

Kui kasuisalt tema tegudele selgitust küsiti, ütles ta, et oli selleks sunnitud, sest ta ei leidnud muud viisi minuga kontakti loomiseks. See tundub ebaloogiline praegu, nii palju aega hiljem sellele mõeldes, aga see tundus ebaloogiline juba tollal. See on väga selge tunnistus väärkohtlemisest, mille eesmärk polnud üksnes seksuaalne domineerimine, vaid midagi sügavamat. Jõuda võimutsemise, piinamise kaudu elu eneseni.

Ajalehes Le Monde ilmus 2021. aasta aprillis seksuaalkurjategijatele teraapiat pakkuvast keskusest reportaaž, mis avab nende sügavamaid motiive: „Seksuaalvägivald on katse kaitsta end fundamentaalsete puudustega seotud ärevuse eest, et vältida

8 Dorothy Allison. „L'histoire de Bone" — Pariis: 10/18, 1999. Inglise keelest tõlkinud Michèle Valencia.

depressiivse kokkuvarisemise riski.“[9] Teisisõnu, nagu märgib Gaëlle Saint-Jalmes, keskuse psühholoog, keda on alati kirglikult huvitanud vägivalla ontoloogiline pool, on vägistamine omamoodi „vaimne ventiil“. Vägivallatsejatele on see enesekaitse nende silmis millegi veelgi hullema eest. Vägivalla kasuks otsustamist võib seletada tõigaga, et ühiskond aktsepteerib seda kui meheliku enesekaitse vormi. See on põhjus, miks vägistajate seas on rohkem mehi kui naisi, ja sellepärast mängib mehelik, füüsiline ja psühholoogiline võimuvajadus esmatähtsat rolli.

Ma tunnen oma kasuisa selles kirjelduses ära. Ta tahtis ennast säästa, ennast kaitsta. Ta tõesti tundis ennast ohvrina, mitte lihtsalt oma elu sotsiaalse ja inimliku ebaõigluse, vaid ka meie suhte ohvrina, kuna ma ei tahtnud teda. Ta ei suutnud aktsepteerida keeldumist tüdrukult, kellele ta pakkus kõike. Tüdruk tekitas talle talumatu nartsissistliku haava. Vägistamine oli vajalik karistus, et ma õpiks kuuletuma.

[---]

Ühel päeval sain aru, et kõik see on läbi: vägistamine, lapsepõlv, perekond. Nüüd sain ma hakata oma elu elama. Ma arvasin, et olen vaba. Aga me pole kunagi täiesti vabad, sest miski ei lõppe täielikult ja isegi kui meist on saanud keegi teine, jätkab meie ööpool samamoodi oma teekonda. Kasuisa ei olnud enam siin. Ta ei saanud mind enam kätte. Ma võisin minna maailma avastama, kohtuda inimestega, rääkida, naerda, ilma et ta mind kunagi tagasi viiks. Ainult et igal pool, kuhu ma läksin, ükskõik mis hetkel, pruukis mul vaid pead keerata ja nägin tema varju.

Inimesed, kes pole teemaga kursis, kujutavad ette, et aastatepikkusel korduval vägivallal on tagajärjed peamiselt ohvri seksuaalsusele. Nad ütlevad endale, et nendel, kes on selle läbi elanud, peavad olema probleemid armusuhetes ja seksuaalelus. Jah, kindlasti, meil on tihti sellist sorti probleeme, aga tegelikult on seksuaalsusega seotud probleemid väärkoheldud inimese üks vähimaid muresid. Nagu varem öeldud, on vägistamine rohkem seotud võimu kui seksiga. Kui me seda aspekti arvesse ei võta, jääb tervik tabamatuks. Vägivallast kui vaimsest ventiilist rääkivas artiklis, mida ma juba tsiteerisin, selgitab Pariisi apellatsioonikohtu kliiniline psühholoog Nicolas Estano, et „vägistamine pole ennekõike seksuaalse iha väljendus, vaid tegelikult pigem seksuaalsuse kasutamine võimu ja viha väljendamiseks. Seega on see pseudoseksuaalne akt, seksuaalsete teguviiside

9 Lorraine de Foucher. „À l’hôpital psychiatrique de Ville-Évrard, les violeurs en thérapie“ — Le Monde, 17.04.2021.

kogum, mis puudutab rohkem staatust, vaenu, kontrolli, domineerimist kui sensuaalsust või seksuaalset rahulolu.“ Seksuaalne väärkohtlemine pole niivõrd seotud füüsilise rahulolu kui võimusuhtega. Kurjategijad valivad sellise agressiooni, sest see on võimu näitamise ja alistamise viis, mis läheb muudest võimalikest vormidest kaugemale.

Tal oli minu üle täielik võim, mis tekitas vägistamiste ajal temas üliinimese tunde. Ta sai otsustada mu elu ja surma üle. Seda koletise rolli, mille nad hiljem ära põlgavad, kehastasid nad ühel hetkel haiglase naudinguga. Olla koletis tähendab olla allpool inimväärikust hetkel, kui ühiskond teid vaatab, kuid kui keegi teid ei näe, olete te kuningas.

Võimu küsimus on vajalik, et agressoreid mõista, see seletab nende motivatsiooni, nende füüsilise väljaelamise toimimist, aga see on kasulik ka ohvrite mõistmiseks. Vägistatud inimene on ennekõike keegi, kes on olnud ikke all, kellegi käe all, kellel oli mingi aja jooksul tema üle täielik võim. Seksuaalvägivald on allutamise vorm, mis ulatub olemise alustaladeni.

Oli aegu, kui ma soovisin, et ta otsustaks end enam mitte ohjeldada ja mind lõppude lõpuks tapaks, et asi ühele poole saaks. Kui ma mõistsin, et tegelikult on olemas väljapääs, lõi miski minus helendama. See vaimuvälgatus, et ma kannatan ainult nii palju, kui suudan kannatada, et ma võin lahkuda, kui tahan, on olnud mulle terve elu jooksul suureks abiks. Sel päeval, kui arvasin end olevat surnud, surigi kahtlemata osa minust, ja see vaimuke, kes ellu jäi, on see, kes on suutnud tänaseni vastu pidada. See, kes vastu pidada ei suutnud, läks, kuhu ta minema pidi, see teine aga, kes soovis jääda, see olen mina. Aga lahkuminek pole nii kerge ning me meenume teineteisele alatihti. Sest tema, see neetud osa minust, pole väga kaugele läinud: tihti kuulen tema lühikest hingetõmmet, tema katkist häält, ma näen teda peeglitest, ta lipsab mu unenägudesse. Temagi on alati seal, ootamas kes teab mida.

Vägistamise tagajärjed ulatuvad seega kõvasti kaugemale seksuaalsuse piiridest, need mõjutavad kõike alates hingamisvõimest kuni selleni, kuidas sa teiste poole pöördud, sööd, end pesed, pilte vaatad, joonistad, räägid või vaikid, kas tajud iseenda eksistentsi tõelisena, kuidas su mälu töötab, kuidas sa õpid, mõtled, elad oma kehas ja elus, kas tunned ennast võimelisena lihtsalt olema.

Annika Ehrenverth ja Irmeli Terras

YOUR SAD ALCOHOLIC NAME =
YOUR FIRST NAME + YOUR LAST NAME

MAMA
DIDN'T
RAISE
A
VICTIM

DESTROYING EVERYTHING
SEEMS LIKE THE ONLY OPTION

Annika Ehrenverth (32) ja Irmeli Terras (32)

Võrreldes paljude teiste riikidega on koomiksikultuur Eestis üsna tagasihoidlik. Kuidas teie koomiksite tegemiseni jõudsite ja millega te veel tegelete?

Ise me end koomiksikunstnikena eriti ei määratle. Kuna toodame selliseid töid peamiselt avalikku ruumi, siis näeme tarbimis- ja popkultuurist laenatud tuttavate arhetüüpide taastootmises pigem soodsat võimalust käsitleda kriipivaid teemasid, mis tänu tänavakunsti primitiivsele olemusele on võimelised meie ja ümbritseva keskkonna vahel kohe filtrita ning etteaimamatuid reaktsioone tekitama. See vallandab ühest küljest palju adrenaliini ja probleeme, teisalt pakub lõbu ja naudingut.

Mingil hetkel tekkis meis vajadus vahetuma ja kiirema meediumi järele ning selline formaat annab vabaduse korraks kunstivälja pingestatusest või ootustest väljuda ning tekitab ruumi isetegevusele ja ekspressiivsusele.

Oleme lõpetanud Eesti Kunstiakadeemia kaasaegse kunsti magistrantuuri ning täiendanud end Viinis ja Berliinis. Meie loomeväljundid on peamiselt skulptuur, installatsioon ning *performance*. Viimasel ajal meeldib illegaalselt seintele joonistada.

Te olete koos tegutsenud varemgi. Millest te koos luues lähtute, mis teid ühendab, mis teid tagant tõukab?

Üleüldiselt oleme vahelduva eduga aastast 1998 koos tiksunud. Lähtume püüdlusest enda valitud keskkonda sekkuda või keskkond enese tahtele allutada, millega kaasneb mõnikord paratamatult isikliku valu paljastamine. Meid ühendab maniakaal-obsessiivne vajadus tegeleda omaenese tõe leiutamisega, üritades traditsioone ja harjumuspärasust endale omasemaks mütologiseerida või tekitades loova mänguga kaoses korda. Ning vastupidi. Arengu eesmärk on alati liikumine lihtsuse ja selguse poole. Või siis mitte.

Mõni visuaalkultuurisoovitus?

Oleme olnud vaimustuses „Themroc'i" (1973) esteetikast ja sõgedusest, milles fookustegelane täielikult keeldub ratsionaalset ja struktuurset eluviisi järgimast ning murrab lahti kõikvõimalikud ahistavad sotsiaalsed ühiskonnanormid, pöördudes omal moel tagasi inimese puhta ja algse tsivilisatsioonieelse olemuse juurde. Film haarab arusaadava keelelisuse puudumise ja kollektiivse hullumeelsusega.

Taolisel lainel on ka väga tore ja räpane 18+ multikas „Fritz the Cat" (1972), mis jälgib mässumeelse kassi otsinguid isikliku vabaduse suunas ning sellega kaasnevat konfliktsust ja segadust 60ndate New Yorgis. Film on meile mõnikord olnud toetuspunkt ideede otsekohesuse, ebatäiusliku tahtliku tooruse ja provokatiivsuse loomisel.

Tedretähnik

Kunagi arvati, et poeet on seda suurem, mida tihedamalt leidub tema tekstis kujutluspilte, mis kunstnikul üles kõlbaksid joonistada. Siis jälle arvati, et kirjanikul ei sobi teksti kunstniku pärast kirjutada – lugu voolab ajas, pilt seisab paigal; liigne pildilisus teeb loole karuteene. Siin ta nüüd seisab paigal, baarileti najal nagu pilt, ja leiab, et tema loonireke seisab ühes temaga. Ta silmitseb roidunult tühja koristamata lauda ja laseb piha väsimusest ebaeeskujulikult vinna. Siit võiks saada ühe kohmaka autoportree.

Tedretähnik pole enam esimeses nooruses. Tema punast juust kirjavad paiguti liigvarajased hallikamad salgud, mistõttu on ta vaikselt hakanud mõtlema kiharate värvimisele. Aga kuidas ta ikkagi ei saa, sest värvimine on pettus, mis teraval silmal märkamata ei jää. Ta peab laskma neil punastel kiharatel lahtuda, libiseda käest nagu ajalgi. Tedretähnik hõõrub vastumeelse mõtte ajel laupa; ei tea, kas tähnid lähevad ka vanusega halliks?

Ühtlasi on hallikaks tõmbunud tema veel hiljuti valendanud õhulosside piirid. Arvessetulevaid väljavaateid on kaks: koolmeistrikarjäär või eluaegne kelneriteenistus. Lakeiks olemist ta enam ei kannata, mis sest, et ametiriietus on moodsa livree vääriline. Siiski roomab ta pigem mööda lillelisi nurki, kui hakkab õpilaste ja enda õudusunenägude peategelaseks. Teadis ta ju asja enda jaoks ilustamata, et muusad ei too eal sisse, kui end üldse näitavadki; kergekäeline järeleandmine kunstiihale oleks seejuures ebaratsionaalne ja maksaks hiljem kätte. Kuid Tedretähnik oli noor ja hooletu nagu üks korralik keskmine irratsionalist. Mitmendat aastatuhandet käivad maalrite sügelevad käed ühtmoodi, kitsikus on ametiasi, tuhanded eeskujud on näidanud, et ei tasu oma käsi värviseks teha, kuid kes teiste eeskujust õpiks? Olgu peale, aga erinevalt varasematest sajanditest seisab Tedretähniku juhtumis veel üks raskendav asjaolu: kunst on nüüd lõpuks ühes kõige muu vaimlisega kaotanud ka igasuguse tõsiseltvõetavuse. On kunstijärgne aeg, narratiivid on lõppenud, looja piinleb vabaduses, mida ta ettegi kujutada poleks osanud. Naiivne oli temast loota, et mõni liikumine tema eluajal, veel hullem, esimeses elupooles, kõike lokomotiivina vedama hakkab. Ometi, loojarahvas on kui ammendumatu loodusvara, mis stiihiliselt läbi ajastute kohrab ja uuesti sünnib. Tedretähnik arvas end kuulvat veel sündimata voolu õrnasid jalapõtkimisi vastu ajaema üska. Ehk tärkab talve järel kord jälle oktsidendi kevad, võib-olla tõusevad ärksamad kusagil sajandilõpu tuhast ja võtavad ette rerenessansi? Mis

on väga halb, ei saa enam palju halvemaks minna, aga see ei tähenda tingimata, et ta ka paremaks läheb, kunst on siin ehtne näide – kehvas seisus, ja juba pikemat aega.

Vältimatu kiratsus, omaenda keedetud pettumusesupi tasane podin ning lõuenditest, graafilistest lehtedest ja molbertitest moodustunud tolmunud kodune džungel on siiani teatavad privileegid. Korralikes joont mööda astujates puudub see meeldiv entroopiline minnalaskmus, mida ta nii stereotüüpselt endale lubada saab. Veel praegusel ajalgi viib tema rada jooneinimestest lahku, valesti, konarlikult, ennastunustavalt, ta saab transtsendentse vaimuinimese näpuga näidata individualismile, õnneotsijatele ning hüüda „naeruväärne, maitsetu!“, et need talle vaid parastades „haletsusväärne!“ vastu hüüaksid. Tedretähnik on liialt noor, et taibata lõpuni suure isamaa ohvrite vabariigi-vaimustust, liiga vana, et mõista loomaõiguslasi või mitteasendatava vara plokiahelaid, kuid ta kuulub ühte puuri selle osaga varasemast keskeast, kel iiveldab klassikalise hariduse puudusest ja kes vaimusurma vastu abinõud otsivad. Abinõu leidub kunstis. Tedretähnik on õnnelik, et „eriti hilinenud epigoon“ ja *petit maître* on fiktiivsed kategooriad, mille väravad on talle siiani pärani avatud. Veel ümbritsevad tema ametit üksikud mõranevad sambavaremed, mille küljes rippuda ja mille kaudu defineeritud olla – vaesus, saamatus, demonstratiivsus. Ta ei reeda oma armastatut, oma närust kunsti, vaid ajab end jälle leti najalt üles ning asub töökohustusi täitma.

Ta kummardub nõtkelt moodsate, kohati lubamatult kombetute einestajate vahele ja asetab taldriku vilunud hääletusega nende ei-kunagi-nälga-näinud-suude ette. Kuulab, kuidas nad oma nüüdisaegseid argiseid mõtteraasukesi lauale pudistavad. Ja kujutleb, kuidas mõni kauge esiisa kunagi saksa mõisas aadliperet teenindades just sedasama mõtet mõtles, kuigi mõtteraasud ja kombed olid teised. Küllap paremad ka. Tedretähnik tunneb ergonoomilistes jalanõudes sedasama magusat valu, mida esiisagi, sest klientide vahel jooksmisest valguvad jalad verd täis. Ta tunneb oma põskedes sedasama kuivade naeratuste väsimust, mida teenrid on aastatuhandeid tundnud. Klassivahe pole kunagi väiksem olnud, võimalused ei kunagi avaramad kui täna. Ometi käib kõik ühesuguseid radu pidi.

Kui Tedretähnik vahetuse lõpetab ja külma kevadtuulde astub, ootab teda Reptiil. See roomajasilmadega lõuapuu on Tedretähniku ainus heal järjel sõber. Tagaselja Tedretähnik muidugi jälestab seda tegelast, sest Reptiil oskab kõike peale kunsti ning on seejuures solgioksjonitel hästi müüdud nimi. Kui Reptiilil on rahadega kehvasti, leiab ta ümbernurga tee – ta on meistervaras, liigkasuvõtja ja fiktiivne töötaja arveraamatutes. Elanuks ta isade aegu,

olnuks ta hobuseparisnik. Reptiil on üritanud ka Tedretähnikule oma riukaid tutvustada, kuid Tedretähnik arvab, et „see pole nagu päris see“. Mitte et tal oleks midagi seaduserikkumise vastu või et parasiitne eluviis tekitaks kuidagi vastikust. Vastu hakkab see, et nihverdamine on justkui eluga lipitsemine, elu pole aga sellist alandlikkust väärt. Kuid see ei kahanda veel Reptiili sõpruse väärtust, Tedretähnik armastab sõbra heietusi ja tänitusi sellesama argipäevase jõuetusega, millega ta armastab tööpäeva lõppu ja tühja ühistransporti. Kibe, kuid seda naljakam on kuulda, kuidas uus isikunäitus jälle õnnestus, mille Reptiil pihku kihistades jälle kusagilt tasuta kätte sai, ja kuidas rahvas on tänapäeval vaatamata erudeeritusele veel lihtsameelsem kui vanasti. Reptiil peab Tedretähnikut omakorda „mõttetuks kuivaks juuksekarvaks“, sest kuigi viimane ajab oma töödes tehnilise juuksekarva lõhki, on tulemus moraliseeriv. Oleks Tedretähnik sulemees, kirjutaks ta Reptiili arvamist mööda kantseliidis.

Muu jutu sees mainib Reptiil, et tal õnnestus kaks Tedretähniku tööd maha müüa. Tedretähnik virgub võpatades justkui unest ning pärib uskmatult: „Nalja teed?“

Reptiilil on sageli kombeks nalja teha, et unist Tedretähnikut raputada.

„Ja kui ei tee?“ naerab Reptiil.

Tedretähnikul on häbi oma isekuse pärast. Sellises vanuses ei või enam isekusega ringi käia, selle peaks maha jätma nagu suitsetamise. Aga plaastreid pole ta selle vastu veel kusagil müügil näinud. Miks ta laseb end kõigest oma isikusse puutuvast nii väga erutada ja miks ei vaevu ta natukenegi teise kordaminekuid tunnustama? Nojah, mis neid tunnustada, kui mõnele on sissetulekud igapäevane asi.

„Palju eest?“

„Tuhat kumbki.“

Tedretähnik müüs need tööd Reptiilile kokku viiesaja eest, sest nad ei mahtunud enam koju ära. Tegelikult polnud neil tõesti midagi viga, kuigi Reptiil tituleeris nad tollal „konventsionaalseks ekskremendiks“. Võib-olla ei pakata see küll elegantsist, aga miskipärast puhub Reptiili ebatsensuursus Tedretähnikule alati eluvaimu sisse. Reptiil keerab end oma sõltuvusttekitavate solvangutega talle ümber nagu madu Laokoonile, äraütlemata tihkelt, ning tapab ükshaaval tema pojad – Tedretähnik vaatab pealt, kuidas tema niigi vaakuvad sünnitised soomuselises haardes eemale kantakse ja kuidas nad müügisurma surevad. Tedretähnik jääb keset teed tummalt seisma ning Reptiilile otsa vahtima, lubamata endale grimasse. Kannatus peab olema suursugune, kreekalik, talitsetud, olgu peale, et nii lirtsuval laiuskraadil kui see siin.

„Ja ära mõtlegi, et ma sealt sulle midagi annan. Kui olid nii loll, et võileivaraha eest müüsid, siis kee oma lolluse sees koos soola, vürtsi ja rasvamullidega," parastab Reptiil.

Ta on ülekohtune, aga Tedretähnikul pole kunagi ülekohtu vastu eriti midagi olnud. Säärane ülekohus isegi imponeerib talle, kuigi ta istus nende tööde taga mitu aastat, ja kuigi ta leiab, et oleks kohane vihastada. Selle asemel lubab ta endal sügavalt üllatuda, sest kui uudised peavad paika, on ta enne vanadussurma kokku juba viis suuremat tööd suutnud arvestatavatele võõrastele maha müüa. Tedretähnik naeratab laialt.

„Ma olen sulle ikka väärt sõber. Iga kord toon naeratuse näole," kiidab Reptiil end ise, kuna sõber seda ei tee.

Tedretähnikul tekib isu veel maalida, inspiratsiooniekstaas paneb hetkeks liikmed värisema. Kinesteetilise innuga ununevad tal oma tööde möödalaskmised, ta õigustab neid ajahetkede tahtliku kokkusulatumisega nagu Lessing raskusjõudu eitavaid riidevolte Lystra ohverduse maalil. Hetk, mis on jäädvustatud, mis jääb ainult maalikunsti pärusmaaks aegade lõpuni, sest kirjasõna ei saaks seda kunagi samaväärselt edasi anda – see on Tedretähniku suur privileeg. Kui tal muud ei ole, on tal vaatlema harjunud inimese jumaldav pilk, ta teab, kust otsida Herculaneumi freskode lubamatuid perspektiivivigu, ja ta võib parema tahtmise korral hakkama saada algelise *quodlibet*'ga. Õiged sajandid on möödunud, Tedretähnikul on olnud ebaõnne sündida liiga hilja, kuid talle kui hiljaksjäänule on avanenud võimalus kaevuda nüüdisaegsetesse põhjalikesse käsitlustesse ilust, teostest, mis on ammu hävinud ja mis õigesse hetke sündimise korral oleks tal ehk nägematagi jäänud, kuna ta mõisateenijana mõnda nakkushaigusesse oleks võinud surra. Loendamata sekundite järel tuleb ta oma kõrgustest tagasi maa peale ning tunnetab, kuidas lume alt välja sulanud killustik saapataldadesse lõikub. Kevadise tärkamise idülli kinnitab koerajäätmete ja prahi rõõmus virvendus, laululindude joviaalsed kriisked pakuvad mootorimühale tõsist konkurentsi. Salakavala jaheda ilma eest kaitseks on Reptiilil seljas ebameeldiv kilejope, mistõttu ta päikeses kiiskaval laubal kulgev higinire heledasti sätendab. Ta ootlik pilk puurib Tedretähnikut. Viimane hoiab end tagasi, tema *pathos*'est ei või saada *parenthyrsus*, liigsus ja metsikus vales kohas. Ta peab oma liigutuse hetkeks unustama, on nad ju keset tänavat.

„Lähme värvi ostma," pakub Tedretähnik rahulikult, nagu poleks viimast torget kuulnudki.

Reptiil on nõus ja jätkab autobiograafiliste heietustega. Vaateaken kenitleb tavapärase magistraaliäärse tolmukorra all, iidsetest aegadest ostjaid peibutav näidisskulptuur heidab

Tedretähnikule jälle kurja pilgu. Värv on kallis, purk parematest pintslitest endiselt tühi, meel küsib taaskord, kas leidub veel üks viimne pisitilluke põhjendus, miks on tarvis õli ja loodust inimliku loomisiha sunnil kulutada. Kirjainimestel ei maksa harjutamine midagi – pastaka saab valimistelgist, paberit on keskmise prügimaja papikonteineris, ainult aeg läheb raisku – temal aga kuluvad headele materjalidele mitmed ja kümned, rahakoti kergenemist on füüsiliselt tunda. Pandaks kasutud teaduskonnad ometi kord kinni ja saadetaks närutajad sinna, kus neid tõesti vajatakse. Miks ei võiks teha inimkonna hüvanguks midagi konstruktiivsemat? Küllalt on tehtud ka inimkonna hüvanguks, otsustab Tedretähnik, ja ostab oma lemmikvärvid, lahusti, peitlid, linoolitükid, tindipotid. Kui ta on koju jõudnud ja Reptiili kuidagi viisakusega pooleks minema peletanud, keedab ta poti sünkmusta teed ning asub oma Galatead otsima. Kaks päeva ja kaks ööd vältab piinatud lakei nädalavahetuse tööorgia, visandid ja kavandid arenevad kohati millekski teosesarnaseks. Sellele järgneb viimseni edasi lükatud rammus uni ning esmaspäeva lõunaks on Tedretähnik tagasi tööl, üks hall salk jälle juures, üks väike korts silmanurgas rohkem.

Muidugi on veel üks võimalus. Esmapilgul välistatud, kuid teistkordsel kaalumisel ärritab see Tedretähniku pulbitsevat mitteteadvust. Ta nimetab seda mandumiseks. Plätserdajatel, läbikukkujatel oleks selleks nagu teatav õigustus, nende puhul tehtaks mööndus ja saadaks aru – sellised nad ju ongi. Tedretähnikul on küllalt niisugust teed läinud sõpru, tuttavaid ja õppejõude. Neid kõiki iseloomustab kokkupigistuse faas, mis vastavalt indiviidi vastupanuvõimele on pikem või lühem. Tavaliselt algab see allasurumatu inspiratsiooniannusega, mille väljaelamiseks tuleb kuude kaupa töötada, ükskõik mis hinnaga. Esimesena kuluvad läbi raha ja materjalid, seejärel vanemate niigi takuseks kratsitud toetus, päevakese hiljem stipendium ja õppe- või õpetajakoht, lõpuks tervisekindlustus ja siis on aja küsimus, millal keegi lõplikult mandub. Mandumise perioodil on olulisim, et aated, mis on kusagil teistes maailmanurkades juba ammugi talletatud, seejuures palju paremini, saaksid ka seekord lõuendile kraabitud. Edasi jagunevad lahendused umbkaudu kaheks: ühed roomavad alandlikult tagasi oma lakeipositsioonile ja asuvad kordasaadetut heastama, teised ohverdavad end Bakchosele ja taaselustamisasutustele.

Reptiil nimetab selliseid inimesi lapsikuteks. Tal on õigus, aga kuna ta pole ise sellist elu elanud, siis ta ei mõista, mida lõpmatu lakeitamine tähendab. Tegelikult mõistab küll, ega ta muidu kavaldaks. Aga et ta nii hästi kavaldab, on lakeitamine tal ununema hakanud. Siiamaani on Tedretähnik endale visalt ära öelnud, aga

tänasel hommikul tunneb ta, et ühel päikselisel päeval võib juhtuda, et ta annab lõpuks järele.

Vajuda loomingumülkasse... Kõigepealt kasta jalg luubaskondini sisse ja siis justkui kõrvetatult välja tõmmata. Seda on ta juba teinud. Seejärel nagu mõnd alkoholi degusteerides pisut enam ihata, teist korda proovida ja põlvedeni vette astuda. Vaevu laseb kooljapruunikas rabamülgas oma külalise välja. Ainult selleks, et too õige pea naaseks, päris puusadeni mülkasse vajuks, avastaks, et veekogu on põhjatu, ja hakkaks rabelema, uppuma – siis on juba hilja. Looming juhib loojat nagu vesi uppujat, sinna, kuhu tuule suund parajasti osutab. Tedretähnik käib pidevalt põlvedeni sees, ja nähes neid, kel vesi juba rinnuni on, ei taipa ta, mida ta veel ootab.

Rozalena, kaasettekandja, nihkub köögis ligi ja poetab: „Keegi suure rahakotiga tädi küsis su nime ja numbrit. Annan või?“

„Anna pealegi,“ poetab Tedretähnik vastu. Lõunatund hakkab mööda saama, kuid Tedretähnikul on veel, kelle pärast joosta. Ta piidleb silmanurgast ka hämaramaid soppe, märkamata kedagi, kel võiks vaja minna tema numbrit. Valab prae kõrvale veini, siin vaatab sügavalt silma, seal kohendab kellegi jaoks kardinaserva, hõljub minema, haarab käigult kandikule kaheksase kuhja taldrikuid, ei klirista nendega (hea lakei ja kvaliteetse portselani tunnus; kui portselan klirisebki, siis peab selle kõla olema kõrvale kena kuulata), hingeldab köögis väsimusest, triigib valutavaid sääri. Nööbib vesti hetkeks lahti, tõmbab pikali selja taga seisva *seau à vin*'i, saab peakokalt mööda pead ja jookseb tagasi saali. Rozalena on sama vastik nagu Reptiil; kõigile meeldib Tedretähniku arvel tühja nalja teha, ilmaasjata ärritada. Ei tea, kas Rozalenal on numbrit vaja, et see mõnele reklaamiagentuurile müüa, või tahab ta selle kuhugi kontaktiks anda, kuhu enda oma ei julge, või on tal seda millekski muuks üleannetuks vaja, ta on ju alaealine.

Aga tädi helistabki Tedretähnikule ja lepib kohtumise kokku. Vaikne hääl ja vaoshoitud toon. Ei midagi ülevat, rasvast ega isegi mitte ebamugavat – kokkulepe on niisama ebaisikuline ja ametlik, nagu telliks proua kaugkõnet.

Järgnev teisipäevaõhtune küünlavalguserestoran on ebatavaliselt rahvarohke, proua aga tagasihoidlikul moel omapärane ja vastu ootusi iluopereerimata. Ekstravagantsest kokkuostujõhkardist seisab asjalugu kaugel. Rikkust õhkub sellele vaatamata proua igast rakukesest. Kui arve peaks Tedretähniku tasuda jääma, siis tuleks mõelda kiirlaenu võtmisele. Niisiis langeb ta üsna muretult diivanile proua vastu istuma ja ütleb tagasihoitud tervituse.

„Ma ostsin ühe teie töö,“ vastab proua otsekoheselt. „Keegi roomajanäoga noormees, vabandage mu hinnangut, soovitas.“

Tedretähnik ei taha uskuda, et see raskemeelne ja ähmane teisipäevaõhtu pakub end pöördelise verstaposti kohale. Ta ei võta ühtki sõna tõe pähe, kuigi väga hästi teab, et asi on tõsine. Juba eos tunneb ta rõõmu võimalusest võimalus käest lasta.

„Ma olen sellega väga rahul, muide,“ jätkab proua rahulikult ja rüüpab kallist punast veini. Tedretähnik tunneb vaistlikku sommeljeevajadust talle juurde pakkuda. Ta on sootuks unustanud, kuidas laua taga istuda ja teenindatav olla.

„Võib-olla mitte kuigi originaalne, aga tasemel. Ja vaadake, mulle meeldib vaataja suhtes viisakas kunst. Mõõdukas, hillitsetud, pehmete kontuuridega universum, mitte nagu videomängijate põlvkonna nurgeline plärtsakas mõttemaailm.“ Proua on ajast maas nagu Tedretähnikki – see on vänge kitsarinnalisus, mitte hõrk, magushapu konservatism. Tedretähnikul on nii enda kui ka proua pärast häbi, ta ristab käed rinnal ja vaatab maha; see on siis see eelmine põlvkond, heal arvamusel nii sajandist kui ka vabariigist, vaatamata kõigile kaasnevatele pahedele. Ja selline on ta ise, liiga heal järjel viriseja.

„Mul on kahtlused, et te ei taipa,“ poetab Tedretähnik. „Või ei taha taibata.“

„Kuidas palun?“

„Te ei näe, et nende tööde aeg on ammu-ammu läbi?“

„Oh muidugi. Antiik, aga kogemata selles sajandis aset leidnud.“

„Antiigiga on sel õige vähe pistmist. Teie staažiga võiks nii palju ikka teada olla. Või on see solvang?“

„Te võtate kõike nii sõna-sõnalt. Laiemas tähenduses, ma mõtlen. Prerafaeliitlik punane, piiblitemaatika ja tšerkessiideaalid. Praegusel ajal.“

„Mistõttu on nad väärtusetud.“

„Kuni mina neile väärtuse annan.“

„Ah ei. Te võiksite ometi minu peale ka natuke mõelda. Et te röövite mult viimase? Mu vaesuse? Ma sureksin nagu Hanrahan te vanade käte ja toiduse tahtel.“

„Kuidas te julgete? Ma oleksin võinud solvuda!“

„Aga nagu ma eeldasin, te ei solvunud. Kahjuks.“

„Te olete naeruväärne. Ja ma kardan, et natuke liiga vana niisuguseks bravuuriks. Kuidas teil üldse on õnnestunud selliseid seisukohti nii kaua pidada?“ küsib ta ja rüüpab suure lonksu veini. Tedretähnik hakkab parajasti vastama, lootes välja selgitada, kas proua ehk ei tundnudki vihjet Yeatsile ära, kui daam jätkab: „Suureline ja lapsik, oma tööde kohta ehk liigagi. Te ju lubate selle väikse kriitika.“

„Kuidas ma siis ei luba. Hea kuulda,“ kostab Tedretähnik

alistunult. Ta ei kohaneks elamisväärse sissetulekuga ega sellega, et teda tõsiselt võetakse. Proua on küll armas ja tema veel tulemata pakkumine imeline, aga mille üle jääks Tedretähnikul pärast seda kurta? Niimoodi võiks lausa eluõnne võimalikkusesse uskuma hakata, aga looming ja õnn... ei käi eriti hästi kokku. Kitsikus, mis teda tagant kihutab, mille pärast ei muutu looming kohustuseks, mis mõjub talle kui sütitav objekt *petit a*, kehastunud mitte inimeses, vaid loomise aktis endas – ta ei saa lubada sellest ilmajäämist.

„Niisiis, kui mu kahtlusel, et te veel kusagil töid peidate, on alust, olen ma üks suur silm ja kaugas," võtab proua pakkumise lihtsalt kokku.

„Väga kena teist. Suurepärased pakkumised tehakse ikka selleks, et neist asjatult keelduda. Kui see on teie poolt kõik, siis pole ka mul midagi rohkem lisada."

Proua on taaskord hämmeldunud, kuid kogub end kiiresti.

„Aga kuidas palun?" kordab ta. Tedretähnik tunneb, et vaagub viivuks võrkulangemise serval, kuid halastamatus lööb temast siiski võiduka pikselöögina läbi.

„Rõõm oli tutvuda."

Tedretähnik lahkub muretu kindlameelsusega, oma ükskõiksusest vähemalt niisama üllatunud kui prouagi. Kolmapäeval on ta tagasi tööl nagu tinasõdur. Võib-olla on see inimkübemele omane, järjekordsest irratsionaalsest otsustusest tekkinud võimuillusioon, võib-olla rõõm sellest, et ta oma saatuses nüüd küll täielikult ennast süüdistada saab – Tedretähnik pole juba ammusest ajast saati lõunaid sellise agarusega ette kandnud. Ja õpetajaks... ta ka mingi hinna eest ei hakka.

Muidugi on kangekaelsusel lühikesed jalad. Tedretähnik ei kahetse nädala lõpuks mitte ainult oma otsustust, vaid iga viimast kui kaotsiläinud minutit, mille ta oma tööde arvelt on pidanud letiservas veetma. Küsib õhtu vabaks, seda ei anta, niisiis ootab ta kannatamatult vahetuse lõpuni ning loodab, et tööandja viimase poole kuu palka pettumusafekti ajel maksmata ei jäta. Palub arstilt sinist lehte (arstil on halb päev, tal ei ole sahkerdamise tuju), seda ta ei saa, niisiis ütleb Tedretähnik koha üles.

Kastab jalad sisse. Kõigepealt luubaskondini, seejärel põlvini – juba on vesi vöökohani. Seekord teeb ta kätega paar suurt tõmmet ja katsub ujudagi. Loomingu lätetel ei saa ujuda, sinna võib vaid uppuda. Rakendab käed tööle, ostab veinid ja vermutid ja konjakid ning hakkab manduma, natuke siit ja natuke sealt. Jätab üüri kolm kuud järjest maksmata ja tema korterinumber satub mustade üürnike nimekirja, igakuiste arvete lõppu kõigile vaatamiseks. Kaotab stipendiumi ja tervisekindlustuse, pintsliraha, linooliraha ja tindiraha.

Koristamise ja söömise jätab sinnapaika – enam ei sobi selle koha nimeks džungel, vaid Augeiase tallid; juuksed lähevad lõpuni halliks. Katsub laenu saada, kuid seda talle ei anta, öeldakse, et liiga vana on ja seis arvel pole kiita. Majahoidja koputab, vaatab sisse ja kõnnib minema, jättes oma tänitamisplaanid sinnapaika – sellisesse korterisse ta oma jalga ei tõsta. Äkki saab veel kirbud või prussakad kaasa. Ka tudisevad vanemad veavad end pärale, koputavad ja astuvad kolm sammu kaugemale kui majahoidja, et nentida – hukas. Paar sõpra-tuttavat teevad katset, hoiavad nina kinni ja arendavad just nii vähe vestlust, kui vaja on, et kohene lahkumine liigse kibelemisena ei paistaks. Isegi armuke astub läbi, kõnnib teistest kaugemale, astub lausa kümme sammu, samal ajal tolmutorte jalaga segades, vajutab Tedretähnikule lauba peale mõistva suudluse. Tedretähnik teeb temast kiiresti järjekordsed visandid, et need hiljem õlisse valada, ja juba on ta läinud, paremat aega ootama.

Tööd on kehvad ja neist kehvem on Tedretähnikul vaid üks – meeleolu. Meeleolu jaoks läheb tal tarvis kordumatut ja asendamatut Reptiili. See roomaja on harjunud roomama kõigis pragudes, mis ette jäävad; teda ei heiduta tühjad arved, prussakad, kinnikeeratud vesi ega saamatud irratsionaalikud. Reptiil on Sõber suure tähega.

Ta lööb ukse lahti, tõmbab sisse sügava sõõmu erinevate roosiliste lõhnade buketist ja asub lakoonilise tervituse järel veel märgade tööde seas sobrama. Reptiil teab täpselt, kuidas talitada. On vaja hulpivale kaabakale kunstlikku hingamist teha ja talle paar täiehingelist kõrvakiilu anda, misjärel tööle saata. Reptiili pikad näpud on ideaalsed, et neid ennast määrimata puitraamide taha ajada. Ta ehitab väljavalitud töödest ebasümmeetrilise kuhila, seejärel paneb suitsu ette ja silmitseb lõbustatult Tedretähnikut. Tore, et selliseid õrnasid idealiste leidub, kellel nahk üle kõrvade tõmmata ja siis neid natukese aja pärast siit-sealt poputada, kuni nad jälle tööle hakkavad. Vanust juba on, aga aru veel mitte.

„Säh!“ raputab ta maas vedelevale Tedretähnikule raha pea peale. Punased ja sinised tähed lendlevad laperdades, kuni maanduvad Tedretähniku hallidel juustel, justkui püüdes neisse vähekese värvi tuua. Tedretähnik tunneb raha magusat elustavat haisu oma ninas ja tõmbab kulmu kipra.

„Need ma viin kaasa,“ osutab Reptiil kuhilale, kustutab vastläidetud suitsu ja hakkab lääpas kuhilast esimesi õnnelikke kaasa haarates läbi rägastiku tagasi seiklema.

„Ei!“ hüüatab jõuetu Tedretähnik.

„No anna nüüd, vana paha kitsipung! Anna, ma teen nad nüüdsama rahaks. Üür tuleb sul ära maksta. Mis sa mõtled, et järgmine kord tulen sulle sotsiaalmajja külla või? Lõpeta totrused.“

Reptiil ulatab Tedretähnikule oma pooliku võileiva, kuna ta kahtleb, kas Tedretähnik isegi oma korterirägastikust midagi söödavat võiks üles leida. Sellele lisaks paneb ta sõbrale taskusse 50-milliliitrise Courvoisier' ning käsib oma hoolealusel ja urjal uinaku teha.

Mõne päeva järel naaseb ta korterisse, kus paksud aroomid on vähekese hõrenenud, kus saab ennast määrimata mõne sammu astuda ja kus on märgata teatavaid pooleldi õnnestunud katseid tolmu pühkida.

„Kena," annab Reptiil kogu asjale soosiva hinnangu.

„Niimoodi, kõik läksid ära, viimane kui üks, osa daamile," itsitab, „ja osa võttis keegi edasimüügiks. Siin on sulle üüriraha, söögiraha, rõivaraha – ole hea, osta endale midagi selga – prussakatõrje raha, viinaraha. Ja näe – tervisekindlustus."

„Ei või olla!" hüüatab Tedretähnik.

„Just nimelt. Ja nüüd võta jalad selga ja mine tee vahepeal päris tööd kah!"

Tedretähnik võtab kuulekalt jalad selga ning suundubki tagasi tööle. Temast tunti puudust, ülemus vabandab pikaajalisele töövõtjale ühekordse reetmise ning nõuab, et Tedretähnik talle edaspidi ustavust vannuks. Muidugi-muidugi. Jalad pole nii suurt koormust pikka aega saanud, need hakkavad peagi meeldivalt ja tuttavlikult valutama. Põselihased pingestuvad taas naeratuses nagu vanasti. Nädalavahetusel leiab ta aega oma möödalaskmised heastada – ta käib vanemate juurest läbi, maksab võlad tagasi ja teeb aiatööd ära, siis jõuab sõbrad-tuttavad läbi joosta ning pühendab ühe päeva silmarõõmulegi. Viimane on lepliku loomuga ning juba ammu taibanud, et tal Tedretähniku korterisse oma jalga eriti tihti pole mõtet tõsta ja et punaseid juuksed jätkub talle vaid natukeseks. Nüüd aga enam üldse mitte, sest Tedretähniku juuksed on halliks läinud ja restorani einestajate vihjavaid pilke kohates taipab ta, et peaks neid ikkagi värvima.

„Mis tooni te soovite?" pärib juuksur.

„Punast."

„Oo, mis tujud. Teie eas."

„See pole tuju, vaid meeleheitmine."

„Küllap vist, teie tähnid on ka hallid. Kas toonime neid?"

Reptiil tuleb Tedretähnikule tööpäeva lõppedes taas restorani uksele vastu. Paks sügistuul lahmab puuvõrades, taevas viskab aeg-ajalt näkku seda ja teist ning kilejope täidab täielikult oma eesmärki. Tedretähnik on kahe jalaga maa peal, ta on suutnud juba mõnda aega kena kontonäitu, töölepingut ja arvestatavaid inimsuhteid säilitada. Reptiil kiidab Tedretähniku soengut ning alustab

taaskord oma autobiograafiliste heietustega. Muu hulgas mainib ta, et kusagil linnalähedases maakoolis on õpetajakoht vabanenud. Ta viskab Tedretähnikule äraootava pilgu, kuid ei saa mingit vastureaktsiooni. On alles juurikas, mõtleb ta, ja lisab siis: „Sul ei ole mu käest raha vaja, ega ju? Vaimuinimene oled, mitte käsitööline.“

Nad seisavad parajasti umbes selles samas kohas, kus eelmiselgi korral, ning Tedretähnikus hakkab maad võtma halb eelaimus. Rasvhallid sügispilved kaaluvad end maa peale tühjendada, varased lahkuvad kured künnavad neisse vagusid ning läbi saapataldade imendub märgade lehtede, pori ja prahi niiskus. Tedretähnik katsub vägisi hoiduda porilombist, mis teda keset teed ootab. Ta segab kinganinaga lombis ringlevate kõdulehtede suppi, tõmbab lurtsudes ninaga (tal võib peagi tervisekindlustust vaja minna) ning sõnab siis eriti midagi mõtlemata:

„Lähme värvi ostma.“

„Tedretähnik“ pälvis novellikonkursil Värske Novell eripreemia.

Lauri Laaspere

Anname au laibakettidele

*

Mul tuleb vahel meelde
kuidas maapind kumises
suured tükid lasid
pilbasteks mingid muud tükid
see oli ju ainult harjutus
lõpuks ma tegelt harjusin
aga mõnikord
öösel
üksi
pimedas toas
see hirm leiab mu
neelab ta mind või neelan mina teda

*

Kuul lendab aeglaselt
tunneta ta lendu
vinnasta, hinga sisse
päästa see päästik
korraks silmad sule
ta läheb
ta tabab
läbi märgi, tundmatusse suunda
järele jääb
keha läbiv lööklaine
vaid valu
algab uuesti

*

Mustad männid sinitaeva öö paistel
nõgesed mu kätel
pole iial olnud nii magusad
pataljoni kurilkas, jälle
betoonpõrandale kopse välja köhib
ahelsuitsetaja
jääb näkku pikaks ajaks

*

Minu poole lastakse
aga kuulid ei taba
viirastusena kõnnin neist läbi
kuigi sähvatused püssitorus käivad
haara kinni keera pahupidi
oma tajude vatjad meeled
ja mäleta korraga kõike
soo mõrkjad marjad
laugaste märg kaste
novembri tänavalaternased ööd
talve külmad ebemed
jaanipäeva koidu ja hämariku
suudluse pehme huul

*

Lõikab kirves läbi öö
pean ära saama siit
langeb puu
pean liikuma, silmad siin
appikarje
läbi sügava metsa kajana
sulab rabas
laugaste viimase
hingetõmbena
enne
kui külm vesi mind neelab

*

Ma olen siin tagasi
tuulikute vilkuvad punased
tuule käre puudutus
tean et see pole viimane
on lõpp
ja ka millegi algus
praegu ongi hea vaadata
kajana tagasi
sellele mis oli ja olemata jäi
võibolla igatsen neid
olnud hetki
võibolla peakski
armuma nendesse
mitte igapäevakitši

sambla märgus ja
püssirohu kirmed
mind edasi saadavad
kuid olnud hetkedest
võibolla ongi
hea sind kaasa võtta

*

Ma kohtun iga päev surmaga
see on mu töö
kes siis muu päeva lõpus
laibaketid poolitab

Ma kohtun iga päev surmaga
tõmban igatsetuid tagasi
üritan aheldada
elu külge

Ma kohtun iga päev surmaga
mitu hinge täna
ära suudan osta
iga korraga rohkem või vähem
ikka jääb puudu

Ma kohtun iga päev surmaga
kauplen temaga hinna üle
kas siis täna on
piisavalt münte taskus

Google

500. See on viga.

Tekkis viga. Proovige hiljem uuesti. See on kõik, mida teame.

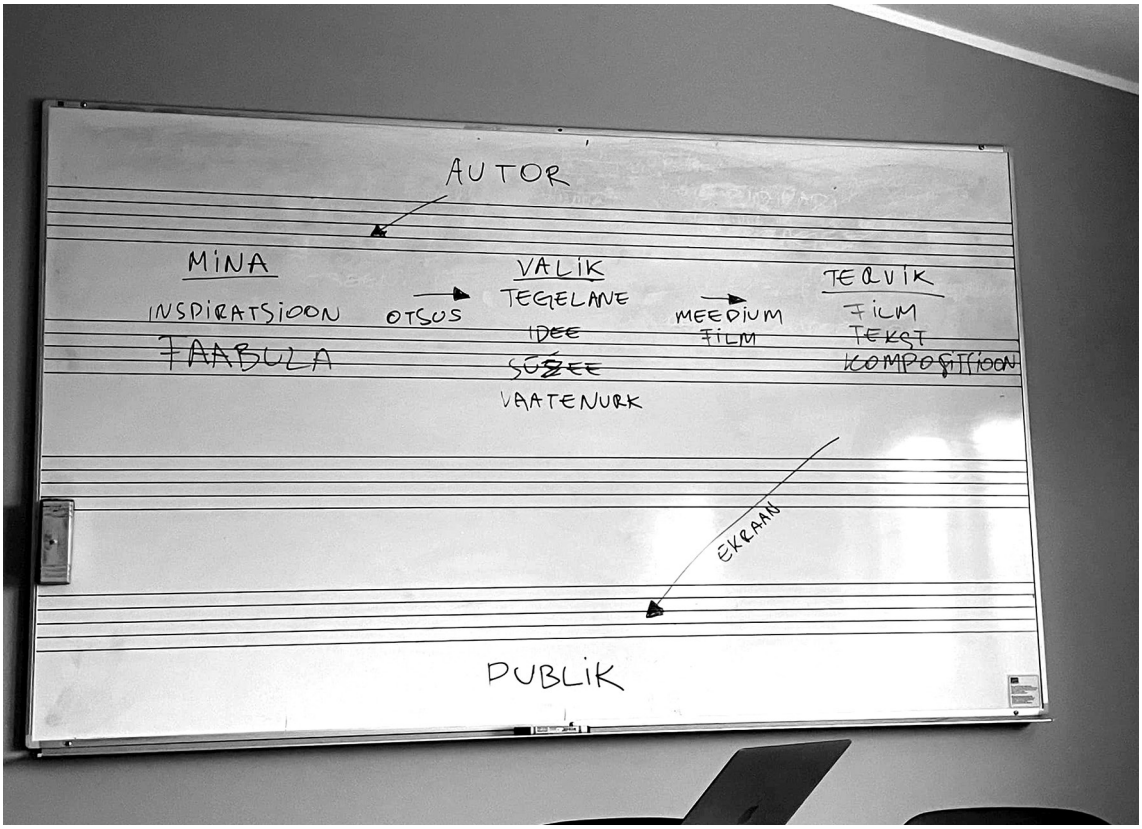

✎ PÄEVIK

i wanna write with somebody

Isabel Laiapea, Kärt Kokkota, Getriin Kotsar

see päevik räägib filmistsenaariumi kirjutamisest.
see päevik räägib olmestsenaariumi kirjutamisest.
see päevik on kirjutatud kollektiivselt.
stsenaariumid lõime individuaalselt.

writing with myself

mõnikord on nii, et mõned inimesed (nt mina) mõtlevad oma peas valmis, mida nad räägivad teistega, no nt arstiga, poemüüjaga, kursakaaslasega jne, ja siis kui see ei lähe nii nagu minu peas, ei lähe stsenaariumi järgi, ma lähen täiesti endast välja, aga kuna see on ikkagi selline päris olukord või ei tohi verest välja minna, siis ma kuidagi püüan mängida, et noh, nii pidigi minema, et olen näitleja.

ma mõtlesin, et äkki peaks päevaplaanide või *to-do* listide asemel hakkama endale stsenaariume kirjutama. igaks päevaks. ja siis ma saaks oma arstid, poemüüjad ja kursakaaslased ka tegelasteks kirjutada. ja siis neile vaikselt märku anda, kui neil tekst sassi läheb.

eriti kuna seda ei tea kunagi ette.

aga lihtne lahendus on, et üks su tegelastest on vait. ning veelgi parem on, kui panustad sellele vaikimisele nii palju, et vaikimine muutub stsenaariumi kontseptsiooni alustalaks. võibolla vaatajale tunduks lausa, et tegemist on taotlusega. mida see ka on.

või vähemalt nii kujunes lõpuks välja (bänger)

igas. tähes. *lifehack* dialoogi kirjutamiseks, tuleb välja: kirjuta monoloog. ja näitlejatel endalgi on vahepeal vist huvitavam, kui nad rääkimise asemel mängivad millegi muuga.

ma tegin sama. rääkimine hõbe, vaikimine kuld.

stsenaariumi tegelased on nagu kummitused. ma tean, et neist saab midagi palju enamat kui see, mis on paberil kirjas, aga samas ma ei oska neid veel terviklikuna ette kujutada.

raamatutegelased on näiteks palju konkreetsemad. neil on paberil oma kindel koht. aga stsenaariumi tegelastest saab kuidagi läbi vaadata. nende iseloomustused on kõigest algimpulsid nende sündimiseks täiesti teises meediumis. ei tea, mida raamatutegelased kaante vahel arvavad neist tehtud filmidest. või raamatute põhjal kirjutatud stsenaariumitest? mida Andres arvab oma audiovisuaalsest eksistentsist?

shut up and write

minu jaoks oli algusest peale kõige keerulisem kirjutada dialoogi. kuradi raske on olla kaks täiesti erinevat inimest korraga. üldsegi – kui sellega liiga hulluks läheb – peab *legit* rajale minema. ehitasin küll oskust olla „kolmas" – üks nähtamatu energiakogum karakterite vahel, kes neid jälgib, aga

kui ma stsenaariumi kirjutamisele tagasi mõtlen, siis see on üsna skisofreeniline tegevus jah. kirjutada nii, et keegi ei saaks aru, et see on kirjutatud. kirjutada nii, et see ei mõjuks nagu tekst, vaid liikuv pilt. ma vist kirjutades kuidagi proovisin varjata enda eest, et ma kirjutan. tegin seda hämaras ja salaja.

vahet pole, kuidas proovid, paberil kõlavad karakterid nii feigilt. ja endalegi hakkab tunduma, et tõsiseltvõetava mängufilmi asemel ilmub paberile gümnaasiumitasemel suletud-uste-taga-stiilis parodeeriv vorm, mis püüab kõigest väest loomulikku elu ja inimesi jäljendada ning jääbki pelgalt sellele tasemele, sest ei suuda kunagi jõuda seeditavasse-analüüsitavasse sümbolistlikku vormi, mis aitab naturaalsuse kõrval ka lugu edasi viia.

writing in the moonlight

lugesin hiljuti Leonhard Lapini mõtet, et äkki meie elu kõige õnnelikumad hetked on mõeldud hoopis magades juhtuma ja päevane aeg ongi üks lõputu kannatus. võib-olla peaks hakkama hoopis unenäostsenaariumeid kirjutama. ja lootma, et mu aju loob neist filmid. ma olen *lucid dreaming*'ut proovinud küll natuke. kuskil soovitati juua enne magamajäämist 3 klaasi vett, siis pidi asju juhtuma. aga juhtus hoopis see, et ma ärkasin kogu aeg üles ja mul oli pissihäda.

kõik on pime. tajun läbi aknaklaasi, et kogu linn magab. luuleliselt on noil aegadel mõtete jaoks rohkem ruumi, öö inspireerib jne.

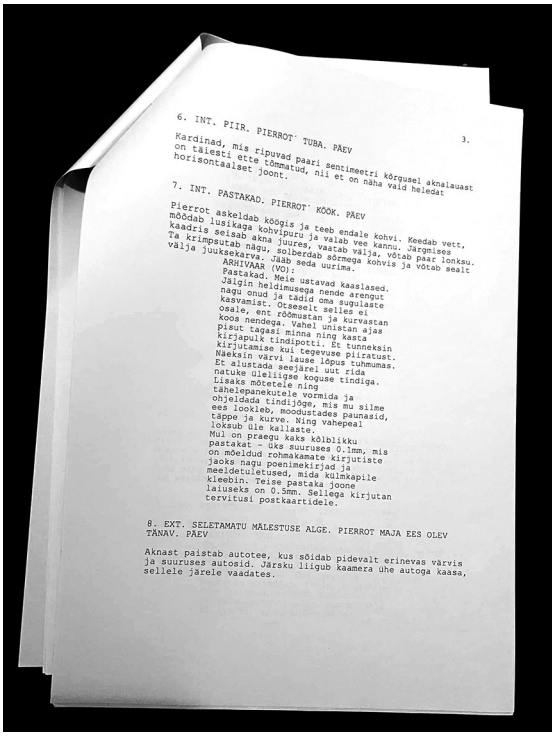

6. INT. PIIR. PIERROT' TUBA. PÄEV 3.

Kardinad, mis ripuvad paari sentimeetri kõrgusel aknalauast on täiesti ette tõmmatud, nii et on näha vaid heledat horisontaalset joont.

7. INT. PASTAKAD. PIERROT' KÖÖK. PÄEV

Pierrot askeldab köögis ja teeb endale kohvi. Keedab vett, mõõdab lusikaga kohvipuru ja valab vee kannu. Järgmises kaadris seisab akna juures, vaatab välja, võtab paar lonksu. Ta krimpsutab nägu, solberdab sõrmega kohvis ja võtab sealt välja juukseka otsa. Jääb seda uurima.

ARHIVAAR (VO):
Pastakad. Meie ustavad kaaslased. Jälgin heldimusega nende arengut nagu onud ja tädid oma suguliste kasvamist. Otseselt sellest ei osale, ent rõõmustan ja kurvastan koos nendega. Vahel unistan ajas pisut tagasi minna ning kasta kirjapulk tindipotti. Et tunneksin kirjutamise kui tegevuse piiratust. Näeksin värvi lause lõpus tuhmumas. Et alustada seejärel uut rida natuke üleliigse koguse tindiga. Lisaks mõtetele ning tähelepanekutele vormida ja ohjeldada tindijõge, mis mu silme ees looklеb, moodustades paunasid, täppe ja kurve. Ning vahepeal loksub üle kallaste.
Mul on praegu kaks kõlblikku pastakat – üks suuruses 0,1mm, mis on mõeldud rohmakamate kirjutiste jaoks nagu poeimekirjad ja meeldetuletused, mida külmkapile kleebin. Teise pastaka joone laiuseks on 0,5mm. Sellega kirjutan tervitusi postkaartidele.

8. EXT. SELETAMATU MALESTUSE ALGE. PIERROT MAJA EES OLEV TÄNAV. PÄEV

Aknast paistab autotee, kus sõidab pidevalt erinevas värvis ja suurustes autosid. Järsku liigub kaamera ühe autoga kaasa, sellele järele vaadates.

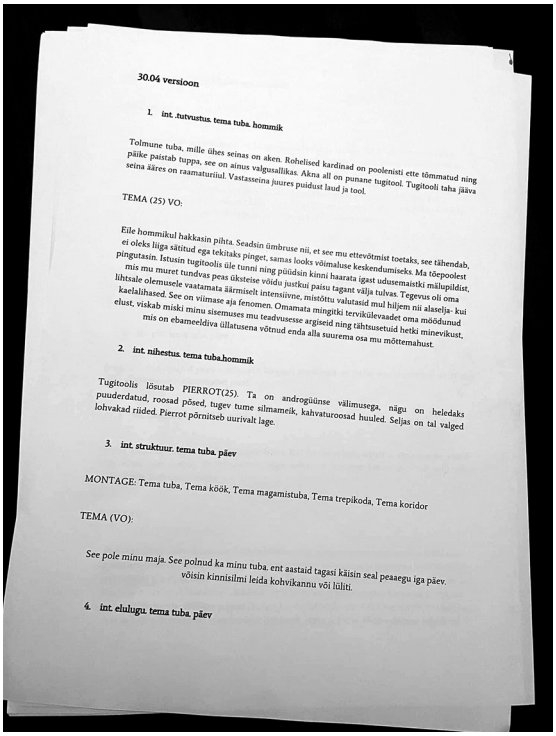

30.04 versioon

1. int. tutvustus. tema tuba. hommik

Tolmune tuba, mille ühes seinas on aken. Rohelised kardinad on poolenisti ette tõmmatud ning päike paistab tuppa, see on ainus valgusallikas. Akna all on punane tugitool. Tugitooli taha jääva seina ääres on raamaturiiul. Vastasseinа juures puidust laud ja tool.

TEMA (25) VO:

Eile hommikul hakkasin pihta. Seadsin ümbruse nii, et see mu ettevõtmist toetaks, see tähendab, ei oleks liiga sätitud ega tekitaks pinget, samas looks võimaluse keskendumiseks. Ma tõepoolest pingutasin. Istusin tugitoolis üle tunni ning püüdsin kinni haarata igast udusemaistki mõlupildist, mis mu muret tundvas peas üksteise võidu justkui paisu tagant välja tulvas. Tegevus oli oma lihtsale olemusele vaatamata äärmiselt intensiivne, mistõttu valutasid mul hiljem nii alaselja- kui kaelalihased. See on viimase aja fenomen. Omamata mingitki tervikülevaadet oma mõõdunud elust, viskab miski minu sisemuses mu teadvusesse argiseid ning tähtsusetuid hetki minevikust. mis on ebameeldiva üllatusena võtnud enda alla suurema osa mu mõttemahust.

2. int. nihestus. tema tuba.hommik

Tugitoolis lõsutab PIERROT(25). Ta on androgiüünse välimusega, nägu on heledaks puuderdatud, roosad põsed, tugev tume silmameik, kahvaturoosad huuled. Seljas on tal valged lohvakad riided. Pierrot põrnitseb uurivalt lage.

3. int. struktuur. tema tuba. päev

MONTAGE: Tema tuba, Tema köök, Tema magamistuba, Tema trepikoda, Tema koridor

TEMA (VO):

See pole minu maja. See polnud ka minu tuba. ent aastaid tagasi käisin seal peaaegu iga päev. võisin kinnisilmi leida kohvikannu või lüliti.

4. int. elulugu. tema tuba. päev

ratsionaalsemalt vaadates on juhtudel, kui blokk on peal ja ei suuda sulge tõsta, ilmselt hoopis tegemist üleväsimusest tingitud liigse enesekindluse või pohhuismiga. *y'know,* sest inspiratsioon on igavus ja kõik see.

these socks are made for writing
and that's just what they'll do

tegelt on vist nii, et

oi, ma nägin oma aknast väga lühikest meest mööda kõndimas

tegelt on vist nii, et kindlasti saab teha filmi nii, et ei kirjuta stsena ette, võibolla on käivitav jõud ainult üks muusikateos või üksik sokk sahtlis, aga ma ei tea

tekst tundub mulle vaatamata kõigele kindlaim asi, mille juurde siis tagasi tulla

mida ma ütlen näitlejale, kui tal pole minu püüdlikult vormitud lauseid, mis võiks kehtestuda audiovisuaalse kraamina, kui ta tahab teada „mida ma siin mängin"

„kuule mida ma siin mängin, nats segane on"

„no mul on üks sokk sahtlis"

„ahah, mängin sokki?"

„ei no mitte päris, sa mängid ikka Oliveri, aga et see sokk võiks olla noh saad aru ju"

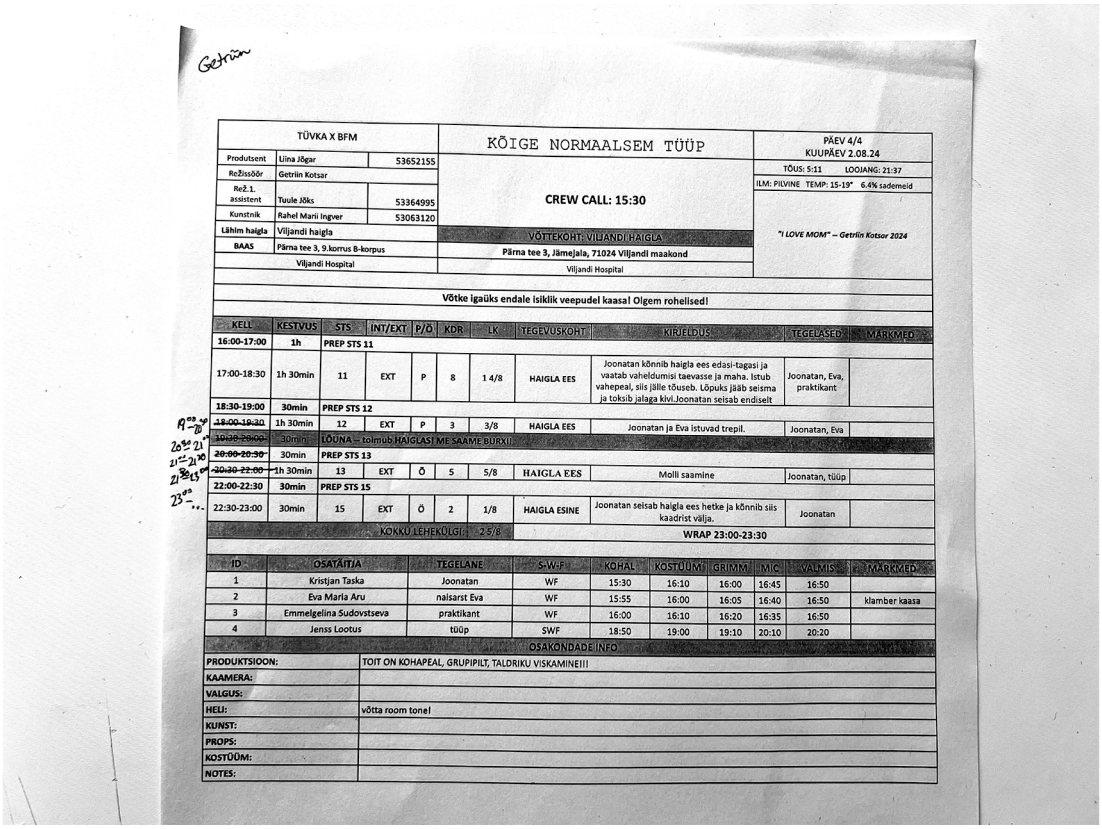

Getriin

TÜVKA X BFM			KÕIGE NORMAALSEM TÜÜP	PÄEV 4/4 KUUPÄEV 2.08.24
Produtsent	Liina Jõgar	53652155		TÕUS: 5:11 LOOJANG: 21:37
Režissöör	Getriin Kotsar		CREW CALL: 15:30	ILM: PILVINE TEMP: 15-19° 6.4% sademeid
Rež.1. assistent	Tuule Jõks	53364995		
Kunstnik	Rahel Marii Ingver	53063120		*"I LOVE MOM" – Getriin Kotsar 2024*
Lähim haigla	Viljandi haigla		VÕTTEKOHT: VILJANDI HAIGLA	
BAAS	Pärna tee 3, 9.korrus B-korpus		Pärna tee 3, Jämejala, 71024 Viljandi maakond	
	Viljandi Hospital		Viljandi Hospital	

Võtke igaüks endale isiklik veepudel kaasa! Olgem rohelised!

KELL	KESTVUS	STS	INT/EXT	P/Ö	KDR	LK	TEGEVUSKOHT	KIRJELDUS	TEGELASED	MÄRKMED
16:00-17:00	1h	PREP STS 11								
17:00-18:30	1h 30min	11	EXT	P	8	1 4/8	HAIGLA EES	Joonatan kõnnib haigla ees edasi-tagasi ja vaatab vaheldumisi taevasse ja maha. Istub vahepeal, siis jälle tõuseb. Lõpuks jääb seisma ja toksib jalaga kivi.Joonatan seisab endiselt	Joonatan, Eva, praktikant	
18:30-19:00	30min	PREP STS 12								
~~18:00-18:30~~	~~1h 30min~~	12	EXT	P	3	3/8	HAIGLA EES	Joonatan ja Eva istuvad trepil.	Joonatan, Eva	
~~19:30-20:00~~	~~30min~~	LÕUNA – tolmub HAIGLASI ME SAAME BÜRX!!								
~~20:00-20:30~~	~~30min~~	PREP STS 13								
~~20:30-22:00~~	~~1h 30min~~	13	EXT	Ö	5	5/8	HAIGLA EES	Molli saamine	Joonatan, tüüp	
22:00-22:30	30min	PREP STS 15								
22:30-23:00	30min	15	EXT	Ö	2	1/8	HAIGLA ESINE	Joonatan seisab haigla ees hetke ja kõnnib siis kaadrist välja.	Joonatan	
KOKKU LEHEKÜLGI: 2 5/8								WRAP 23:00-23:30		

ID	OSATÄITJA	TEGELANE	S-W-F	KOHAL	KOSTÜÜM	GRIMM	MIC	VALMIS	MÄRKMED
1	Kristjan Taska	Joonatan	WF	15:30	16:10	16:00	16:45	16:50	
2	Eva Maria Aru	naisarst Eva	WF	15:55	16:00	16:05	16:40	16:50	klamber kaasa
3	Emmelgelina Sudovstseva	praktikant	WF	16:00	16:10	16:20	16:35	16:50	
4	Jenss Lootus	tüüp	SWF	18:50	19:00	19:10	20:10	20:20	

OSAKONDADE INFO	
PRODUKTSIOON:	TOIT ON KOHAPEAL, GRUPIPILT, TALDRIKU VISKAMINE!!!
KAAMERA:	
VALGUS:	
HELI:	võtta room tone!
KUNST:	
PROPS:	
KOSTÜÜM:	
NOTES:	

„ei saa“

aknast kõnnib mööda lühike mees, keda stsenarist-režissöör ja näitleja vaatama jäävad

fade out, muusika, tiitrid

aga kui sokk on sahtlis, siis sellel on juba suht konkreetne raam ümber. selline kindel asi, mille juurde tagasi tulla.

mu pea lõhub ja ekraan paneb mu silmad valutama

mulle tunduvad stsenaariumi lehed alati kuidagi valgemad kui näiteks raamatulehed. äkki sellepärast, et ma tean, et sellest saab midagi nii palju rohkemat kui see paberipatakas.

aga no stsena paberile kirjutada tundub ikka eriti snoob ja ma ei oska seda fonti ka käega teha.

kas keegi kasutab veel trükimasinat ilma, et ta peaks eraldi mainima, et ta on trükimasina kasutaja ja muide, ta joob kanget espressot, kannab prille ja vaatab ainult wong-kar wai ja tarkovski filme

huvitav, milline „stalkeri“ stsena oli

writing queen

austan inimesi, kes suudavad kirjutada reageerides. mul läheb ikka aega, et asjadest aru saada. ja siis midagi ilmekat öelda ka. tavaliselt isegi aastaid, enne kui üks mõte lõpu leiab.

point on siis selles, et ma ei saaks kunagi päevalehe kolumnist olla.

nn „tavateksti" loomine, olgu see proosa või luule, on mulle isiklikult käe- ja suupärasem oma võrdlemisi anonüümse vastuvõtu ja vormilise ambivalentsuse poolest.

ent kirjutada ekraanile, see tähendab kirjutada näitlejatele, operaatorile, kunstnikule, ADle, valguskunstnikule jne ja sellepärast muutub stsena ikkagi kuidagi ma ei tea noh

päriselt asjaks v

—

okei, *update*: see on netis olemas

ma ei tea, kas see rikub kõik ära või vastupidi – loob terviklikuma kogemuse

nüüd on stsenaariumid valmis.
neist on saanud filmid.
kutsume teid kinno 2025. aasta veebruaris.
@5filmiviljandist

Kertu Looper

*

Mul ühel öösel putukas
vist ronis läbi naha
seltskond küll mind rahustas
ent sügelus näis paha

ta nõela läbi surmasin
kuid nii ka surin ise
seal voodis viimseil hetkedel
lõin maailma kummalise

kus lutikad ei enam söönd
ja prussakad ei lugenud
ja magamata oldud öödel
kaissu nad ei pugenud

kuid päris maailmas kahjurid
vaid näitvad kaunist palet
ja sügavale hinge poevad
pärast öeldud valet

*

Kantud üle kannatama
vitsaharust sauani
kastist liivast mullasängi
lapsepõlvest hauani

hoiupõrsast tühja sahvri
aiast okastraadini
vaevu sammun mööda rada
õige elulaadini

vihmast märjal mullapinnal
saabas lirtsub, nõretab
tulisoojal heina-aasal
päike ainult põletab

täidetud on krae ja käised
jäise sulalumega
süda jäisem, keha kange
ei see sula suvega

süütus, valgus, lillepärjad
mälestused valutud
need on minu igatsused
kas on palju palutud?

minevikku külla minnes
lihtne sohu vajuda
mõru mälestuste virna
magusana tajuda

*

Ma sukeldun sügavale oma õigustesse, oma tõdedesse, oma kaotustesse, oma olemusse.
Ma kerjan arusaama, halvakspanu, empaatiavõimet, teiste valu.
Kui pole üksindust, tunnen rahu, samal ajal kahetsust, mis mu hinge ei mahu.
Ma olen alandava käitumisega, olen süüdimatu, olen eneseusklik ja vankumatu –

paradoksaalselt seda oma tegudes, mis ei lähe kokku sõnadega.
Oma mõtetes, mis ei väljendu mu näoilmes,
ja oma põlguses iseenda ja eriti veel teiste vastu.

Kas neil on siis nii tuline õigus minu kohtuasjas?
Ehk tõesti?

Sest minul puudub selleks litsents.
Olen õiguse, õigluse, arukuse kaotanud,
viimase võimalusena kõik tunded enda ette laotanud,
lasknud tuulel need ära puhuda.

Tuul omakorda kandnud need pinnasele, kus kasvanud neist puud ja põõsad, kuid enamasti umbrohi.

Umbes rohi, aga mitte päris.
Umbes mina, aga siiski ei.

Kui lähen siit, kes teab millal, kasvab umbrohi leina kandes ka minu hauale, isegi siis, kui keegi sinna lilli ei vii.

Mu tunded jäävad igaveseks pinnale, kõigile vaadata.

Meelespea

Pisike kirstulaadne kamber, kuhu astusin, omas isesugust aurat. Seal võis näha ärevalt kumavaid küünlaleeke, sulgkergeid portselanist kujukesi, kollakaks kulunud köiteid. Toa nurgas laual istus kristalne vaas, kus omakorda toale ebaloomulikult värske lill, helesinine ja üksik, nimeks meelespea. Nii õrn, nii siiras, nii süütu, nii üksi. Ta erines ülejäänud ruumist, nagu karge talveilm erineb lämmatavalt palavast suvest, nagu vennad õdedest. Ta kutsus endale tähelepanu: „Märka mind, ära unusta, mäleta, pea mind meeles!“ Ja andis sellest teada nii mitteähvardaval viisil. Ta oli habras ja meeldiv. Ta oli kõigest lill. Temas leidsin ilu, märkasin enda kadunud lootust. Ta ei olnud eemaletõukav nagu inimene.

Tähelepanu otsivaid inimesi kutsutakse teatraalseteks. Nagu teatrinäitlejad, aga päris elus. Mitte kõik pole näitlejateks loodud, samas kui mõnel on selleks loomulik talent. Meeles pea! Üldine inimene oleks selles kambris kui kulunud mööbel. Metafoori juurde jäädes on ta endale tavaks võtnud märkamatult tolmuga kattuda, teisi häirimata laguneda. Ta sulgub endasse, kui langeb meeleolu, kaob lootus. Siis tunneb, et ka seinad sulguvad tema ümber ja väljapääsu enam ei ole. Lõpuks langeb ta vaikselt kirstu ja sulgeb enda järel veel kaane, et mitte teisi häirida. Aga miks mitte märgata lagunevas inimeseski ilu või anda teistele tema irratsionaalsuse kaudu lootust? Meile on ometigi antud silmad, et näha, kui keegi kannatab. Kannatajale aga on antud hääl, et hüüda: „Meeles pea, ära unusta, ära unusta mind!“ Sest mitte kõigi langus pole alati vaikne. Ja ka mõni lilleke väsib end meenutamast ja laguneb vaasi kildudeks kukkumise saatel olematuks.

*

Kuis võiks olla pihipingil
ajada kõik enda süüks
nutta igal uuel ringil
minu sõna seal ei müüks

kurjal pilgul teostust poleks
kuulataks nõuandeta
antaks andeks kõik mu patud
antaks ilma vandeta

küsitaks ei lubadusi
lubataks ei midagi
saadaks aru käsikirjast
lugemata ridagi

rahu oleks igavene
koorem tehtaks kergemaks
kui vaid hästi natukene
paraneksin tervemaks

hetkeks poleks ebameeldiv
tasa-vaikselt süda lööks
seni kuni sõnu seediks
nemad enda omi sööks

vajuks lõpuks kambri nurka
vaikiks rahu kehasse
poleks enam küsimust
mis minuga nüüd tehakse?

*

Veider, kuidas ma paigal seisan. Aastaid on möödunud ja mina isegi ei seisa, vaid laman keset seda tohutut maapinda. Kord vaatan tõtt päikesega, kord olen lumevangis. Ja nii mu päevad mööduvad. Mu keha on maaga peaaegu üheks kasvanud, puujuured seovad mu jalgu ja käsi. Peaks üles tõusma kuidagiviisi. Aga kuidagi ei viitsi. Teadmata, kuhu astuda, kas on samas üldse mõtet? Sulgen silmad ja laman veel veidi.

Kui puujuur on hommikuks mu südame läbistanud, ju siis ongi aeg.

Kõik korrad, kui oled mind armastanud

Maryliis Teinfeldt-Grins

Aitad kanda raskeid asju, loed minuga luulet, viid raamatud raamatukokku ja maksad ära viivise, tood mulle töö juurde lõunat, paned voodipesud aknale tuulduma, tuled rongile vastu, sõidutad mind ja minu asju Tallinnas nagu üks vana taksojuht. Sa parandad ära mu jalgratta, alati parandad, ka siis, kui ma ei palu.

Sa läksid ja päästsid ära Marta. Kuigi ta tegelikult seda ei vajanud ja kõik lõppes hirmsa õnnetusega. Põrutasid ära oma jalad ja said kangelasteo tasuks nädalase voodirežiimi. Kui ma lõpuks koju jõudsin, lesisid sa põrandal, patjadel, kass lootusetult kadunud ja su jalatallad punased, valust leekimas.

Keedad mulle teed kaneeli, ingveri ja meega. Ehkki see kuum jook ei ole mulle suusõõmutäitki meelepärane ja ma ei usu, et sel oleks erilisi raviomadusi, joon sellegipoolest. On enam-vähem selge, miks.

Kord ütlesid mulle, et pead kiirustama õue, rattaga vastutuult sõitma, sest toas on liiga palju armastust.

Kutsud mind ateljeest õhtul hilja koju, sest õhtusöök on valmis saanud. Esimesed korrad, mil ma sinu juurde ööseks jäin, olin hämmingus, milliseid hoolikalt sätitud müslikausse ja maiustusi sa mulle hommikuti pakkusid. Sättisid marjad üksteise järel ritta, raputasid peale pähkleid ja kuivatatud puuvilju. Tegid tõeliselt head kohvi. Sa teed alati nii head kohvi. Tead, ma tunnen tänaseni piinlikkust, kuna valmistasin sulle kord kuuma tortiljat juustu, majoneesi ja maisiga ning ütlesin suure õhinaga, et sellest saab üks su parimaid maitseelamusi. Tahtsin sinuga oma tudengipõlve gurmeerooga jagada... Mäletad, kuidas sa tõid mulle Itaaliast kahe kohvriga kuumast päikesest pakatavaid puu- ja aedvilju? Pakkisid salatipead, hurmaad, lillkapsad, kiivid, tomatid, viinamarjad, paprikad kõik eraldi ajalehepaberitesse. Tõid veel kohvi ja pähkleid ja pestot ja pühvlijuustu ja koort ja tomatipastat ja ema tehtud kiivimoosi.

Ma tean, et sul oli kohutavalt raske, kui me tagasi su kodumaale läksime. Lisaks kõigele muule käitusin ma kui jõmpsikas: tujukas, tusatsev, porisev, podisev talveunest ootamatult üles tõusnud kärbes. Näiteks siis, kui mul oli jõululaupäeval hädasti vaja piparkooke, mis sest, et olen neid elus varem vaevu puutunud, ent ma nutsin pööraselt, sest seal maal neid ei müüda. Hapukoore ja kiluvürtsiga oli sama lugu. Või siis, kui ma ei võtnud kaasa sooje riideid, et minna matkama sellesse fantastilisse loodusparki, kuhu sa mind viisid, nii et pidime koju tagasi sõitma. Või siis, kui meil oli see kohutav ja absoluutselt ebavajalik tüli teel Austriasse. (Anna andeks, see oli minu süü. Anna andeks, et ma seda alles nüüd tunnistan.) Kui palju oli neid kordi, kui ma nõudsin seda, teist ja kolmandat? Sellegipoolest tõstsid sa mu südame oma toekate tugevate toetavate pihkude peale ning hoidsid seda suurima hoolega.

ma pesemata käte pääle
tõstan sinu süda
siun likku pandud siidipaelad
tuhat ja üks sada

Sa õpetasid mind autot juhtima ja ma tean vägagi hästi, kui palju sa vihkad autosid ja autoga sõitmist.

Ühel meie esimestest kohtumistest suutsime mõlemad oma tagumikud Pärnu rannas tuliseks põletada. Kui pealinna tagasi jõudsime, loopisid paar päeva hiljem väikeseid kive mu magamistoa aknasse, et mulle lohutavalt jahutavat aaloegeeli tuua...

Kannatad ära minu isa naljad. Eriti siis, kui me mõlemad pidime kord käsiraamatust otsima, kuidas auto kapotti avada.

Kas mäletad, kui kinkisid mulle naistepäeval tordilõigu, kus oli kirjas midagi eriti totrat, nagu „maailma parim naine“? Mida see üldse tähendab?!

See imeline üllatus, kui viisid mind laeva peale, mis sõitis Muggiast Triestesse. Logistiliselt igati tarbetu käik, aga sa tahtsid, et ma läheneksin sellele iidsele meresadamale ikka merelt, soe lõunatuul ja päike juustes lehvimas.

Sinu väikesed väikesed kirjakesed.

See oli tõeliselt maagiline, kui olid pikalt ära Aegnal ja peale mitut vaevaliselt möödunud talvekuud kinkisime teineteisele punase roosi. Sinu oma oli joonistatud, kandsid seda kelgul, ja minul oli lill.

Mäletad toda korda, kui ma kiirrongi asemel kogemata aeglase rongi peale läksin ja sellega meie reisi ära rikkusin? Ma olin enda peale nii vihane. Kõik läks valesti. Küll kaotasin ära oma bussipileti ja pidin uue ostma, lennujaamas maksin trahvi liialt suure käsipagasi eest. Mul oli nii piinlik, kui varahommikul end ühtäkki valelt rongilt avastasin. Planeeritud kolmetunnisest reisist sai kaheksatunnine, ilma ühegi võimaluseta pikemat peatust teha, et joogikõlbulikku vett rüübata või võileiba osta. Rumal mina oli kaasa võtnud ainult suure Kalevi kompvekikarbi, mille plaanisin su perele kinkida. Suurest janust ja näljast tegin kommikarbi rongis lahti. Kui sellest õuduste rongist lõpuks maha sain, säras päike kõrges Napoli taevas ja sa naeratasid mulle. Lihtsalt naeratasid.

Sel samal reisil tegid sa minust oma viimase must-valge filmirulliga foto. Ma seisan mererannas ja vaatan sulle silma. Minu pilk lõõskab.

Ma armastan sinuga suudlemist. Ja ma armastan, kui sa suudled mind minu mõlemale huulepaarile. Tunnen iga oma keharakuga, kuidas sa armastad mind, kuidas sa annad mulle oma armastust, kuni ma lõhken. See on üks parimaid tundeid terves maailmas. Päriselt ka. Sina minu jalgevahel.

Sa lased mul kõige soojemas magamiskotis magada.

Ma armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan armastan sinu flöödimängusalvestisi, mida mulle saadad, kui meid lõigub suur kaugus. Olen paljudel õhtutel uinunud neid kuulates, sinu igatsushõikeid öös.

Iti-Piia Mae

jäine kuumus

päike paistmas silma läbi tuule käes tantsivate pajulehtede
sa hoiad enda ilusat nägu suunaga sooja poole
su punased põsed nii ilusad kui leegitsev tuli, kui kyynal su aknal mille
sa mu ees ära puhusid et tuba pimedaks teha
su sõrmed uurisid mu keha justkui ma oleksin avastamata maailm, mille
iga osa tahab leidjat
nii janune su puudutusele

kissitades silmi ma vaatan su nägu
päike mis sind enne soojendas
pani su nyyd sulama
su ilusad silmad ja põsed ja juuksed
su ilusad käed ja õlad ja kael
su ilusad jalad ja selg ja huuled
ma vaatan pealt kuidas iga su osa mida kord armastasin mu silme ees
maasse vajub ning ära kaob

pajulehtede vahelt tulev soe päike soojendab nyyd mind ja minu põski
mu leegitsevaid, kyynlaleegi värvi põski

kraavikala

onu kykitab kraavi kaldal
õng piisavalt sygaval
et ulatab maa-alusesse kraavikala
kalamaailma.
yksi, keset lagendikku.
yks kraav
yks mees
yks õng
ning trobikond kalu ootamas
ussikest õnge otsas.
kalamaailma kraavikalad ei ole niisama kalad
kraavikala kalamaailma kalad on erilised kalad.
need kalad õngitsevad inimesi.
onu ei ole veel kordagi yles vaadanud
ehk oleks nyyd aeg ta õlale koputada ning öelda
et kraavikala kalamaailma kalad ei ole niisama kalad.

*

kas asi on mu näos?
selles, kuidas mul pole neid põselohke, mida ihaldan
või selles, et mu hambad asetsevad natuke vales kohas
või et mu nägu on liiga väike

kas asi on mu riietes?
on mu püksid liiga laiad
või tundun ma lohakas ja halvasti kasvatatud
on mu jope äkki liiga roheline

kas asi on tõesti mu auras?
olen ma liiga ebakindel
liiga hirmus, liiga kuri
või äkki minust väljuv pehme ning voolav armastus
on sinu jaoks liiga palju

miks sa bussis mu kõrvale ei istunud

ohverdused sinule

sinu jaoks hyppaksin ma silmad kinni tundmatusse
sinu jaoks nutaksin ma poti pisaraid täis, kui sul on janu
sinu jaoks kooriksin end paljaks, et vaid sul oleks soe
sinu jaoks sööksin murust tyhjaks kogu aia, et sa ei peaks niitma
sinu jaoks kuulaksin ma tundide viisi kõrvu vereleajavaid laule, et leida see yks hea, mis sulle meeldib
sinu jaoks neelaksin ma alla 8 täiskasvanud elevanti, kui see vaid su näole naeratuse toob
sinu jaoks seisaksin ma tunde, päevi, kuid, isegi aastaid yhe koha peal, et sulle kohta hoida
sinu jaoks kõnniksin ma maailmale miljon tiiru peale, et leida kohti, mis sulle meeldiks
sinu jaoks eksiksin ma rahvamassi keskele, kui sa mind enam näha ei taha
sinu jaoks õpiksin ma ära, kuidas kosmoselaeva juhtida, juhuks kui me peaks põgenema
sinu jaoks magaksin ma silmad lahti, et sind ohu eest kaitsta
sinu jaoks sukelduksin ma Emajõkke, et sealt leida su lapsepõlves kaduma läinud sõrmus
sinu jaoks kleebiksin ma oma suu kinni ja avaksin selle ainult, et sulle ilusaid asju öelda
meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete.
meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete.
meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete.
meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete.
meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete.
meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete.
meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete. meelepete.

kõrvenõges ja hapuoblikas

nõgeste vahel mu jalgu suudeldi
neid näpiti, musitati, puudutati, lakuti
hiljem kui ära läksin, olid jalad arme täis
kõikide puudutuste mustrid katsid mu ihu
mu heledat, d-vitamiini puudulikkusega ihu

homme läksin tagasi
ma suudlesin hapuoblikate varsi
nende lehti ja nendel elavaid tigusid
ajuudu sees, limpsates oma ajurakke
muutun ma veidi kurvaks

ma peidaksin end ööbikuna su juustesse
et sinuga kõrva sosistades rääkida tähtsatest asjadest
esiteks, kui oluline on umbrohtu rohida
teiseks, kui oluline on pajuurbadele pai teha
ning viimaseks, kui avad oma silmad
märkad sa, et me ammu ei viibi enam nõgeste vahel

ma voolan ja voolan
voolan läbi muru, üle mulla ja selle all
sinu all
kas ma põgenen või õpin
kas ma põgenen sinu eest või õpin sinuga elama
ma õpin elama su jalajälgedega, mis on siiani mu mullases aias
ma keeran end sinna sisse kerra ning lasen välja suure ohke

mu väike süda tegi viimased kaks
tuks-tuks
laman hapuoblika lehe all
ning ei ava oma lollakaid silmi enam kunagi.

minutid

tuldud tee tundus jube tuttav
kunagi varem ma siin teed kaevasin
kunagi varem ma kusagil mujal midagi muud tegin

liivaterade kuumus kõrvetas mu jalgadesse imepisikesi auke
jällegi, nii tuttav, et hakkab vaikselt halb
mismoodi see kõik seotud on
ma pole iial varem su nägu näinud
miks sa järsku karjud

eile veel olid mul juustes
öösel käisid öölutikad mu juukseotsi lutsimas
kõik on kokkukleepunud ning ebameeldiv
aga miks see kõik nii tuttav on

ma näksisin murulibledel päid otsast
sest kõhutühjus on normaalne
mõru maik mu keelel ei lasknud enam rahulikult olla
vastikult tuttav maitse, kus ma seda varem tundnud olen

teetassi põhjas olevad piparmündi lehed moodustasid südame
ma näen neid igal pool
ka tookord, kui ma seal teed kaevasin
issand, miks see nii tuttav tundub

ma nutan millegi järele, mida mul pole olnud
mu sõrmed tahavad puudutada midagi, mida nad pole kunagi varem puudutanud
mu hinges on auk, mis tahab, et teda täidaks miski, mis pole sealt kadunud

alatiseks alasti sinu ees

läbi mundripallis pihlapuude allee
mandrile saabume üle jäätunud klaasselge
maantee, mida mööda tulid siia ka teised

tasa, vaikselt, tegemata häält, hinge kinni hoides
on võimalik lennata
päikese ja kuu vahel
suudelda ükshaaval tähti ning mitmekesi teineteist

torkides end männi pehmete jäsemetega
ning lüües maasse suure kuuse viimase seemne
on võimalik öelda, et jah mina tegin
ning jah mina sain hakkama

muru on nii tume ja mullane nii must ja määrdunud
puhtaks saab maailma pesta ainult mu
pisarajõgi mida mööda saabusin siia ka ma ise

ma armastan luurata päikseloojangute tagant
ning uurida kuidas sul küll läheb
sõnavõtt on ju patt

merepõhjas lamavate plastkarpide seest leian pärleid mille omale kaela
riputan
mu kaelakee ulatub juba taevani
ma ronin seda mööda üles ning ei vaatagi enam kordagi alla

mu riided libisesid mu kehalt
ma olen alasti avakosmoses
ja ma tunnen end turvalisemalt
kui kunagi varem

Viljakas kohatrauma

Maara Parhomenko

Gregor Kulla
„Peenar“
Värske Raamat nr 35, 2024

„Depressiivsed Eesti väikelinnad,
kus õhtul pole mitte kuhugile minna.
Kus elu unistus on kasutatud bemar
või eramaja ning suur suur suur suur peenar.“[1]

Võib ju proovida end mujale istutada ja ümber kasvatada — juua sojapiima, hängida kultuurimaastiku koorekihiga, süüa hommikust Helsingis, lõunat Haapsalus ja õhtusööki Tallinnas —, kuid päeva lõpuks oled ikka suvaline Malle maalt või Kulla Põlvast. Oma provintsilikku päritolu lihtsalt niisama välja ei juuri: kui oled üles kasvanud keskkonnas, kus prestiiž liigub liinil bemm-erakas-peenar, siis leiad end varem või hiljem sinnapoole püüdlemast. Nii täidab ka oma sünnilinna enamasti vastikusega meenutav multikunstnik Gregor Kulla oma uue debüütkoguga just põliselt väikelinlikku eluunistust — nüüd on ka temal päris oma „Peenar“. Kas just „suur suur suur suur“ — pigem väike, roosa ja ülivõrdes *camp*, kuid...

Lapsepõlv(a)

„kus mõned endiselt ei lukustagi ust“
Muidugi ei pane Gregor oma *kod ust* (lk 92) kunagi lukku, Gregor on Põlvast.
Muidugi on *lihapirukas õlis* (lk 141) Gregori lemmik, Gregor on Põlvast.
Muidugi meeldib Gregorile riietuda nagu *nõukaaja tädi* (lk 76),
Gregor on Põlvast.
Muidugi sai Gregor muusikakoolist lapsepõlvatrauma,
Gregor on Põlvast.

1 HU? „Depressiivsed Eesti väikelinnad“ — „Film“, 2008.

Mida rohkem kultuuri ma endale näost sisse ajan, seda enam mulle näib, et millegi loomine on sisuliselt oma lapsepõlva lüpsmine. Isegi kui teos pole otseselt autobiograafiline, püsib kogu loodud krempel püsti ikka kodustest kappidest varastatud luukerede toel. Kodukoht kui kindlalt mällu sööbinud kujutluspilt tagab detailse ja spetsiifilise omailmamudeli, mis võimaldab autoril luua teosele usutava (ehk piisavalt komplekssе ja klišeevaba) sündmuspaiga. Sealjuures on eriti vedanud just nendel kunstnikel, kes on pärit veidratest nurgatagustest — kolkaküladest või küsitava mainega linnajagudest —, sest just taolistest sfääridest ainest ammutades pole eriti raske eksootiliselt mõjuda.

Keeruliseks võib asi minna aga siis, kui lugeja on lapsena mütanud täpselt samades mülgastes, kus teose autorgi: „vana hea“ pole ilmtingimata hea ning esmane äratundmisrõõm on kiire asenduma valu- ja/või tüdimusetorgetega. Näiteks lugedes Carolina Pihelga eelmise aasta menukit „Lõikejoon“, valdas mind enamjaolt tühja kõhu tunne — muidu tugev ja pinget pakkuv süžee rullus lahti minu jaoks liiga äratuntavas olustikus ning mõjus seepärast (kahjuks!) kohati tüütuna. Seega pelgasin ka enne „Peenra“ kättevõtmist, et teos ei suuda juba eos täita mu nälga millegi intrigeeriva järele, kuna Kulla luuletuste sagedane sündmuspaik on just tema kasvulava Põlva, mida minagi tänini oma kodulinnaks pean. Raske on näpuga näidata, mida Kulla Pihelgast teistmoodi tegi, kuid seekordne potentsiaalselt nüri elamus osutus sootuks vastupidiseks — pidev võimalus samastuda tekitas hoopis hasarti ning ootamatult kirglikku soovi kaasa luua: kommenteerida, vahele karjuda ning dialoogi pidada: „see on peenar ja need on vestlused mida ma peaks peenramaal need on peenramaavestlused“ (lk 124).

Peale minu sütitab see depressiivne väikelinn ka Kullat ennast — ning mitte ainult „Peenra“ vagude vahel. Kuigi Põlva pole kaugeltki Kulla raamatu või tema eluloo peateema, ei taha sealne paigavaim ka Eesti teises otsas ja uues eluetapis teda kuidagi rahule jätta. See murrab ikka ja jälle tema loomingusse sisse: näiteks ammutab Kulla nii oma lavastusteks kui ka igapäevasteks moevalikuteks tänini inspiratsiooni just Põlva Muusikakooli pedagoogide riietumisstiilist — „väike konts väike tuunika väike kulm“ (lk 77) — ning nende õelast ja küünilisest olemusest. Võib öelda, et nõukaaegse klaverisaatja esteetika on lausa tema *alter ego* alus. Veel enam, kuna olen samuti tundide kaupa sama õppeasutuse nelja seina vahel viibinud, julgen spekuleerida, et ka Kulla heliloomingu eksperimentaalse ja kontrollitult kaootilise stiili alged võivad pärineda just sealt, mürase muusikakooli koridori rüpest, kus sünnib igal õhtul kümnete harjutajate kaeblike pillihelide ja õpetajate käredate vahemärkuste koosmõjul üks parajalt raju kakofoonia.

Mu vend on lesbi

Igal õigel väikelinnal on vähemalt üks teada-tuntud külahull, kes jaurab ja kooserdab vabalt mööda küla ringi ning keda peetakse täiesti loomulikuks, lausa asendamatuks osakeseks kohalikust floorast ja faunast. Kusjuures, täpselt sealt ühe tõelise väikelinlase tolereerivuse piir jooksebki — suuremat „teistsugususe“ või veel hullem, „teistSUGUsuse“ koormat tema kitsas rind lihtsalt kanda ei jaksa. Seega ei jää kõikidel muudel väikelinnas sündinud dissidentidel, kes aktsepteeritud ullikese mõõtu välja ei anna ning ahistavast keskkonnast põgeneda kaa ei saa, üle muud kui elada sobitumise nimel topeltelu, vahetada identiteete vastavalt vajadusele.

Ka „Peenart“ lugedes on oluline tähele panna, et täpselt nii nagu väikelinna eristujatel on varuks mitu „mina“, pole ka Gregor Kulla kui teose autor ja luulegregor kui tema lugude kangelane kaugeltki üks ja seesama isik. Kui enamasti pole taoline ilmselge vahe autori ja minategelase vahel kunstis mainimistki väärt, siis „Peenar“ suudab oma eheda kirjastiili, väga spetsiifiliste üksikasjadega ja avameelsusega ajada lugeja parajalt segadusse ning tekitada teosele realistliku mõõtme: luulegregor kirjeldab detailselt Gregor Kulla elus aset leidnud sündmusi ning jutustab lugusid selgelt äratuntavatest isikutest. Taolist lähenemist — julget mängu tõsielulise teabe ja fiktsiooni piiril — võib eesti kirjandusskeenel kohata näiteks ka Sveta Grigorjeva loomes, kelle luule- ja pärismina vaheline suhe on samuti võluvalt hägune. Sirbis ilmunud arvustuses „Sveta olemise servad“[2] sõnastas Saara Liis Jõerand tabavalt, et väljamõeldu „ühtelangevus reaalelu faktidega lisab [loodule] jõudu ja tõsiseltvõetavust“: teravaid küsimusi käsitledes „oma hääle ja näo“ kasutamine on eriliselt mõjus tööriist. Ka „Peenras“ avatakse teemasid sageli läbi Kulla isikuandmete filtri, kuid mitte ainult — probleemide isikustamises mängivad suurt rolli ka tema ümberkaudsed, kelle (argiseid) mõttekilde ta agaralt kunstiks ülendab: „nele ütles“ (lk 8), „helena ütles“ (lk 35), „erkki-sven ka vastas mulle“ (lk 37), „luuletaja piret ütles“ (lk 81). Üleüldse on usutavuse lõkse ehk paralleele ja seoseid päris eluga teoses rohkem kui Põlvas passateid ning seega olen isegi natuke pettunud, kui pärast paljutõotavalt mahlakaid klatšiepsioode selgub, et „see pole päevik päevikut kirjutan mujale“ (lk 54). Õnneks tehakse „Peenra“ viimastel lehekülgedel naiivsele lugejale puust ja punaseks, et autor viljeleb lihtsalt autofiktsiooni kui (vähemuskirjandusele omast) loomisviisi, ning tuletatakse talle meelde liialdust kui ilukirjanduse põhivõtet.

Paralleele ja seoseid päris eluga on teoses rohkem kui Põlvas passateid.

2 Saara Liis Jõerand. „Sveta olemise servad“ — Sirp, 26.01.2024.

Kuigi „Peenart“ reklaamitakse vähemuskirjandusena, polnud Kulla sõnul selle liigituse saavutamine kuidagi teadlik püüe, vaid pigem tema lihtne soov käsitleda teemasid, millest muidu ei räägita.[3] Tõepoolest, „Peenrasse“ mahub palju väikseid ja väeteid: lisaks Põlvale, kellest mitte keegi teine nagunii ei kirjuta, võtab ta üles ka naiste väheesindatuse teema eesti kultuurikaanonis ning lahkab võimupositsiooni kuritarvitamist ja vägivalla avaldumisvorme konservatiivsetes õppeasutustes. Kõige kirglikum sõnasõda käib teoses aga seksuaalvähemuste diskrimineerimise vastu ning seda tehakse sealjuures vägagi targalt, näiteks netikommentaatorite sõimuarsenale enda kasuks pöörates: „mis „kväär“ ja „kväärima“ pede ja pedema ma tegin otsa lahti mulle võib pede öelda“ (lk 20). Muide, sarnast etteheiteid omaks võtvat ja vastaspoolt relvituks tegevat pehmet, ent kavalat vastupanuvormi LGBTIQ+-kogukonna normaliseerimiseks võis mullu suvel täheldada ka eesti muusikapõllul: „Peenrast“ pool kuud varem ilmavalgust näinud Florian Wahli hitt „Mu vend on lesbi“ on üks edukamaid näiteid, kuidas üdini vastandlikust ja ebaloogilisest lausest võib saada täielik ilmselgsus, kui seda lihtsalt piisavalt palju korrata.

Keelemoepolitsei

Peenar kui ristkülikukujuline pinnakõrgendik (taime)kultuuride edendamiseks on äraütlemata leidlik kujund illustreerimaks väikelinlikku naabri-valvede ja detsibelli-tiinade ühiskonda, kus tegeletakse hoolimise ja hoolitsemise nime all pigem poolagressiivse hooldamisega, lakkamatu püüdega üksteist (ümber) kasvatada. Pole võimalik läbi sõrmede vaadata, kui üks naaber on luud ja teine loll nagu labidas — tuleb piiluda kardinate vahelt ja sellest kõigile teada anda. Avalik häbipost töötab alati: kui varem võis peedistavaid sõimurahesid kuulda trepa ees, panelkade vahel, garažka taga või poes, siis tänapäeval on teineteist „suunav“ siunamine kolinud sotsiaalmeediasse. Kusjuures, näiteks põlvakad on selleks tarbeks loonud lausa oma Facebooki grupi, mille tõsiseltvõetavuse garantiiks on selle suurejooneline nimi — Põlva kodanik. Sealsed kodanlased armastavad üle kõige tähti närida, luuser on see, kes tühjast tüli teha ei oska.

„Paletile kooloneid komasid virutada sa tahad, kuid elus peab muid asju ka tegema.“[4] Väikestes Lõuna-Eesti linnakestes üles kasvanud loojate[5] teravaid sööste keelendite vastu leidub maastikul mitmeid — üks „Nikolai“ teise järel. Ka Gregor Nikolai[6] Kulla põlvakodanlikud hambad

3 Vt https://kultuur.err.ee/1609418515/gregor-kulla-kvaarkirjandust-ei-ole-eestis-palju.

4 Lonitseera. „Nikolai“ — „Tapeet“, 2022.

5 „Nikolai“ sõnade (ja muusika) autor Kaisa Kuslapuu on pärit Võrust.

6 Gregor Kulla (praeguseks kustutatud) FIE nimi Inforegistri andmebaasis aastast 2020.

on ikka ja jälle tähtede närimise järele verel olnud: näiteks pilkas paar aastat tagasi Kulla oma Instagrami *story*'s neid püüdlikke — „liigne agarus ajab mind öökima" (lk 137), — kes peavad vajalikuks rõhutatud viisakusest kirjutada „Sina" suure algustähega. Muide, mina isiklikult tundsin end niivõrd isiklikult puudutatuna, et muutsingi enda kirjutamisharjumusi ning pisendasin oma s-e — teen seda tänase päevani. Kulla kui tõeline keelemoepolitsei jätkab uute keeletrendide seadmist ka „Peenra" kaante vahel ning tema stiil on endiselt häirivalt nakkav: olles läbi lugenud kõigest pool teost, märkan, kuidas mu niigi üsna paljusid keelereegleid eitavast ja eiravast sõnumitele vastamise viisist hakkavad Kulla eeskujul tasapisi kaduma ka kirjavahemärgid. Mõtted voolavad ilma nendeta lihtsalt vabamalt, pika ühtlase jadana ning — päeva lõpuks pole ju mitte mingit vahet, kas kohtuksime sinuga täna õhtul kell 20.30 või alles viie aasta pärast, ringil 2030. Ek(i-)s?

PA-PA-PARIM PEENAR

Vormilt on „Peenar" tõepoolest nii peen(ar), kui üks peenar üldse olla saab: esmapilgul jätab raamat nii visuaalselt kui sisuliselt üsna hoolitsemata ja harvendamata, vaba käega külvatud aialapi mulje. Teose teemasortiment on lai, silme eest kirjuks võttev tihnik, kust pole justkui ühtki mõttealget välja kitkutud: võrdne õigus vohada ja suureks sirguda on nii *first world problem* stiilis miks-keegi-mu-instapilte-ei-laigi kui ka igavikulistel ekstradiipidel küsimustel ning traumeerivate lapsepõlva-kogemuste järellainetustel. Teksti külv on ebaühtlane: kui ühes „Peenra" otsas ei mahu Kulla reavagude vahele liikumagi, siis teises on tärganud vaid üksikud lause- või sõnakatked. Illustratsioonid, mida leidub samuti vaid teose tagumises pooles, mõjuvad koos üle terve raamatu laiali laotud miniatuursete (meemi)piltidega nagu hernehirmutised, kes lugejat aegajalt Kulla süntaksivaba teadvusevoolu transist üles ehmatavad.

Kui aga piisavalt kaua „Peenras" sonkida, käsi mullaseks teha ning näpuga järge ajada, saab üsna pea selgeks, et tegelikult on sealne korralagedus üdini näilik. Isegi tema mõõdutundetult räntivas kaevasin-augu-ja-karjusin-sisse-kirjaviisis on võimalik täheldada selget loogikat. Teatud seaduspära peitub näiteks tekstide paigutuses: pikale heietusele järgneb tihti lühike, kohati täiesti suvaline argielu kommentaar, millel pole eelneva jutuga mitte mingit ilmselget sisulist seost, kuid mis töötab efektiivselt igasuguse tõsiduse ja melanhoolsuse maandajana: „eelistan alati bussisõitu autosõidule" (lk 91). Toimetamisreha olemasolu kinnitavad ka taandread, mis lisavad tekstimassiivide vahele (r)õhku ja pause ning tekitavad punkti või puändina toimivaid löövaid fraase. Atraktiivsena mõjuvad nii tahtlikud näpuvead „ma ei pane kunagi oma kod ust lukku" (lk 92)

kui ka märkmeäpilikult kaootiline segadus kui kaval struktuurivõte, mille mustandilikkus võimendab kirjutatu usutavust. Tekstide ülesehituse teeb huvitavaks ka see, et kuigi Kulla ei kasuta värssi, joonistuvad siiski aegajalt ühe lehekülje lõikes välja riimuvate sõnade mustrid, nt *amen-ramen-atmen* (lk 8).

Loe kapsaks!

„Peenra" üks tunglevamaid alltekste näib olevat püüe liikuda edasi: unustada kodulinn, pühkida lapsepõlva tolm ja taak õlgadelt ning kasvada väiksest Põlva kodanikust suureks maailmakodanikuks. Kuna tal näib see üsna edukalt sujuvat, ei ole mõtet lootma jääda, et Kulla enam kunagi oma kasvulava kui kirjandusliku ainese juurde uuesti tagasi pöördub. Siiski-siiski, „watch me wish" (lk 147), sest katmata jäänud põlva-materjali jagub: Aasa pood „noh olgem ausad igasugune aasaluule võib ka erootiline olla"[7] ja Pargi baar muusikakooli kõrval ja ja ja mida kõike veel. Ent mis seal ikka — kuni uut veel pole, kuni Põlva veel kirjasõnas värske on — loen ja loen ja loen — loen „Peenra" kapsaks.

7 Vt Heneliis Notton. „Umbrohuämber ehk Gregor Kullaga Energia kohvikus" — Värske Rõhk, nr 90, 2024, lk 38.

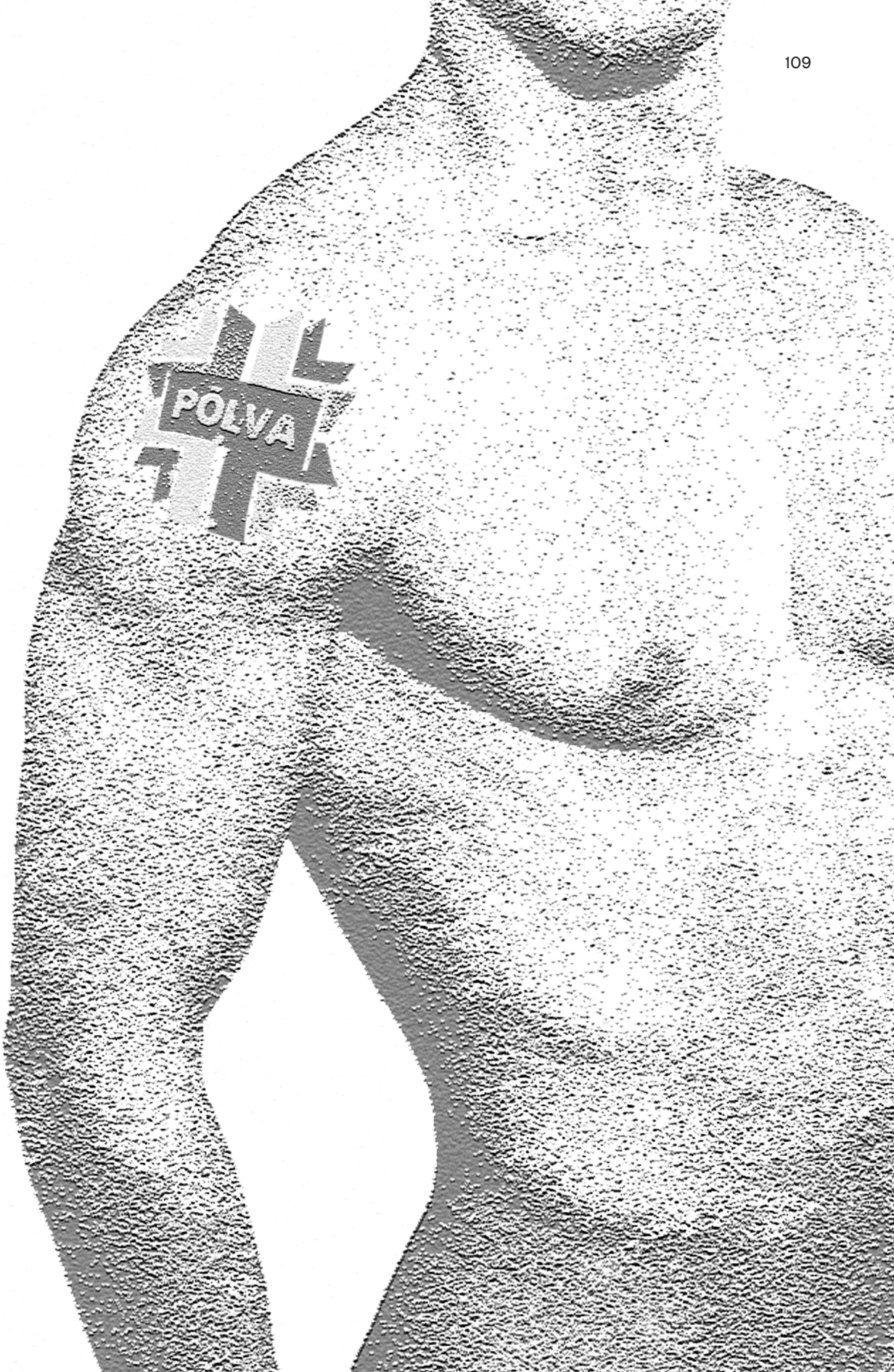
PÕLVA

Kuidas ennast üles leida?

Gregor Kulla

Édouard Louis
„Muutuda: meetod“
Varrak, 2024
Tõlkinud Tõnu Õnnepalu

Ma kuulan Édouard Louis'ga tehtud intervjuusid, kus ta räägib oma raamatust „Qui a tué mon pere“ („Kes tappis mu isa“, 2018), mis räägib tema isast, isa soo (edaspidi tähenduses *gender*) ja ühiskonnaklasside seostest. Sellest, et neid on raske eraldi vaadata — keeruline on leida inimesega seotut, mis sooga ei seostuks. Sugu peidab end *kõigis* ühiskondlikes suhetes ja pean seda endale sageli meelde tuletama. Paistab, et sugu oma truus tähenduses pole alati nähtav, sest viis, kuidas enamik inimesi seda tajub, kipub peituma nii sügaval alateadvuses, et see tundub „normaalne“ ja loomulik-looduslik[1]. Me ei märka seda, niisamuti nagu me ei märka, kas keerasime kodust väljudes ukse lukku. Kurat, kas keerasin ikka ukse lukku?

Mul on Édouard'i juttu kõle kuulata. See on vist neljas või viies intervjuu, mida jälgin. Mõnes aspektis kehv tunne aheneb, isast kuuldes aga süveneb. Édouard toob välja, et madala sissetulekuga ühiskonnakiht, milles ta üles kasvas, on läbi imbunud toksilisest maskuliinsusest. Terfid (*trans-exclusionary radical feminist*) ja toksilised mehed on kui ühe mündi kaks poolt — mõlemad hoiavad paaniliselt kinni (ajalooliselt meeste kujundatud) soonormidest ja vist vihkavad teineteist. Édouard'i isa pidi võtma omaks maskuliinsuse, et teda külas pedeks ei pitseeritaks. Ta vaidles vastu õpetajatele, kehtestas oma ülemvõimu, kukkus 14-aastaselt koolist välja, tegi seetõttu rasket tööd ning ei rääkinud oma muredest.[2]

Tekkis kõle tunne, sest Édouard räägib peaaegu igas intervjuus, kuidas ta pääses töölisklassist, alevist, vaesusest ja nendega seotud õudustest, ent ka sellest, kuidas ebaõiglane sotsiaalpoliitika on ära rikkunud tema isa tervise ja kuidas Édouard tahab teda aidata. Jutust ei selgu aga, kas isa vajab üldse abi. Kohati jääb mulje, et autor räägib oma isa eest,

1 Vt https://www.coe.int/en/web/gender-matters/exploring-gender-and-gender-identity.

2 Vt https://www.youtube.com/watch?v=JeNRF7EwGJI.

ja mul on tunne, et ta vaatab talle, töölisklassile ja vaestele inimestele ülalt alla — ta tahab neid päästa. Mina ei tea, mida Édouard'i vanemad tunnevad, kuidas mõtlevad. Ma ei tea, mis tunne on üles kasvada Põhja-Prantsusmaa alevis. Võib-olla on see tõesti nii õudne, et inimesi tulebki sealt päästa, sest muidu kannatad ja kõnged.

Mida ma aga tean, on see, et ma olen kahe käega teistsuguste lugude kirjutamise poolt! Nende inimeste lugude, kes neid ise rääkida ei saa. Kõik muu tundub nende kõrval igav. Édouard on öelnud, et kasutab lugude jutustamiseks memuaari- või biograafiavormi, sest nii on lugeja teadlik sellest, et inimesed, kelle kohta ta loeb, on päriselt olemas, et nad ei ole välja mõeldud, et autor ei valeta. Ta mainib ka, et tema keha lihtsalt ei suutnud kirjutada klassikalist ilukirjandust, sest ausalt kirjutamine oli hädavajalik.[3] Milleks fiktsioon, kui päriselu õuduseid ei ületa ükski väljamõeldis?

Nii biograafia, memuaar kui ka minakirjutus on olulised väljendusviisid just nimelt keeruliste kogemuste sõnastamisega tegelevas vähemuskirjanduses. Selle üle on arutlenud ka kirjanik ja filosoof McKenzie Wark: „Kes on olnud romaaniajaloos kõrvalised tegelased? [—] Nüüd võib küsida, milline peaks see vorm olema, mille kaudu kväär- või transinimesed saaksid esineda. [—] Ja mugavuse huvides võib seda kutsuda minakirjutuseks."[4] Ka kirja- ja intervjuuvormi, mida „Muutuda: meetodis" on kasutatud, kohtab LGBTQ+-kirjanduses palju. Wark jätkab: „Ma arvan, et tekst adresseeritakse kindlale inimesele, olgu ta siis päris või kujuteldav, et raamistada, kuidas sa tahad, et lugeja — kes on siis kolmas vaatepunkt — kirjutist vastu võtaks. Kui kuulud vähemusrühma, ei ole sul kuigi palju voli määrata, kuidas sind tajutakse või loetakse. Aga sul on võimalik kirjutada teksti sisse selline lugeja, kes näitab, kuidas sa soovid, et sind loetaks."[5]

Suur peatükk: Ego

Et alapealkiri maomahla suhu ei tooks: ma ei taha, et sõna „ego" siin kuidagi parastavalt mõistetaks. Meil kõigil on oma ego. Tahan sellest kirjutada, sest lugedes mõtlesin omajagu egole. Olen pea iga lehekülje raamatus täis sodinud. Mul tekib heade teostega (või autoritega) kahekõne. Ma ei kommenteeri, vaid vastan. Nii saan kellegagi rääkida, sest mulle meeldib rääkida. Ei pea endaga rääkima. Seega võib kõike järgnevat lugeda kui

3 Samas.

4 Gregor Kulla. „Gender is a language, and it could be fun to play with if there wasn't so much power and coercion attached to it. Interview with McKenzie Wark." — A Shade Colder, november 2023.

5 Samas.

omamoodi kahekõnet. Pärast raamatu lõpetamist kirjutasin oma tädile, kes elab osati nagu Édouard'i kirjeldatud väikelinna töölisklass, et palun loe, see raamat on minust. Ja siis ma hakkasin mõtlema, et oota, midagi on muuti.

Niisiis, Édouard jutustab meile loo geipoisist, kes kasvab üles alevis, vaeses töölisklassi kodus, mis haiseb praeõli, rassismi ja homofoobia järele. Teda kiusatakse koolis ja kodus, mistõttu kolib ta piirkonna suurimasse linna ja kohtub seal keskklassiga. Leiab endale sõbra, kelle kombed ära õpib, et oma jälestusväärsest töölisklassi kuvandist lahti saada. Siis tutvub ta kultuurieliidiga, kolib Pariisi ja õpib ära pealinlaste tavad. Taas põhjusel, et pääseda võimalikult kaugele oma lapsepõlvest: „Muuta oma nime, muuta oma hambaid, muuta oma välimust, muuta oma naeru." (lk 178)

Tuli tuttav ette küll. Ka minu väikelinna töölisklassi kodu haises kui rääsunud õli, rassism ja homofoobia. Ka mind kiusati koolis, kodus vähem. Ka mina kolisin piirkonna suurimasse linna ja hiljem pealinna. Ka mina õppisin ära, kuidas rääkida nagu „normaalne" inimene, käituda nagu „normaalne" inimene, mõelda nagu „normaalne" inimene jne. „[M]äletan, et ma tahtsin meie alevist lahkuda, saada rikkaks, võimsaks ja kuulsaks, sest ma arvasin, et võim, mille annaksid mulle rikkus või kuulsus, võiks olla revanšiks sinu ja selle maailma vastu, mis mu välja oli tõuganud. [---] Mu kättemaksuks pidi saama mu edu." (lk 22–23) Tahtsin tollal *nii* väga, et keegi tunneks minu üle uhkust, samas teadsin, et see ei ole võimalik, sest liikusin ringi kui pomm, mis võib iga hetk kõik enda ümber õhku lasta.

Sellegipoolest olin tollal vist ikkagi õnnelik. Või neutraalne, ma ei tea, mul polnud enda läbielamisi kellegi teisega võrrelda: „[k]õigepealt pidin ma jõudma gümnaasiumisse, et üldse oma lapsepõlve *näha*." (lk 32) Ma ei lugenud raamatuid ega vaadanud filme. Vaatasin animet ja mängisin arvutimänge (LoLi, Smite'i, Minecrafti, Dotat jne). Tartusse kolides sain teada, et saab ka teistmoodi — ma ei pea taluma sülitamist, löömist, mõnitamist, alandamist jms. Tallinnas muutus kõik veelgi. Justkui *kõik* oli teistmoodi: suhted, inimesed, nende harjumused, ootused, eelistused: „Nad ei olnud kasvanud samas maailmas kui meie ja nende kaudu avastasin ma mitte just oma klassikuuluvuse, sest tegelikult olin ma sellest alati teadlik olnud, vaid pigem selle, mida too kuuluvus tegelikult, konkreetselt tähendab. Koolikoridoris rääkisid nad teatrist, kinost, nad jutustasid oma vaheajareisidest." (lk 32) Olin kinos käinud vist ühe korra, klassiga teatris paar korda ja kuni põhikooli lõpuni oli kaugeim väljamaareis Lätti. Aga ma kohanesin ja kohanen (nüüd peamiselt endaga) psühhoteraapia ja uute võimaluste toel edasi.

Teadsin (v-o liiga) varasest east, et ühel päeval tuleb mu saladus välja ja mind jäetakse maha või mina pean teised maha jätma. Mu õnn oleks läbi. Ei oleks osanud suuremat häbitunnet ette kujutadagi. Naljakas, et samal ajal oli mul hoopis selle häbi pärast häbi ja nii saigi kohanemisest, imiteerimisest nõiaring, häbist eneseviha, mis omakorda traumeerib. „Aastate jooksul oli kellegi ja millegi matkimine, iseenda varjamine, seesmine enesevihkamine teinud minu vaimsele ja emotsionaalsele tervisele tohutut kahju,“[6] märgib kirjanik Michael Handrick homoseksuaalsuse ja vaimse tervise seostest kõnelevas raamatus „Difference is Born on the Lips“. Kehalised kannatused kuhtuvad selle tunde kõrval. Pigistasin õnnest, et keegi ei tea, välja kõik, mis võimalik, nägin oma lapsepõlve läbi nostalgiaprisma, sest teadsin, et see võib iga hetk läbi saada. Mu heaolul on parim-enne-silt peal. Iga samm, iga käeliigutus, silmapilk, sõna oli kui saladuse kiivaks varjamiseks, vastupidise tõestamiseks. Kirjanik Seán Hewitt nendib aga kvääridentiteeti eritlevas autobiograafilises romaanis „All Down Darkness Wide“, et iga ema, isa, sõbra, õpetaja, möödakäija naeratus paistis kui tunnustus selle saladuse hoidmise eest.[7]

Häbi tundub olevat meil Édouard’iga ühine.

Häbi tundub olevat meil Édouard’iga ühine, ainult et erinevalt minust varjas tema oma töölisklassikuvandit. Meid eristab ka see, et mina jäin pere juurde ja *convert*’isin oma ema peaaegu kõige *woke*’imaks inimeseks, keda tean. Édouard põgenes perekonna ja seeläbi iseenda mõtete eest — sisemine homofoobia oli raamatus kõrvalliin, millest ta palju ei kirjuta. Ta ütleb, et alevist põgenes ta ennekõike ühel põhjusel: selleks oli tema iha ja alevi sallimatus selle vastu: „See, et mind tõmbab teiste poiste ja meeste poole, oli mulle alati selge olnud.“ (lk 99) Édouard tahab nähtavasti öelda, et alevi homofoobsus (ja tema enda sisemine homofoobsus) on pärit töölisklassi kuulumisest.

Kui mul hiljuti emaga tema kunagisest homofoobsusest juttu tuli, ütles ta, et kartis, et saan haiget. Ta kardab senimaani, et keegi tuleb mulle kallale ja lööb maha. Seda ma-kardan-et-sa-oled-õnnetu-pilku või grimassi tunnen mõnelt sõbralt-tuttavalt (kehval päeval ka endalt) mu enda või mõne teise LGBTQ+-inimese poole kumavat. Sest minusugused on ju õnnetud. Teisalt saan aru, kust see hoiak tuleb — nii meedias kui ka raamatutes kõneldakse valdavalt vaimsest ja kehalisest vägivallast, mis vähemusrühmade liikmete vastu toime pannakse. Uudislugude neutraalse

6 Michael Handrick. „Difference is Born on the Lips. Reflections on Sexuality, Stigma and Society“ — Cheltenham: Flint Books, 2022, lk 45.

7 Seán Hewitt. „All Down Darkness Wide: A Memoir“ — London: Penguin Random House, 2022, lk 119.

kajastamise asemel jäävad kõlama hetero- ja *cis*-normatiivsed hoiakud.[8] „Ma kardan, et sa oled õnnetu“ tähendab pigem „ma kardan, et kui iseendaks jääd, muudame su õnnetuks,“ kirjutab Hewitt.[9]

Édouard ei tundunud raamatus eriti õnnelik (ma loodan, et täna ta tõesti seda on, nagu ühes intervjuus ütles). Ta kritiseerib maailma, mis ei lubanud tal õnnelik olla, esitledes seda kui Monopoly mängu, mida ta ise innukalt võita püüab. Mängu alguses paistab Édouard'i partii kulgevat süngel joonel, õnn ei ole tema poolel ja tal tuleb midagi ette võtta. Ta paneb pea tööle ning haub targu plaani. Ta korrutab oma peas, et igaüks on oma õnne sepp, „ma pean selle mängu võitma!“. Ja ennäe, võidabki. Strateegia, mis talle loorberipärja pähe punus, oli kontroll: „Mina tahtsin muuta kõike ja ma tahtsin, et iga asi mu muutumise protsessis oleks teadliku otsuse tulemus. Ma tahtsin, et nüüdsest oleks kõik mu tahte kontrolli all.“ (lk 167) Ka mina tahtsin üht mängu võita, aga Monopoly see polnud. Pigem selline mäng, mida keegi minuga kunagi mängida ei viitsinud ja kus keegi vist midagi ei võitnud. Ma mängisin Raamatukogu ja Kontorit. Sõna otseses mõttes. Ja Dragi, aga seda endale teadmata. Aga ka väga innukalt, *väga* innukalt.

Louis' loomingu algimpulss on tema enda kannatus.

Édouard'i kriitika on poliitilist laadi. Sügavat eneseotsingut (ega lahendust) teoses ei kohta, areng on valdavalt väline. Ka Édouard'i iha, mis ta alevist välja kihutas, ja selle vihkamine leidis lahenduse mitte iseenda, vaid välise (mõnes mõttes ka sisemise, *if you know what I mean*), Pierre'i kaudu: „Ta tuli mulle Carnot' bulvari korterisse külla ja me olime vahekorras. [---] Iga toll temast oli sünonüüm sõnale „Vabadus“ [---]. Vabadus kõige selle kiuste, mida maailm minust tahtnud oli.“ (lk 105) Töölisklassi pere ja alev ei võtnud küll Édouard'i omaks ja ta soovis neist kaugele eemale pääseda, aga oma lapsepõlve eest ei olnud niisama lihtne plehku panna. Iga kord, kui arvad, et nüüd, nüüd ma pääsesin!, naksab ta sind valusalt persest. Ja aina valusamini, kuniks perse katki, perse valus. Selmet nõiaringis sammuda, võiks leida koha, kust ringi sisse vantsiti.

Kohanemine *within*

„Muutuda: meetod“ valgustab läbi väikestest kohtadest pärit teistsugustele inimestele omase käitumise, kirjeldab (välist ja sihilikku) muutumist ja

8 Vt https://www.q-space.ee/uudised/muutustega-tempot-hoides-lgbtq-teemad-eesti-meedias.

9 Seán Hewitt. „All Down Darkness Wide“, lk 22.

kohanemise paradoksaalsust. Rõhk ei ole kogemuse käsitlemisel ega mõtestamisel, vaid selle esitlemisel. Edu saavutamine ja töölisklassist pääsemine on küll tore, aga ega see midagi peale välise lahenda. Käitumine, kõne ja väljanägemine on uhkem, ka raha on nõksu võrra enam, sind ümbritsevad sallivamad inimesed, aga sees peeretab ikka see sama väike alevinolk. Nüüd on ta haisuluku sisse müüritud. Ja raisk, see hais, mis sealt ninna hoovab, on vänge.

See on kohanemise või muutumise paradoks. Nii minul kui Édouard'il, aga ka Hewittil ja Handrickil, ma usun, pole jäänud üle muud kui kohaneda, imiteerida, muutuda juba sellest hetkest saadik, kui saime aru, et midagi on teisiti. Oleme proovinud ümbritsevas keskkonnas ellu jääda — just nagu kameeleon, kes suudab hetkega sulanduda nii marmori kui ka muldpõrandaga. Kohanemine saab niivõrd käppa, et sellest võib saada omamoodi sport, aga nagu iga spordialaga, on pärast pingelist hooaega vaja end pilvepiirilt alla tuua, puhata ja mõelda. Kus ma olen ja kes ma olen? Ja kes on see, kes kohaneb?

Édouard paistab soovivat teisi (ja vist ka ennast) aidata. Ent selmet läheneda kaastundlikult, ta hoopis kõssab poliitilisele ebavõrdsusele, kurjusele, töölisklassi muredele, teisestamisele. Tema loomingu algimpulss on tema enda kannatus, millest ei kasva raamatu jooksul midagi suuremat välja, ta kasutab kannatust hoopis selleks, et ennast selle sees üles leida. Édouard jätkab hoopis LGBTQ+-inimeste kurba kuvandit, mis jätab mulje, et nad ongi õnnetud, sest kõik, mis nendega juhtub, on õnnetus.[10] See viib tupikteele, sest kannatus muudkui jätkub. Keegi teine peale iseenda ei saa seda ära võtta.

Selleni me ka raamatu lõpus jõuame. Édouard kukkus suurest edust hoolimata enese silmis läbi. Teda (vist) aitas selle raamatu kirjutamine, millega ta teenis nii palju raha, et sai endale Pariisi korteri osta! Tahaks, et ka Eestis oleksid samasugused võimalused. Kirjutad hea raamatu ja saad endale Tallinnas korteri soetada. „Kas ma olen mõistetud igavesti lootma teist elu?" (lk 220) küsib Édouard raamatu lõpus. Pariisi korterivõtmed pihus, aga nagu näha, ei ole ikkagi küllalt.

Seán Hewitt, kellele oli valetamine nii lahutamatu osa elust, et tal oli endalgi keeruline aru saada, mis on tõsi, mis mitte, näeb ühe väljapääsuna enese uuesti avastamist: „Aastaid ja aastaid kureerisin oma kombeid, hobisid, muusika- ja kirjandusmaitset, sõprusringkonda, riideid, soenguid. Igast välisest detailist sai võimalus tähelepanu kõrvalejuhtimiseks, viis tagada, et inimesed ei näeks mingil juhul minu varjatud külge. [---] Vormisin end vastavalt maailmale, nagu ma selle

10 Olen sellest pikemalt kirjutanud Feministeeriumis, vt feministeerium.ee/trans-gei-ja-onnelik.

eest leidsin: sellele vastandudes või sellega kooskõlas; reguleerisin ennast, kontrollisin ennast. [---] Olin otsustanud end peita. Olin elanud topeltelu, ära lõigatuna oma tõelisest minast, nii et selleks ajaks, kui täiskasvanuikka jõudsin, pidin hakkama end taasavastama — või taastama.“[11] Ja see ei ole üldse lihtne. Nagu on öelnud RuPaul: „If you can’t love yourself how in the hell are you gonna love somebody else?“

11 Seán Hewitt. „All Down Darkness Wide“, lk 184–185.

Suur Armastuslugu

Emma Lotta Lõhmus

Alice Ʒeniter
„Kes neid jõuaks lahuta“
Loomingu Raamatukogu, 2024
Tõlkinud Maria Esko

> „I love you, I love you, I told you I do / It’s all I’ve ever ƒelt, I’ve never ƒelt so well / And iƒ you don’t know it, I wrote you this tune / To be here loving you when I’m in the tomb / System in our hearts, you only had it beƒore / Echo, echo, echo, the lights, they go“[1]

Mullu suvel ilmunud suurepärase tõlke autor Maria Esko kirjutab raamatu järelsõnas järgmiselt: „„Kes neid jõuaks lahuta“ on verinoore loomeinimese reaktsioon sündmustele tema kodumaal kindlal ajahetkel, aga ka suurematele muutustele tema põlvkonna mõttelaadis ja meie ühises väärtusruumis“.[2] Kahetuhandendate Prantsusmaal aset leidev lugu koondub Alice’i ja Madi ümber, kes otsustavad Madile kodakondsuse saamiseks fiktiivselt abielluda. Süsteemse rassismi, lõppematu bürokraatia ja perspektiivitu tulevikuga leppimine ei tule kõne allagi ning vaba, võrdse ja inimliku elu nimel proovitakse takistustest koos läbi murda. Ʒeniter lahkab Alice’i ja Madi sõprust ning suureks saamise teekonda, millele vajutab templi Suur Rassismilugu — kollektiivsetest ja isiklikest konƒliktidest koosnev labürint, mis ulatub nii keelde, identiteeti kui ka sõbra seitsmeteistkümnendale sünnipäevapeole.

„Ma olen põlvkonnast, kelle elu tuleb kehvem kui tema vanematel...“ (lk 7) Teos algab peategelase monoloogi või manifestiga, kus järjestatakse asju ja tunnuseid, mis iseloomustavad nullindate algust ja mis on hämmastavalt sarnane Annie Ernaux’ romaaniga „Aastad“: „Kõik pildid

1 Fontaines D.C. „I Love You“ — „Skinty“, 2022.

2 Maria Esko. „Saateks“ — „Kes neid jõuaks lahuta“, lk 129.

kaovad kunagi.“[3] Nii Ʒeniter kui ka Ernaux kirjutavad üles ühe ajastu märke, võtavad kokku teatud perioodi ühe kollektiivi jagatud reaalsusest. Nagu kinnitaks tahvlile kaardi ja torkaks nööpnõelad kõige suurema assotsiatsioonipotentsiaaliga kohtadesse. Kuulun ise Ʒeniteri-järgsesse põlvkonda (tajusin seda vahet näiteks keelekasutuses — väljendid nagu *millestki savi olema*, *tipp-topp kostüüm*, *sitaks stiilne* ja *plõksima* meenutasid mulle keskkoolinoorte eludest rääkivaid seriaale, mida vaatasin kaheksa-aastase imetlusega umbes aastatel 2010—2011 ja mis näisid olevat minu toonasest maailmast nii kategooriliselt lahus). Sellest hoolimata kerkis juba teose alguses esile palju enesestmõistetavaid äratundmisi: „Ma olen rahvusvahelise terrorismi põlvkonnast, ma olen üleilmastumise põlvkonnast“ (lk 7), „Ma olen kliimasoojenemise põlvkonnast ning jääkarude ja jääkilpide tulevikust rääkivate nutuste dokfilmide põlvkonnast“ (lk 9) jne. Ka toon on kodune — iroonia ja sooja tõsiduse vahepealne, vahetu, kord aus ja kord põiklev, aga ennekõike ikkagi aus, terav, aus ja terav. Ʒeniteri stiil on väga kinematograafiline — ta maalib sõnadega pilte, etendab stseene, mis ärkavad visuaalselt ellu. Kõnekeelsed väljendid ja aistingulised detailid tekitavad tihedaid, terviklikke ja realistlikke kujutluspilte: „Saint-Micheli jaama juures, terve aasta, igal reedel kell 21, oma vikerkaarevärvilise jope ja tubakalõhnaga. Iga kord, kui ma metroo-trepist üles jõuan, näen teda toetumas vastu roostes piirdeaeda, ta viskab koni sõrmenipsuga minema, küsib mult *Wassup* ja patsutab seljale.“ (lk 76) Autor on oma tekstide filmilikkust ka ise kinnitanud, öeldes, et kirjutades on tema eeskuju teater — sõnadega stseenide etendamine, mis oli enne kino leiutamist kirjanduse peamine ülesanne.[4] Taipan, et äratundmistunne, mis mind lugedes teosega seob, tuleneb lisaks teemadele ka stiilist — mul on tunne, et olen sellises olukorras olnud, mhm, mälestus kellegi elutoast kerkib kehas üles, diivan oli kare, sukkpüksid libedad ja rõdult tuli külma õhku... Samuti on tihti just äratundmistunne see, kust hakkab idanema sõprus — midagi meie elukogemustes/hoiakutes/maitses kattub. Seega näib, et teos saab hakkama kontaktide tekitamisega mitmel tasandil: nii ühiskondlikul, stilistilisel kui ka emotsionaalsel.

Sõprus ongi sõrestik, millele teos toetub.

Sõprus ongi sõrestik, millele teos toetub. Alice’i ja Madi sõprus on üks neist kadestusväärsetest, kus teineteist tuntakse juba sünnist saati, koos on läbi elatud kõik murrangulised ja valusad suurekssirgumise sündmused, paremad ja halvemad ajad ning vapralt ära talutud iidsed ette-

3 Annie Ernaux. „Aastad“ — Tallinn: Tänapäev, 2023, lk 7. Tõlkinud Sirje Keevallik.

4 Vt https://youtu.be/i4InMP8Orgg?si=LG78RA76sCROp.

heited teemal „poiss ja tüdruk ei saa sõbrad olla!“. Ʒeniter dokumenteerib seda sõprust (ja sõprust üleüldse) jaokaupa: tükk tüki haaval harutab ta lahti peategelasele kallite inimeste olulisuse ja eripära, nii et nood muutuvad mitmekihilisemaks ja asetuvad lugeja vaimusilmas ajateljele, kus isiklik ja ühine seisavad tihedalt teineteise kõrval. Kui palju me üldse mõtleme sõprusele, sõpradele oma elus? Eesti kultuuriväljal ringi vaadates näib, et viimasel ajal kõnetab see teema aina rohkemaid[5] — tõepoolest, kahekümnendates eluaastates inimesele ei ole ju ainus sotsiaalne väljund paarisuhe, nagu võiks ehk tüüpilist verstaposti ette kujutada. Kuidas me oma sõpradele armastust jagame? Milliste sõnade, ʒestidega? Miks on üksindus praeguse aja üks suurimaid haiguseid — kas sellepärast, et hindame romantilist suhet kõrgemalt ja hülgame sealjuures kõik teised tähenduslikud suhted? Tahaksin nagu Sarah Kane „öelda sulle sa oled suurepärane ja kallistada sind kui sa oled rahutu ja hoida sind kui sa oled haige“[6] või nagu Alice Ʒeniter: „Mad on olnud katastroofide juures, arvutirikete, valusate lahkuminekute juures, kui oled pidanud mikrolaineahju läbi terve Pariisi tassima, terviseprobleemide juures, Mad oli kohal su esimese avaldamise puhul, sigari ja lillekimbuga, ja kõigil su etendustel keskkoolist saati.“ (lk 79) Selliseid loeteluvalanguid on teoses mitu, võibolla sellepärast, et niivõrd kõikehaarava ja tingimusteta sõpruse väljendamiseks oleks igasugune teistmoodi lauseehitus ahistav ja vähene. Samasuguste valangutena antakse edasi ka ƒrustratsiooni, viha, ahastust ja väsimust, mida tekitab loo ühiskondlikus reaalsuses vohav süsteemne diskrimineerimine. Ent samasugune reaalsus jätkub paraku ka väljaspool romaani.

2023. aasta lõpus hääletas Prantsusmaa parlament vastuolulise immigratsiooniseaduse poolt, mille kõige ekstreemsemad muudatused lükati küll hiljem tagasi, kuid mille edu laseb paremäärmuslusel näida ohtlikult normaalsena. Nagu ütleb ka Ʒeniter raamatu lõpus intervjuus: „Olukord ei ole sama, mis romaani kirjutamise ajal: see on hullem.“[7] Rassism, mis saadab romaanis Madi (ja teisi) kogu suurekssirgumise aja (ja mis kardetavasti sellega ei lõppenud), demonstreerib end igal pool: ühistranspordis, ametnike kabinettides, koolihoovis, perekonnaseisuametis, paberivirnades, tänavatel, uute tuttavate tagaaedades, sõnavõttudes, nii vargsi kui täiesti avalikult heidetud pilkudes. See märgistab elud nii jõhkralt ja Ʒeniter reageerib sellele just nimelt ilukirjanduses, sƒääris,

5 Vt nt Nele Tiidelepa, Henri Särekanno ja Siim Preimani lavastust „tsau mis teed?“, mis etendus teatris elektron.art septembris 2024, või loe Brigit Aropi magistritööd „Naiste sõprusest kunstis. Feministlik vaade“.

6 Vt https://www.draamateater.ee/wp-content/uploads/2021/09/Crave_monoloog-armastusest_Sarah-Kane.pdf.

7 Maria Esko. „Saateks“, lk 131.

kus on palju lihtsam põgeneda kujutlustesse ja mõttemängudesse. Kuna „Kes neid jõuaks lahuta“ on autofiktsioon ja peategelane kannab autori nime, on paralleelide tekkimine vältimatu ning minajutustaja kehtestab seisukohti, mis lihvivad õhukeseks piiri tekstivälise ja -sisese reaalsuse vahel. Kohati kirjutab Ʒeniter aga sinavormis ning nii haaratakse lugeja sündmuste keskele. Mõnes mõttes ei jäta autor mulle enam võimalust loo käigule mugavalt distantsilt kaasa elada, vaid asetab küsimuste ette — kas mõtled kaasa või ei mõtle, avaldad arvamust või ei avalda, tegutsed või ei tegutse. Autor mobiliseerib lugeja kui ühiskonnaliikme ja lisaks sellele, et olen narratiiviga veelgi lähemalt seotud kui muidu, pean nüüd otsa vaatama ka oma põhimõtetele, vastutusele ja õiglustundele. Kas ma suvatsen rassismile ja selle väljendustele mõelda vaid siis, kui see otseselt mind puudutab, või vaevun oma ninaotsast pisut kaugemale vaatama? Ʒeniteri valvsus on tänuväärne. Ning kuigi nullindate Prantsusmaa ja tänase Eesti poliitika võib olla erinev, kangestub miski minus sellegipoolest. Mõtlen Poola reƶissööri Krƶyisƶtof Kieslowski filmitriloogiale „Kolm värvi“, mille pealkiri viitab prantsuse lipuvärvidele ja vabadus-võrdsus-vendlusele, mõtlen sellele, kui hapral pinnal (ja kus?) need väärtused võbelevad. Mõtlen ukrainlastele, palestiinlastele, kõigile neile, kelle elud on tembeldatud vale-eludeks.

Muidugi pean ma, nii nagu Alicegi, tunnistama oma väga privilegeeritud positsiooni. Ent väga õigesti ütleb ka minategelase Emme: „Ma pean ikka ise otsustama, kas puhkan nendel loorberitel, mille isa on mulle märkamatult välja võidelnud, või astun omakorda võitlusse.“ (lk 44) Ʒeniter kaardistab tõetruult ühe noore elu ebakindlusi, väljendusraskusi ja -puhanguid, kõhklusi ja võite. Minategelase suur empaatiavõime peegeldab usku sõprusesse — sellele, keda peetakse oma sõbraks, ei tehta liiga, teda ei lasta üle, ei jäeta üksi. Ja kuigi ühelt poolt on teosel tugev moraalne mõõde, pühitseb see ka spontaansust, (hull)julgust, sisemist põlemist ja sisetunde usaldamist. „Tehke lollusi!“ hüüdis sõber kunagi aastaid tagasi oma täiskasvanuea esimestel tundidel. Ja lisage see romaan kooli kohustusliku kirjanduse nimekirja.

Audentes fortuna iuvat

Marleene Randmaa

Carolina Pihelgas
„Lõikejoon“
Loomingu Raamatukogu, 2024

Igapäevast uudisteringi tehes sirvisin Eesti Rahvusringhäälingu kultuurirubriiki, kus mu tähelepanu tõmbas intrigeeriva pealkirjaga artikkel „Carolina Pihelgas: vaatlen oma raamatutes, mida vägivald inimestega teeb“. Otsustasin uudishimust artiklile klikata. Mulle pakkus huvi verivärske lühiromaani süžee mürgisest suhtest, mille tegevustik leiab aset praegugi aktuaalse Nursipalu harjutusväljaku laiendamise keerises.

Carolina Pihelgase teine proosaraamat „Lõikejoon“ keskendub minategelasele Liinele, kes on äsja põgenenud vägivaldsest ja mürgisest kooselust pisikesse popsitallu Nursipalu polügooni lähedale. Lühiromaan on peamiselt üles ehitatud Liine sisekaemusele, emotsioonidele ning minevikus toimunu analüüsimisele. Teosele lisavad kontrasti meili-, telefoni- ja Messengeri vestlused ning kirjad.

Lühiromaani tegevustik on viidud küll lähitulevikku, kuid utoopilist unelmat ega düstoopilist kaost oodata ei ole — raamat keskendub päevakajalistele teemadele. Nursipalu harjutusväljaku laiendamine on kestnud juba aastaid, aga sellega kaasnevatele probleemidele ei ole ikka veel lahendust leitud. Parafraseerides Remarque’i, võib Nursipalu olukorra kohta öelda: kagurindel muutuseta. Nii on kahjuks teistegi ühiskondlike probleemidega, nagu sooline diskrimineerimine ja ebavõrdsus, millega raamatutegelased samuti kokku puutuvad. Pihelgas analüüsib Liine kirjavahetuste kaudu minevikusündmuste mõju täiskasvanuea otsustele. Isa, keda tegelikult ei ole; ema, kes tegelikult ei hooli; vastutus, mis on antud liiga vara — kuidas need inimest ja tema kujunemist edaspidi mõjutavad? Sellele küsimusele proovib autor vastust leida minategelase mälusähvatustega, põimides neid olevikus toimuvaga. Pihelgas rebib probleemide võimalikke alguspunkte lahti just nagu kapsapea kihte, iga lehe all peitub uus lugu, mis viib sõlmpunktile aina lähemale. Seeläbi avaneb Liine mõttemaailm ning tekivad loogilised seosed, mis selgitavad tema eluvalikuid.

Sõda toimub kahel tandril: Liines endas ja tema ümber polügoonil. Pikaaegse vägivaldse suhte ja Nursipalu polügooni laiendamise keerises tekib nende kahe pealtnäha erineva tasandi vahel märgatavalt sarnane tonaalsus. Pidev paugutamine ja polügooni järkjärguline laiendamine on võrreldavad igapäevase terroriga vägivaldses suhtes. Peale selle ähvardavad mõlemad jätta kellestki või millestki ilma — iseendast või oma kodust.

Öeldakse, et sõjas ei ole võitjaid, on vaid kaotajad. Nii ka „Lõikejoones“: purunenud on üks pikaajaline suhe, vägivallaohver lakub haavu, inimesed on kaotanud kodu ja riik nende usalduse. „Vägivald ei armasta, vägivald omab“ (lk 62). Kodust ilma jätmise ja vägivaldse suhte tragöödiad on teoses põimitud sümbiootiliseks tervikuks, miskaudu avalduvad tekstis igasuguse vägivalla ohvrite valud ning traumad. Terava lõikejoonena mõjuvad just need olukorrad, kus peategelase mõtted ja tunded tunduvad niivõrd reaalsena, et võib tekkida vajadus ise ohvrile appi rutata või ohvriabisse pöörduda. Näib, et Liinet saatev vägivaldse suhte tume energia kandus üle Tsõõriksoole ja muundus seejärel lõikejooneks, mis jääb eraldama tema eelmist ja tulevast elu. Nõnda kujunebki välja teost saatev muster.

Raamatu peatükid on lühikesed ja kokkusurutud, tekst intensiivne ja sisurikas ning lühikeste peatükkide vaheldumise rütm soosib sõltuvust tekitavat ahnust. Näiteks edastab Pihelgas luuletajaliku poeetilisusega Liine hingeelu: „Ma pragisen, ma sirutun välja, ja kardan haiget saada. Kardan, et mulle astutakse peale. Ja siis ikkagi, igatsen lähedust. Kardan ja igatsen. Nii võib ju olla.“ (lk 63) Nii tekibki kohati tahtmine lugeda lühiromaani kui luulet. Raamatu floora ja fauna tabamiseks võtsin kasutusele „süvendatud lugemiselamuse“ strateegia ja taktika — lugesin selliseid lõike rahulikult mitu korda üle, süvenesin neisse järk-järgult, panin vahelduseks raamatu enda ees kinni, vaatasin lakke ja peale sügavat sisse- ja väljahingamist avasin selle jälle. Nii jõudsin peategelase hinge- ja mõttemaailmale lähemale.

Sõda toimub kahel tandril: Liines endas ja tema ümber polügoonil.

„Lõikejoont“ rikastavad ka lihtsakoelised, argikeelsed ja kohati vulgaarsed Messengeri vestlused, mis tekitavad tõenäoliselt just kohustusliku kirjanduse klassikutesse süüvinud noortes lugejates äratundmisrõõmu: ka kirjanduslikult väärtuslikus tekstis võib leiduda midagi nii tavapärast ja igapäevast, millega samastuda. Ümberlülitumine grammatiliselt korrektselt, sügavamõtteliselt, kujundi-, metafoori- ja poeesiarikkalt tekstilt lapidaarsele kõnekeelele võib samas esitada väljakutse, sest katkenud on harjumuspärane luuleline proosarütm:

> „su ema on nagu täiega toxic ja sa tead seda ja sa ei saa tglt midagi muuta
>
> tõsi. ja ma olen selle peale mõelnud ka. a see tundub nii raske.“ (lk 60)

Mu jaoks on mõneti paratamatu, et pärast „Lõikejoone“ lugemist võib tekkida kiusatus otsida paralleele Pihelgase luulest, näiteks 2019. aastal ilmunud kogust „Valgus kivi sees“. Samasugused kujundid (näiteks sahtlid ja apelsinid) esinevad nii luules kui ka proosaraamatus, kuid lugejana asusin pigem tõlgendama lõikejoonelikult hoopis luulekogu motiive. Liine mõtted, tunded ja tegemised Tsõõriksool võtab minu arvates väga tabavalt kokku luuletus „Midagi surevat“: „Olen kirjutanud vanast mõisast ja teekonnast koju, olen kirjeldanud lapsepõlve mudaseid maastikke, aga tunnen end ikka poolikult nagu katkine karp, nagu midagi väikest ja surevat selles õhtus, mis ei loovuta mulle täit tõtt.“[1] Nii nagu „Lõikejoongi“, paistab luuletus peegeldavat lahkumineku põhjuste otsimist endast, mälusoppides kompimist ja psühhoanalüüsi, kuid miski ei ole talle veel selgust toonud. Samuti ei anna mulle enam rahu Tarmo isiksuse otsimine ja pidev, võib-olla isegi sunnitud äratundmine luulest. Siiski on „Lõikejoonest“ Pihelgase luule jälgede otsimises peidus oht romaani üle tõlgendada.

„Lõikejoon“ jutustab loo ühest haavatud hingest, kes püüab tunnete- ja sõjakeerises ennast taas leida. Lõikejoon on kui kuristik eelneva ja järgneva vahel, aga üle kuristiku ei saa joosta, sellest on vaja üle hüpata. Hüppamiseks on vaja julgust ja usku, julgust tegutseda, võtta vastu otsuseid ja uskuda, et kõik on võimalik. „Lõikejoonele“ joont alla tõmmates võtan endaga kaasa mõtteviisi *audentes fortuna iuvat* — ja et iga lõpp on millegi uue algus.

Arvustus pälvis Ulakassi arvustuste võistlusel Värske Rõhu eripreemia.

1 Carolina Pihelgas. „Valgus kivi sees“ — Tartu: Kaksikhammas, 2019, lk 43.

🕮 RAAMATUSOOVITUSED

Värske Rõhu toimetus

Aastanumbri vahetumise puhul soovitab raamatuid hoopis Värske Rõhu toimetus.
Head uut aastat ja head lugemist!

Daina Tabūna
„Nõiad“
Hea Lugu, 2024
Tõlkinud Ilze Tālberga

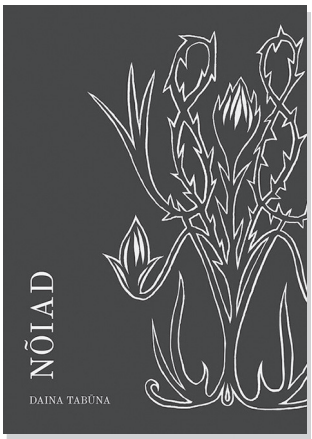

sa õpid kirjandusteadust, kas sinust saab kirjanik (vt ka: sa õpid teoloogiat, kas sinust saab preester)?
tõenäoliselt mitte, ma ei tea, ei ole nii mõelnudki.
ahhaa, aga äkki oskad siis vähemalt mõnda raamatut soovitada?
kellele.
no üldse, mis on kõige parem raamat, mida sa lugenud oled?
...
okei, pole kuulnud, a millest see räägib?
mm, no oleneb, mida sa sealt lugeda tahad. ja mis eluetapis ja nii.
????
nojah, no niimoodi pimesi on alati keeruline soovitada. see on umbes sama mõttekas nagu kosjasobitamine.
?¿!¿
no okei, üldiselt ma soovitan lihtsalt mingit luulekogu või näidendit, ag-
ei-ei, midagi huvitavat. no mis sa ise viimati lugesid näiteks.
ma ei teagi nii, ma loen tavaliselt paljusid asju korraga...
KAS SA ÜLDSE TEAD MÕNDA RAAMATUT
oota, kohe mõtlen
...
kohe-kohe-kohe
.....
aa, meelde tuli!
.....
„Nõiad“. Daina Tabūna. Noor läti autor, just ilmus eestikeelne tõlge. Väga tugev tekst.

Anett Pillmann

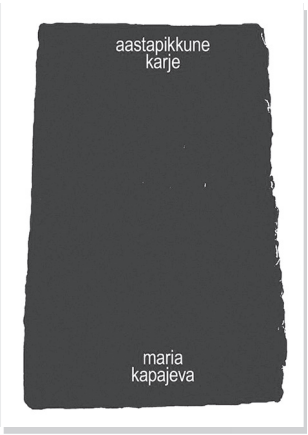

Maria Kapajeva
„Aastapikkune karje“
OPA!, 2024
Tõlkinud Katrin Hallas

Maria Kapajeva „Aastapikkune karje“ võtab kõik selle, mis luulel anda on — sõnade tavapärasest suurema kaalu, pauside kandvuse, korduste laetuse, kirja kehalisuse, keele poliitilisuse, raamatu autoriteetsuse — ja asetab selle otse sinna, kus kõike seda (kõige muu hulgas) hädasti vaja on. Kuupäevadega märgistatud tekstid pärinevad aastast pärast täiemahulise sõja algust Ukrainas ning on äärmiselt lihtsad, mõjudeski lubatud karjena, mõttetu eneseväljendusena mõttetus, võimatus olukorras, eesmärgiga eelkõige mäletada, sest midagi muud enam teha ei oska. Raamat on välja antud korraga inglise, eesti ja vene keeles, kaane värv järjest tumedam punane, ning igas keeles hakkavad tööle omad nüansid, sest keel määrab positsiooni. Puhas, mõjus, vajalik!
„nad on pärit horlivkast / ja mina lagunen väikesteks / tükkideks / kildudeks“ (lk 51)

Saara Liis Jõerand

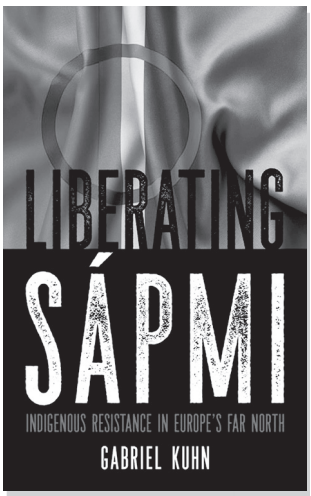

Gabriel Kuhn
„Liberating Sápmi: Indigenous Resistance in Europe's Far North“
PM Press, 2020

„Liberating Sápmi“ on vihastav ja lootustandev raamat saamide vastupanuajaloost. Esmalt võib miski selle juures tunduda ähmane ja kauge (vabandust, etnoloogid-antropoloogid!!): ametlikult Norra, Rootsi, Soome ja Venemaa vahel pillutatud põlisrahvad, nende vabadus ja vastupanu — meil siin on ju imeline demokraatia, sõna- ja valikuvabadus, liigume aga edasi põhjamaade mudelite suunas! Oleme tõenäoliselt kõik kuulnud, kuidas Venemaa põlisrahvaid kohtleb, aga kas teame ka etnilistest puhastustest Skandinaavia poolsaarel? Sellest, kas ja mil määral on saamidel neid piiravate riikide parlamentides poliitilist kõlapinda? Kuidas elavad kväärid saamid? Põhjanaabrid ja koloniaalterror? Autor lähtub saami teadlastest, pildimaterjalist ja varju jäänud statistikast ning intervjuudes saavad sõna saami aktivistid, kunstnikud ja uurijad. „Liberating Sápmi“ näitab, kuidas olla riigita rahvas ning kuidas väärtustada ja hoida suhteid, mis ei jääks kinni vaid ühistesse dokumentidesse ja keelde.

Saara Lotta Linno

AUTORID

Marleene Randmaa (18):
„Päeva lõpuks on elu vaid ilukirjanduslik materjal, ent vastutus jääb siiski kirjanikule.“

Gregor Kulla (24)
on kunstnik, kes õpib eluülikoolis, peamiselt.

Mari-Liis Müürsepp (33)
tänab Värske Rõhu tegijaid ja lugejaid kaunite aastate eest ning läheb rõõmsalt pensionile.

Emma Lotta Lõhmus (21):
„Romaani [arvustust] ei looda mitte südame ega ande, vaid sae, höövli ja haamriga.“

Triinu Kree (19)
armastab sügavalt robustselt vaba seksuaalset karjuvat kirsipunast läbi elu tantsimist ühe hea musta lihtsa saapapaari ja põikpäise südamega.

Kertu Looper (24):
„Kirjutamine on mu põhiline hobi, alustasin sellega juba enne põhikooli. Enamajaolt kirjutan riimuvaid luuletusi, see tuleb kõige loomulikumalt. Samas on üks minu eesmärke kirjutada elu jooksul vähemalt üks täispikk raamat. Leian kirjutamises rahu ja eriti luuletuste kaudu suudan oma mõtteid ja tundeid kõige selgemini väljendada.“

Marion Tammet (27):
„Vabakutseline näitleja. Lemmikpuuvili on sidrun. Uurin käitumismustrite kujunemist.“

Irmeli Terras (32) ja
Annika Ehrenverth (32),
loe lühiintervjuud lk 64.

Gustav Nikopensius (30):
„Ma uurin kurjust kaastundliku pilguga. Ehk on meile sellest kasu.“

Maryliis Teinfeldt-Grins (31)
on kunstnik ja luuletaja, kelle loometöö kese on Lääne-Virumaal, kunagises Kadrina kihelkonna külas.

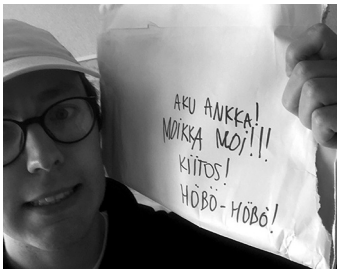

Reijo Roos (21):
„tulge Helsingisse õppima fr“

Isabel Laiapea (24)
on pessimist, kes jääb alati optimistiks.

Getriin Kotsar (23)
joob Club-Matet laimiga.

Kärt Kokkota (22)
kardab kõrgust ja akadeemilist petturlust.

Annabel Juhkental (22):
„Neli aastat tagasi sattusin Tallinna ülikooli prantsuse keele erialale. Aasta aega tagasi sattusin lugema romaani „Triste tigre“. Siin ma nüüd olen — raamatukoi ja pürgiv tõlk.“

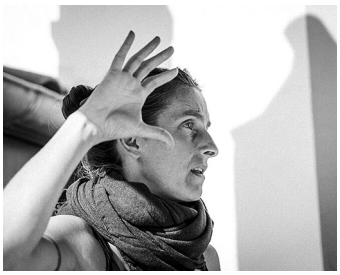

Neige Sinno (47)
saavutas kuulsuse autobiograafilis-esseistliku teosega „Nukker tiiger“ („Triste tigre“, 2023). Analüüsides oma kogemust kasuisa seksuaalvägivalla ohvrina ja tuues paralleele maailmakirjandusest, jõuab ta laiema ühiskonnakriitikani ning näitab veenvalt, et intsest ja pedofiilia pole (ainult) privaatsfääri ja hälbeliste üksikisikute küsimus, vaid kollektiivne, kultuuriline ja poliitiline probleem, mida tabuteemalt pilgu pööramine üksnes põlistab ja võimendab.

Lauri Laaspere (23):
„Aga kus olid sina, kui meri embas halli kaljupanka külma karjega?“

Maara Parhomenko (20)
on iga pä3v 33-aastan3 kolm3 laps3 3ma, m33l3h3it3l.

Iti-Piia Mae (19)
on hommikune udu rabalaukal.

Aasa Ruukel (22)
on noor kunstnik ning Eesti Kunstiakadeemia stsenograafiatudeng. Tema loomingus leidub nii videoteoseid, installatsioone, *performance*-kunsti, muusikat, skulptuuri, maale kui ka fotot. Hobi korras kogub Bratzi nukke.

Emel-Elizabeth Tuulik (25)
mõtleb üle.

motoerotica (28):
„rahvas ikka kysib, mis minust nyyd saanud on. singirulle teen praegu, mis muud ikka.“

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja:
Hanna Linda Korp

Tegevtoimetaja:
Saara Liis Jõerand

Luuletoimetaja:
Saara Lotta Linno

Proosatoimetaja:
Paul Raud

Tõlke- ja päevikutoimetaja:
Mirjam Parve

Keeletoimetaja:
Anett Pillmann

Kujundajad:
Pärtel Eelmere, Else Lagerspetz

KAASTÖÖD

Luule:
saaralotta.linno@va.ee

Proosa:
paul.raud@va.ee

Arvustused, **esseed**:
hannalinda.korp@va.ee

Tõlked ja päevikud:
mirjam.parve@va.ee

Pildid ja fotod:
vr@va.ee

Koomiks:
Annika Ehrenverth, Irmeli Terras

Illustratsioonid:
motoerotica

Intervjuu fotod:
Aasa Ruukel

Päeviku fotod:
Isabel Laiapea, Kärt Kokkota,
Getriin Kotsar

KOLLEEGIUM
Lauri Eesmaa, Sveta Grigorjeva,
Maarja Kangro, Pille-Riin Larm,
Helena Läks, Carolina Pihelgas,
Johanna Ross, Mihhail Trunin,
Berk Vaher, Joonas Veelmaa,
Mart Velsker, Tõnis Vilu

VÄLJAANDJA
SA Kultuurileht
Voorimehe 9
10146 Tallinn

TELLIMINE
www.tellimine.ee
Tel 617 7717

Tel 501 7053
vr@va.ee
www.va.ee

Trükk:
Tallinna Raamatutrükikoda

Paberid:
Holmen Book White 70g
Munken Pure 240g

Kirjatüübid:
Self Modern (Bretagne Type Foundry)
Aktsidents (Tüpokompanii)

Värske Rõhk nr 93 (1/2025)

ISSN 1736-2954 (trükis)
ISSN 2228-1363 (epub)